

RØDE FANE

Nr. 6-81 Kr. 20,- Tidsskrift for kommunistisk teori og debatt



POL POTs
Kampuchea-hva
blir dommen?



NILS HOLMBERG MOT
BEIJING REVIEW

I DETTE NUMMER

Holmberg mot Beijing Review:

Till Frågan om profit under sicialismen. Side 4



Til minne om kamerat Nisse. Side 14



Pol Pots Kampuchea — brudd med marxismen?

Eirik Rossen: Ingen marxistisk revolusjon. Side 17

Tron Øgrim: Et løfterikt eksperiment i den 3. verden.
Side 28

Debatt: På tide med avklaring i økonomi-diskusjonen.
Av Carl Erik Sculz. Side 44

Brev fra leserne. Side 47

I NESTE NUMMER



Polen og Solidaritet

— hvordan analyserer vi situasjonen?

KAP farvel — eller KAP det gode håp?

Hva skjer blant marxist-leninistene i Danmark.
Intervju med representanter for Kommunistisk Arbeiderparti.



ISSN 0332-7892

2

RØDE FANE

Ansvarlig utgiver for dette
nummer: Pål Steigan

Røde Fane redigeres av et
utvalg nedsatt av sentral-
komiteen i AKP(m-l).

Adresse redaksjonen:
Postboks 6875
St. Olavs plass, Oslo 1
Telefon: 11 45 73

ABONNÉR!

Tegn abonnement på Røde
Fane — for 110 kroner får
du en hel årgang, 8 nummer
tilsendt. Du sparer hele 50
kroner i forhold til løssalgs-
prisen!

Bestill fra: Røde Fanes dis-
tribusjon, Boks 83 Bryn,
Oslo 6.

Nr. 6 — 1981 10. årg.

Utgitt av Arbeidernes
kommunistparti
(marxist-leninistene)
Nr. 6 — 1981 10. årg.

Trykt i offset hos
A/S Duplotrykk.

En kjempende kommunist

I august i år døde Nils Holmberg, nærmere 80 år gammel. Holmberg hadde mye å si for dannelsen av den nye ml-bevegelsen i Norden, også i Norge. Han var i mange år en nær venn av partiet vårt.

Vi besøkte Holmberg våren 1979. Da var han allerede ganske sjuk. Det som plaget ham mest var at han ikke i samme grad som tidligere kunne være med å slåss. Han visste at den kommunistiske bevegelsen kunne bli bedre. Han visste også at den *måtte* bli bedre.

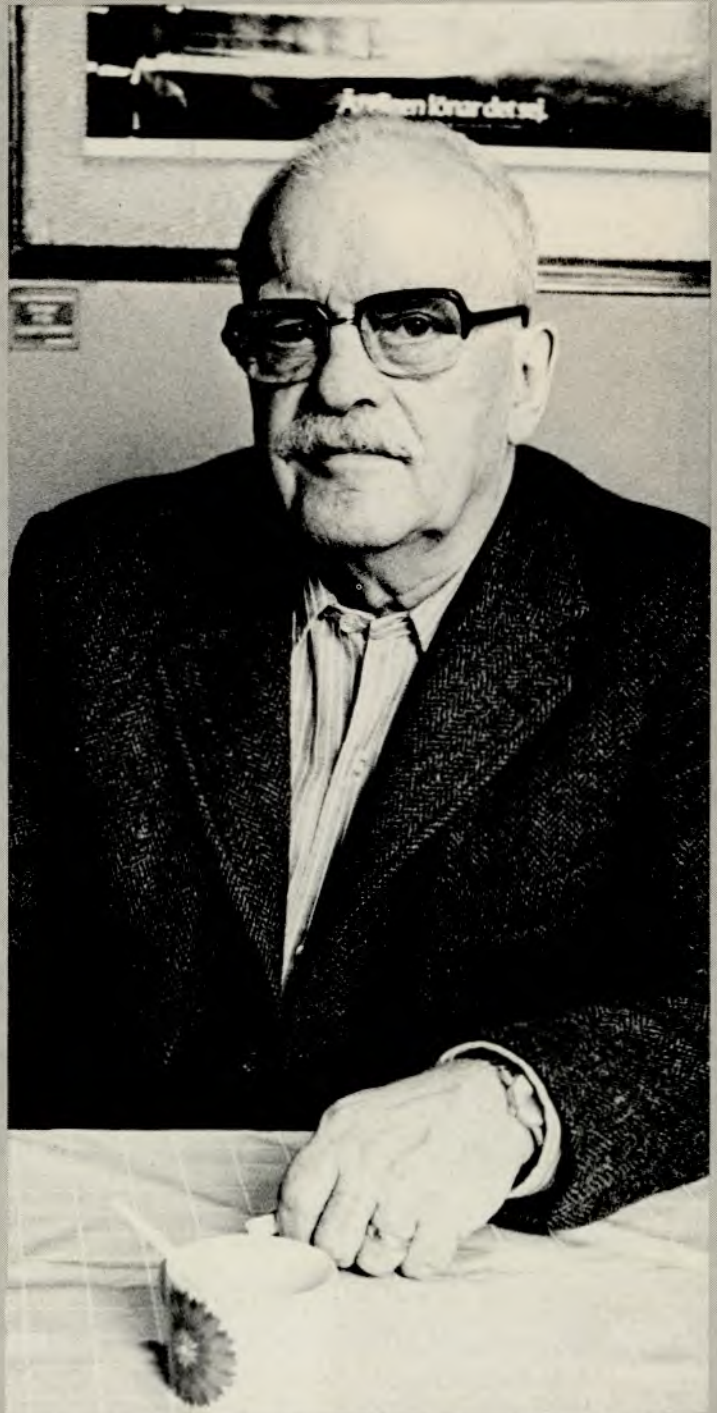
Så fortsatte han kampen likevel. I dette nummeret av Røde Fane bringer vi artikkelen *Till frågan om socialistisk profit*. Nils Holmberg skrev denne artikkelen like før han døde. Det er hans siste betydelige bidrag i den teoretiske kampen for å forsvare viktige marxistiske prinsipper.

I neste nummer av Røde Fane vil vi bringe et intervju med Nils Holmberg tatt opp under vårt besøk i 1979. Her forteller han om sitt liv som kommunist. Som omreisende agitator, redaktør, riksdagsmann. Han forteller fra tida han arbeidet i Komintern i Moskva, om problemene i den internasjonale kommunistiske bevegelsen i tida rundt den andre verdenskrigen, om revisjonismens økende innflytelse og så det endelige bruddet med Sveriges kommunistiske parti, etter en periode med opposisjon under meget vanskelige vilkår. Det teoretiske oppgjøret med det gamle SKP kom i 1965 med boka *Vart går Sveriges kommunistiske parti?* Da hadde Holmberg allerede i flere år kjempet med ryggen mot veggen i partiet, sensurert i partipressa, svartelistet som taler og sirkelleder. Han var en avgjørende kraft bak dannelsen av KFML i 1967, det som seinere skulle bli det nye kommunistiske partiet i Sverige.

Nærmere 40 år av sitt liv ga Holmberg til det gamle SKP. De siste 14 til det nye. Han har opplevd store framganger, og store tilbakeslag. Kanskje kan Holmberg også gi litt inspirasjon til den som har jobbet 2 eller 3 eller 5 eller 10 år for den nye kommunistiske bevegelsen, og kanskje ikke synes hun ser de helt store framgangene?

I dette nummeret har redaksjonen prioritert oppslaget om Nils Holmberg og hans siste artikkel, samt Kampucheadebatten. Det betyr at sosialisme-debatten vil bli fulgt opp nr. 7/81. Stalin-debatten vil komme i nr. 8/81.

Redaksjonen



POLEMIKKEN MOT BEIJING REVIEW— HOLMBERGS SISTE TEORETISKE ARBEID



- Kameratene i Beijing Review blander sammen de marxistiske begrepene med de kapitalistiske, og får det til å høres ut som om deres måte å bygge et sosialistisk samfunn på, består i å gjenoppbygge kapitalismen!
- Slik avslutter Nils Holmberg, Nordens mest erfarne kommunist, artikkelen *Till frågan om profit under socialismen*. Artik-

kelen er et oppgjør med en artikkel som sto i Beijing Review i januar 1980 (gjengitt på side 7 i dette nummeret av Røde Fane). Her hevder to representanter for økonomisk institutt i Kinas sosialvitenskapelige akademi at det finnes sosialistisk profitt, og at de som ikke innser det, går imot Marx og Engels og historiske fakta.

- Holmberg går igjennom

argumentene deres ett for ett, og river dem fra hverandre. Han påviser også hvor feilaktig de har brukt klassikerne.

- Dette viktige oppgjøret med nye linjer i kinesisk økonomisk politikk er Holmbergs siste teoretiske arbeid. Han arbeidet på det så lenge han var i stand til å arbeide. Før han døde ga han Røde Fane tillatelse til å publisere det.



OVER: Holmberg sammen med Mao Zedong i Beijing i 1969, lenge før det kinesiske kommunistpartiet la om sin økonomiske kurs og proklamerte «sosialistisk profitt» som en målsetting.

TIL VENSTRE: Holmberg sammen med kona Marika på Tien An-men i Beijing ved feiringa av 12-årsdagen for Folkerepublikken Kina — 1. oktober 1961.

- Artikkelen i Beijing Review tar feil når den hevder at det finns «sosialistisk profitt».
- Profitt er en kategori knyttet til kapitalistisk produksjon.
- Artikkelforfatterne i Beijing Review fusker med klassiker-sitater for å framstille sitt syn som marxistisk.
- Dette viser Nils Holmberg i sin siste artikkel som vi gjengir her.

Till frågan om profit under socialismen

Av Nils Holmberg

«Finns det ingen profit i ett socialistisk samhälle?

Denne fråga ställdes i en rubrik på sid. 24 i den engelskspråkiga tidskriften Beijing Review nr. 3/80. Artiklen därunder angavs i ingressen vara ett svar till BRs läsare. Redaktionen hade nämligen fått brev som hävdade att det «inte kan finnas profit utan endast mervärde i ett socialistisk land som Kina.» Den hade därför vänt sig till Lin Quingsong och Lin Quanshui i økonomiska institutet vid Kinas samhällsvetenskapliga akademi och bett dem att lägga fram sin syn på frågan.

Jag är en av dessa läsare. Jag har hos BRs redaktion både i brev och vid ett besök i Beijing även muntligen opponerat emot att tidskriften i översättning av tal, dokument och beslut nu-

mera ofta talar om att de socialistiska företagen i Kina måste ge profit och sträva att öka denna. Jag har dock aldrig hävdats att det *inte* kan finnas profit utan endast mervärde i ett socialistiskt land som Kina. Kina har ju numera skapat s.k. «gemensamma företag» (joint ventures) med utländska kapitalister, och hur kan detta ske utan att de kapitalistiska delägarna medges profit? Vad jag sagt är blott att profit *inte* kan förekomma i *socialistiske företag* villka ägs av hela folket eller av ett kooperativ. Profit är nämligen enligt marxistiskt språkbruk en kapitalistisk och arbetsfri inkomstform, som kapitalisterna i kraft av att de äger produktionsmedlen kan tillägna sig ur det mervärde, som arbetrarna skapar i produktionen. «*Produktion av mervärde eller profit är den absoluta lagen för denna (kapitalistiska produktionsordning), säger Marx. (Kapitalet Första boken, kap. 23. Bo Cavefors bokförlag, Uddevalla,*

NILS HOLMBERG

1969, s. 546.) Kameraterna Lin har en helt annen oppfatning. I de två första styckena av sin artikel påstår de oförvägat att Marx och Engels

«aldrig sade att profit är en särskild kategori som hör samman med den kapitalistiska ekonomin. Tvärtom, de fastställde klart det historiske faktum att det redan i den forntida handeln förekom ren 'profit vi avyttring'».

Låt oss granska dessa påståenden. Vi börjar med det första, som kategorisk förklarar att Marx och Engels *«aldrig sade att profit är en särskild ekonomisk kategori, som hör samman med den kapitalistiska ekonomin»*. Kameraterna Lin är mycket tvärsäkra här. Men det borde de inte vara. I mitt brev til BRs redaktion anförde jag Marx' ord om att produktionen av mervärde eller profit är den allmänna lagen för den kapitalistiske produktionsordningen. Redan med de få orden vederlägger Marx kameraterna Lins påstående. För hur kan något, som inte är en *«särskild kategori som hör samman med den kapitalistiske produktionsordningen»*, vara grundlag för denna produktionsordning?

Kameraterna Lin borde studera Marx och Engels betydelig grundligare än de hittills gjort. Gör de det, träffar de säkert på en skrift, som Marx utarbetade 1857 och gav titeln «Inledning till kritiken av den politiska ekonomin». Den var avsedd att inlede hans bok *Till kritiken av den politiska ekonomin*, men han drog den tillbaka innan boken trycktes, och skriften blev därför inte publicerad förrän långt efter hans död. Den är emellertid mycket viktig. Marx-Engels-Institutet i Moskva tog därför med den som bilaga när det, under 1930–40 talen gav ut Marx nyss nämnda bok i översättningar till olika språk. Därför kan vi idessa läsa hur Marx, efter att ha påvisat att formerna för fördelningen av det som produceras i ett visst givet produktionssätt alltid bestäms av produktionen, klart och bestämt säger *just precis det som kamraten Lin påstår att han aldri har sagt*. Jag citerar:

Ränta och profit som distributionsformer förutsätter kapitalet som produktionsagent. De är distribu-

Finnes det ikke profitt i

Vi har mottatt brev fra lesere som hevder at det ikke kan eksistere profitt, men bare merprodukt i et sosialistisk land som Kina. Vi har henvendt oss til Lin Qingseng og Lin Quangshui ved Institutt for økonomi under Det kinesiske samfunnsvitenskapelige akademiet, for å høre hva de har å si. De har gitt uttrykk for synspunktene sine i denne artikkelen. Red.

Er profitt en spesiell kategori knyttet til kapitalistisk økonomi? Nei, det finnes forskjellige former for profitt.

Det er riktig at både Marx og Engels i Kapitalen og andre skrifter, pekte på at profitt i en kapitalistisk økonomi bare er et annet navn på merverdi. På den måten tildekker de kapitalistiske produksjonsforholda sin utbytende natur. Men Marx og Engels sa aldri at profitt er en spesiell kategori som bare er knyttet til kapitalistisk økonomi. Tvertimot slo de klart fast det historiske faktum, at det eksisterte rein «profitt ved eiendomsoverføring» i primitiv handel, lenge før kapitalistiske produksjonsforhold oppsto.

På denne bakgrunnen påpekte Engels i kommentarene sine til Kapitalen, bok III, at det eksisterte både profitt og profittrente før kapitalismen oppsto. Da var produksjonen fortsatt i hovedsak i hendene på arbeidere som hadde sine egne produksjonsmidler, og som derfor ikke produserte merverdi for kapitalen gjennom arbeidet sitt. Den profitten som eksisterte da hadde ingen umiddelbar tilknytning til merverdi.

Derfor er det synet som identifiserer profitt med kapitalisme ikke i samsvar med historiske fakta. Det strider også mot de fundamentale prinsippene i marxismen.

SOSIALISTISK PROFITT ER VESENTLIG SAMFUNNMESSIG

Under sosialismen eksisterer det også en spesiell form for profitt, dvs. sosialistisk profitt, som er et objektivt fenomen som det ikke går an å se bort fra.

Før vi kan forstå klart det objektive grunnlaget for den sosialistiske profitten, er det først visse ting vi må være oppmerksomme på: For det første, eksisterer nødvendig arbeid og merarbeid fortsatt i et sosialistisk samfunn. Det er også tilfellet med nødvendige produkter og merprodukter. Dette fordi «et overskudd av arbeidsprodukter som overskrider kostnadene for arbeidets underhold, og at dette overskuddet gir grunnlag for å danne og utvide den samfunnsmessige produksjonen samt reservefonds ... var og ... er grunnlaget for alle samfunnsmessige, politiske og intellektuelle framskritt.» (Anti-Dühring, 1894). Dette er lett å forstå.

For det andre fortsetter vareproduksjon

uunnngåelig å være en realitet i et sosialistisk samfunn. Det skyldes at produktivkrefte under sosialismen ikke har nådd noen høy utviklingsgrad, noe som gjør det umulig å utsette fullstendig den gamle typen arbeidsdeling og de «tre grunnleggende forskjellene» (1). Når det gjelder forholdet mellom de økonomiske interessene til de individuelle arbeiderne må det bli regulert i samsvar med prinsippet «til enhver etter arbeid», samtidig må forholdet mellom de økonomiske interessene til kollektiver av arbeidende mennesker i forskjellige økonomiske enheter bli gjenstand for regulering gjennom bytte av varer og tjenester etter like verdier.

Marx og Engels kunne ikke forutsi dette andre fenomenet fordi det ennå ikke hadde funnet sted på deres tid. Det betyr imidlertid ikke at vi skal forveksle varer og penger med kapitalisme. Å gjøre det ville være ahistorisk. Dessuten, ved å innrømme eksistensen av enkel vareproduksjon forut for kapitalismen, fastslo Marx at varebytte mellom økonomiske enheter med kollektiveiendom (mellom to primitive fellesskap), alt fant sted i den seinere perioden av urkommunismen. Derfor er det i samsvar med objektive forhold og et grunnleggende marxistisk standpunkt, å hevde at vareøkonomi eksisterer i et sosialistisk samfunn.

Hvis vi går utifra disse to premisene, kan vi bekrefte at det i et sosialistisk samfunn ikke bare er c, v og m (1) i en materiell form, men også i sin verdi-form. Med andre ord, merarbeid eller merprodukt kan uttrykkes som verdibegreper, nemlig som merproduktverdi. Den eneste forskjellen er at m ikke lenger står for merverdi som blir fratatt arbeiderne av kapitalister, fordi det er sosialistisk økonomi med kollektiv eiendom. «m» representerer nå et nødvendig samfunnsmessig fradrag av det arbeidet eller arbeidsproduktet som en arbeider har framskaffet. Dette fradraget er nødvendig for å konsolidere og utvikle den sosialistiske kollektive eiendommen. Dette er i samsvar med interessene til arbeiderklassen som helhet- og i det lange løp interessene til de enkelte arbeidere. Marx og Lenin refererte til dette som sosiale fonds.

Sosialistisk profitt er vesentlig samfunnsmessig fond. Mao. er det en annen form for samfunnsmessig fond.

ÅRSAKER TIL AT DET FINNES SOSIALISTISK PROFITT

Under sosialismen framstår de samfunnsmessige fonds enten som sosialistisk profitt, eller de blir omformet til sosialistisk profitt. Hvorfor? Etter vår oppfatning er det bestemt av den spesielle måten produksjonsmidler og arbeidskraft blir benyttet sammen på under so-

NILS HOLMBERG

et sosialistisk samfunn?

sialismen.

Under sosialismens betingelser, er arbeiderens evne til å arbeide fortsatt enkeltindividets «gitte privilegium», og han arbeider ikke for samfunnet uten betaling. Derfor er kollektivet som han tilhører, som faktisk administrerer den sosiale produksjonen, nødt til å gi ut — ikke bare en viss del av produksjonsmidlene, men også en viss del av midlene til livets underhold for å kunne fortsette produksjonen. I verdiform er den slags utlegg, det være seg c eller v , en indikasjon på at dette kollektivet, eller ledelsen av produksjonen, har betalt ut en viss andel av det samfunnsmessige fondet som det må kompenseres for i løpet av reproduksjonen.

BEIJING REVIEW

Skal vi dømme det utifra synsvinkelen til bedriftsledelsen, kan vi si at når det gjelder verdi-sammensetningen av produktet ($c + v + m$), så blir det samlede utlegget av c og v som en og samme ting. De framstår som, eller omformes til den samfunnsmessige kostprisen k (2). Derfor framstår det samfunnsmessige fondet m som noe over og på toppen av den samfunnsmessige kostnaden, eller samfunnsmessig profitt (sosialistisk profitt).

Først i det framtidige stadium, kommunismen, vil ikke lenger lønnsarbeidet være den nødvendige formen for tildeling av midler til livets underhold til den enkelte arbeideren. På dette stadiet vil produktivkreftene være høyt utviklet og den gamle arbeidsdelingen og de tre grunnleggende forskjeller vil være slettet ut, slik at arbeiderne ikke lenger vil arbeide for samfunnet som lønnsarbeidere. Den samfunnsmessige produksjonen og samfunnets økonomiske forhold som helhet er allerede blitt utviklet til en slik grad at «til enhver etter behov» gjelder for alle samfunnsmedlemmer. På dette stadiet vil v bare eksistere som en rein distribusjonskategori, ikke som operasjonelt virkemiddel for produksjonsledelsen (arbeidernes kollektiv), og i enda mindre grad som en kategori for forbruk av den samfunnsmessige kostprisen slik c er. Av den grunn vil m naturligvis ikke framstå som profitt.

Slik vil en se at den objektive basisen for profitten fortsatt eksisterer i en sosialistisk økonomi. Derfor er også sosialistisk profitt fortsatt en objektiv kategori i en sosialistisk økonomi.

FORSKJELLENE I FORHOLD TIL KAPITALISTISK PROFITT

Imidlertid er sosialistisk profitt som en særskilt form for profitt vesensforskjellig fra den rene «profitt ved eiendomsoverføring» og kapitalistisk profitt.

Da Lenin i kommentarer til Bukharins bok «Økonomi i overgangsperioden» avviste Bukharins natur-økonomi-teori, bekreftet han den objektive eksistensen av sosialistisk profitt. Samtidig pekte han på vesensforskjellen mellom sosialistisk profitt og kapitalistisk profitt. Han understreket også den sosialistiske profittens stilling og rolle i den sosialistiske økonomien. Bukharin sa: Under forhold der kapitalen hersker, er produksjonen produksjon av merverdi, produksjon for profitt. Under forhold der proletariatet hersker, er produksjonen produksjon som er organisert for å tilfredsstille sosiale behov. Lenin repliserte: Det holder ikke. Profitt er også noe som imøtekommer «sosiale behov.» Under disse forholdene tilhører ikke merproduktet klassen av privateiere, men alle arbeidere og dem aleine.

Derfor kan vi se at forskjellen mellom sosialisme og kapitalisme ikke ligger i om det finnes profitt eller ikke, men hvem som faktisk får profitten. Her er vesensforskjellen mellom kapitalistisk profitt og sosialistisk profitt ganske åpenbar.

Under kapitalismen er profitt bare et annet navn på merverdi, merverdi i en annen form. Dens økonomiske vesen er merverdi, verdi skapt av arbeidere på toppen av verdien til arbeidskrafta, tatt fra dem av kapitalistene. Det som kapitalistisk profitt reflekterer er det utbytende forholdet mellom kapitalister og arbeidere, men dette forholdet er tildekket i form av profitt. Det var Marx som satte søkelyset på de kapitalistiske produksjonsforholdas utbytende natur ved å skaffe innsikt i sjølv profittens natur.

Det økonomiske kjernepunktet i sosialistisk profitt er det samfunnsmessige fondet, den materielle velstanden skapt av sosialistiske arbeidere for seg sjøl og det kollektivet de tilhører. Det som reflekteres er et forhold av dialektisk enhet mellom arbeideres personlige interesser og interessene til samfunnet som helhet, mellom deres umiddelbare og langsiktige interesser. Det er en indikasjon på at det gamle utbyttingsforholdet er blitt utslettet. I motsetning til kapitalistisk profitt, som arbeiderne må blø for, tjener sosialistisk profitt til å konsolidere og utvikle den sosialistiske kollektive økonomien og dermed gradvis møte det stadig voksende materielle og kulturelle behovet til arbeiderne. Og dermed vil alle de «jeg lurer deg og du lurer

meg»-aktivitetene som følger av den kapitalistiske jakta på profitt, og som er et logisk resultat av kapitalismen, heller ikke være en del av sjølv naturen til sosialistisk profitt.

Veksten i den sosialistiske profitten er en indikasjon på at den sosialistiske økonomien konsoliderer og utvikler seg. Anstrengelsene for å øke den sosialistiske profitten er en måte å forsvare sosialismen på.

Men hvorfor skal vi bruke det samme ordet «profitt» når sosialistisk profitt og kapitalistisk profitt tilhører to vidt forskjellige økonomiske kategorier? Dette, som Marx påpekte i Kapitalen bok I, fordi det ikke er til å unngå i noen vitenskap at de samme tekniske begreper blir brukt med forskjellig mening.

Noen økonomer i landet vårt foreslo før å bruke begrepet gevinst om sosialistisk profitt i motsetning til kapitalistisk profitt. Men karakteristisk for både profitt og gevinst er at de utgjør et «overskudd av vareverdien over kostprisen», og det er ingen vesentlig nyanseforskjell i begrepene imellom. Derfor er det at forfatterne av klassisk marxisme noen ganger bruker begrepene profitt og andre ganger gevinst om hverandre, når vedkommende analyserer de objektive økonomiske forholdene under kapitalismen.

Altså, hvis vi i stedet for å se ting i lys av deres økonomiske vesen, ganske enkelt bytter terminologi og kaller sosialistisk profitt for gevinst, oppnår vi ikke å få fram den vesentlige forskjell mellom sosialistisk profitt og kapitalistisk profitt. Historia ber ikke folk om å holde seg unna det historiske fenomenet med å «utvide varens verdi utover kostprisen». Det den ber oss om, er å vite hvor demarkasjonslinjen går mellom to vesensforskjellige forhold som samme fenomen.

NOTER

1. c , v og m . k er den konstante kapitalen, eller den delen av kapitalen som utgjøres av produksjonsmidler (bygninger, anlegg, maskiner, utstyr, råvarer) og som ikke endrer verdi under produksjonsprosessen. v er den variable kapitalen, eller den delen av kapitalen som brukes til å kjøpe arbeidskraft (dvs. arbeidernes lønninger), og som vokser i størrelse under produksjonsprosessen. m er merverdien, eller den verdien som skapes av lønnsarbeidernes arbeid i produksjonsprosessen utover verdien av arbeidskrafta hans. Kapitalisten tilegner seg merverdien gratis.

2. Kostpris, k . k utgjøres av konstant kapital, variabel kapital og gjennomsnittsprofitt. Gjennomsnittsprofitten er profittkvoten i forhold til hele den samfunnsmessige kapitalen, og oppstår ved en omfordeling av profitten blant kapitalistene.

NILS HOLMBERG

tionssätt, villka som förutsättning har kapitalet som produktionsagent. De är likaså kapitalets produktionssätt. (Karl Marx, *Till kritiken av den politiska ekonomin, Arbetskulturs förlag 1943, sid. 250.*)

Här har, som alla kan se, Karl Marx vederlagt kamraterna Lins påstående 123 år innan det framställdes. Hur kan då dessa två «experter» i dag försöka intala sina läsare att Marx och Engels «aldrig sagt att profit är en särskild kategori som hör sammen med kapitalistiska ekonomin»? Förklaringen är inte att Marx' nu återopade artikel aldrig översatts til kinesiska. Foreign Languages Press i Beijing, gav 1976 ut Karl Marx: *Preface and Introduction to A Contribution to the Critic of the Political Economy*. Den är en broshyr på 66 sidor, av villka 48 används för en engelsk översättning av Karl Marx' «inledning» och i den kan man ord för ord läsa exakt detsamma som i den ovan citerade svenska översettningen:

Interest and profit presuppose capital as a factor of production. They are modes of distribution whose precondition is the existence of capital as a factor of production. They are likewise modes of reproduction of capital. (P.24)

Ska vi tro att KKP, som genom Foreign Languages Press bemödat sig att ge engelsktalande kamrater av olika nationaliteter möjlighet att läsa Marx «inledning», undanhållit den för sina egna landsmän? Nej, det vägrar jag. Därför säger jag, att kamraterna Lins första påstående inte bara är felaktigt, jag säger också att detta beror på dem själva. De har försummat att söka sanningen ur fakta, dvs. at grundligt studera Marx och Engels innan de gör påståenden om vad dessa marxistiska klassiker sagt och inte sagt.

Nu till kamraterna Lins andra påstående. De skriver:

Tvärtom, de (Marx och Engels, NH) fastställde klart att det redan i den forntida handeln förekom 'ren profit vid avyttring'.

Som källa hänvisar kamraterna Lin til Engels' *Tillägg och efterskrift till Kapitalet, tredje boken*, villket i Caverfors' svenska upplage återfinns på sid.

786–903. Det är bra att kamraterna Lin dragit fram dette arbejde. Det bör studeras av många. Inte minst av dem som tvingats lyssna till långa föredrag om Marx' värdeteori utan att de fått höra ett ord om hur bytesvärdet uppstått och varför den mängd samhälleligt nödvändigt arbete varorna innehåller bestämmer deras värden.

«Tillägg och efterskrift» inleds med en uppgörelse med en italiensk vulgärkonom, Achille Loria. Denne hade i förtjusningen över att han inte begrep Marx' värdeteori spottat ur sig en mängd dumheter om den. Engels visar hur värdeteorins giltighet i praktiken framträtt allt klarare med varuutbytets och slutligen också kapitalismens utveckling. I samband därmed ger han en med obestriddliga fakta underbyggd historik över kapitalismens utveckling från handelskapitalism till industrikapitalism. Därvid kommer han in på hur handelskapitalisterna fick såväl profit som genomsnittsprofit innan de ännu trängt in i produktionen och kunde tillägna sig mervärdet. Det utvecklingsskede Engels behandlar är alltså övergången från enkel varuproduktion till kapitalism, villken i Europa avslutades ungefär på 1600-talet. Om det dåtida samhället skriver Engels bl.a.:

Köpmännen var de enda revolutionära elementen i detta samhälle, där allt annat var stabilt – stabilt så att säga genom arv. (K. Marx: Kapitalet, tredje boken, Caverfors, 1973, sid. 795.)

Engels fortsätter:

Ännu låg produktionen i händerna på arbetare, som var i besittning av egna produktionsmedel, vars arbete alltså inte avkastade mervärde till något kapital. Måste de avträda någon del av sin produkt till annan person utan ersättning så var det i form av tribut till feodalherren. Därför kunde köpmanskapitalet, åtminstone i början bara hämta sin profit på inhemska produkter från utländska köpare eller på utländska produkter från inhemska köpare. (A.a. sid. 798).

Med handelskapitalet uppkommer och utvecklas en ny fördelningsform – profiten, som tidigare inte funnits.

Dess källa var «åtminstone i början» såsom Engels framhåller i den ovan citerade texten begränsad till utrikeshandeln. Handelskapitalets profiler var mycket stora, i vissa fall, i slavhandeln, enorma. **Men de var handelskapitalets.** De skilde sig markant från slavägarnas och feodalherrarnas former av inkomst. De var alltså redan ursprungligen «en särskild kategori, som hör sammen med den kapitalistiske ekonomin».

Detta blev allt tydligare ju längre utvecklingen fortskred. De stora profiterna möjliggjorde en ackumulation (anhopning av kapital), som både drev på och gjorde det möjligt för handelskapitalisterna att tränga in i produktionen. Engels visar hur detta skedde genom att köpmännen blev sk. förläggare, villkes verksamhetsförst uppstod och utvecklades inom textilindustrin. Vad var det då som förmådde köpmännen att ta på sig extrasysslan som förläggare? Bara ett: utsikten att få ut en större profit trots samma försäljningspris som de andra. En sådan möjlighet hade han. När han tog vävmästaren i sin tjänst, bröt han igenom de traditionella gränserna för produktionen inom villka producenten sålde sin egen färdiga produkt och ingenting annat. Köpmannen köpte arbetskraften som tillsvidare ägde sina produktionsinstrument, men inte längre råvaran. Då han garanterade regelbunden sysselsättning för vävaren, kunde han pressa dennes lön så att en del av arbetstiden blev obetald. Förläggaren kunde på detta sätt tillägna sig mervärde utöver sin tidigare handelsvinst. (A.a. sid. 799.)

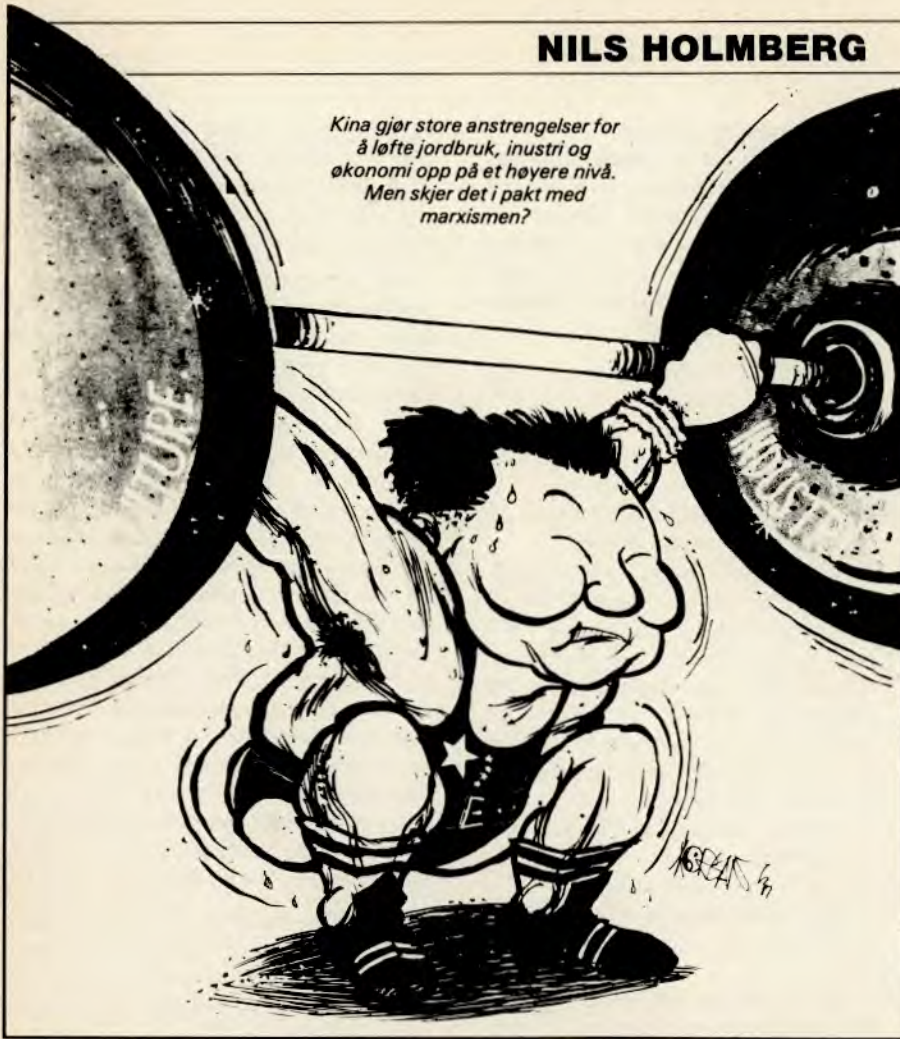
Inte i något av vad Engels säger i «Tillägg och efterskrift» finns minsta antyden om att profit kan förekomma i andra än kapitalistiska företag.

Däremot finns det ett uttalande av Engels som kamraterna Lin har anledning att skriva sig till minnes. Det görs i samband med att Engels framhåller att Marx' härledning av genomsnittsprifiten ur mervärdet besvarar en fråga, som den ekonomiska teorin dittills inte ens hade ställt, nämligen frågan om hur genomsnittsprifitens höjd bestäms. Engels skriver:

När vi nu vet, att mervärdet, som i

NILS HOLMBERG

*Kina gjør store anstrengelser for
å løfte jordbruk, industri og
økonomi opp på et høyere nivå.
Men skjer det i pakt med
marxismen?*



første hand går till industrikapitalisterna, är den enda, och exklusiva källan till profit och jordränta, besvarar denna fråga sig själv. (A.a. sid 790.)

Med dessa ord säger Engels klart att han, liksom Marx, men i motsats till kamraterna Lin betraktar profiten såsom «en ekonomisk kategori som hör samman med kapitalismen».

Denna mening har Engels ytterligare understrukt i sin «Inledning och efterskrift» villken kamraterna Lin inte kan ha unngått att läsa eftersom de åberopar den. Där påvisar han ju att profiten är en fördelningsform som inte existerade innan kapitalismen uppstod och skapade den. Faktum att profiten då «åtminstone i början», såsom Engels säger, togs ur utrikeshandeln ändrar ingenting i sak.

Kamraterna Lin har 100 prosent fel i båda sina ovan behandlade påståenden. Såsom framgår av de citat från

Marx och Engels jag anförstår dessa påståenden i öppen strid mot fakta. De är rent ut sagt osanna. Marx och Engels har sannerligen inte hållit tyst om vilken ekonomi profiten hör samman med. De har tvärtom med skärpa framhållit att den hör samman med just den kapitalistiska ekonomin, det kapitalistiska produktionssättet. Men kamraterna Lin sitter hårt fast i sin felaktige uppfattning. Därför drar de sig inte för att i femte stycket i sin artikel dra följande härreisande slutsats:

Eftersom detta är fallet står en synpunkt som identifierar profit med kapitalism inte i överensstämmelse med historiske fakta.

Mycket ska man höra innan öronen faller av säger ett svenskt ordstäv. Kamraterna Lins slutsats är ett bekräftande exempel på detta. Därför vill jag ge dem ytterligare ett gott råd. Studera 51:a kapitlet i *Kapitalet* tredje boken,

som behandlar «Fördelningsförhållanden och produktionsförhållanden». Även där har Marx en del att säga om profiten. Han inleder med följande ord:

Och låt oss nu behandla profiten, denna specifika form av mervärdet är en förutsättning för att nybildningen av produktionsmedel försiggår i kapitalistiska produktionens form; alltså ett förhållande som dominerar reproduktionen fastän det förefaller den enskilde kapitalisten som om han egentligen kunde konsumera hela profiten som reventy. (A.a. sid. 781)

Redan dessa ord borde ge kamraterna Lin och de som läst och trott på deras befängda påståenden åtskilligt att tänka på. Ännu mera har de att hämta i fortsättningen av kapitel 51 och i Marx' slutsats. Den lyder:

Den kapitalistiska fördelningsformen är skild ifrån de fördelningsformer som uppkommer ur andra produktionssätt, och varje fördelningsform försvinner med den bestämda del av produktionen som den härstammar ifrån och motsvarar. (A.a. sid 782).

Marx har som synes inte gjort undantag för den fördelningsform som profiten utgör. Han har alltså menat, att profiten ska försvinna tillsammans med det kapitalistiska produktionssättet och inte överleva detta för att existera även under socialismen. Här skulle jag kunna lämna kameraterna Lin, om det inte vore så att de anförde flera «argument». Innan jag gör det vill jag säga att i deras artikel också finns helt riktiga påståenden. Kamraterna Lin har rätt i att varuproduktionen fortsätter och måste fortsätta under socialismen.

De har också rätt i att Marx' värde-lag fortsätter att gälla och att skillnaden mellan nödvändigt arbete och merarbete liksom mellan nödvändig produkt och merprodukt alltjämt består. Engels har i sin polemik mot Dühring framhållit hur nödvändig merprodukten är för alla samhällen. Kamraterna Lin citerar i sin artikel några rader av vad han säger därom. Jag upprepar citatet:

Ett överskott av arbeidsprodukten utöver kostnaderna för arbetets un-

NILS HOLMBERG

derhåll ävensom bildandet och underhållet av den samhälleliga produktions- och reservfonden ur detta överskott utgör grundvalen för all fortgående samhällelig, och intellektuell utveckling.

(F. Engels: **Herr Eugen Dührings omvälvning av vetenskapen**, Arbetarkulturs förlag, Stockholm, 1944. sid. 166–167.).

Här klipper kamraterna Lin av, men Engels fortsätter direkt:

I den hittillsvarande historien har denna fond varit i händerna på en privilegierad klass, som i och med denna besittning, även fick det politiska herraväldet och den andliga ledningen. Först den förestående sociala omvälvningen kommer att göra denna produktions- och reservfond, dvs. totalsumman av råvaror, produktionsinstrument och livsmedel till en verklig samhällelig fond, i det den undandras den privilegierade klassens förfoganderätt och överlämnas till hela samhället som gemensam egendom. (a.a. sid. 267.)

Här nämner Engels inte profiten. Men lite längre fram i sin polemik mot Dühring kommer han in på den. Då säger han:

Om denna produktions- och reservfond i kapitalistklassens händer faktiskt existerar, om den faktiskt uppstått genom anhopning av profit (jordräntan lämnar vi tillsvidare åsido), så består den nödvändigtvis av det anhopande överskott på produkter som arbetarklassen leverar till kapitalistklassen utöver den summa arbetslön som kapitalistklassen betalar till arbetarklassen. Men i så fall bestäms värdet inte av arbetslönen utan av arbetsmängden: då leverar arbetarklassen i arbetsprodukten en större värde-mängd till kapitalistklassen än vad den får betalt i arbetslön från den senare, och då förklaras kapitalprofiten, liksom alla andra former av tillägnande främmande obetalt arbetsresultat, som blott och bart en beståndsdel av det av Marx upptäckta mervärdet. (A.a. sid 268–269.)

Märk väl att Engels här talar om profit

endast för kapitalistklassen.

Marx har i **Kritik av Gothaprogrammet**, där han vänder sig mot lasallanernas dårpippiga krav på att arbetarklassen ska ha «den oavkortade arbetsavkastningen», skrivit om den **samhälleliga totalproduktens fördelning under socialismen**:

Från denna (totalprodukten, NH) måste man nu dra:

För det första: *model för det ersättande av de förbrukade produktionsmedlen.*

För det andra: *yttrelikare endel för utvidgning av produktionen.*

För det tredje: *reserv- eller försäkringsfonder i händelse av olycksfall, störningar genom naturkatastrofer osv. Dessa avdrag ... är ekonomiskt nödvändiga och deras storlek får fastställas alltefter de medel och krafter man har, men det är omöjligt att göra kalkylen med hänsyn till vad som är rättvist.*

Återstår den andra delen av totalprodukten som är avsedd att tjäna som konsumtionsmedel.

Innan det kommer till den individuella delningen avgår därav ytterligare:

För det första, de allmänna, icke till produktionen hörande förvaltningskostnaderna.

Denna del kommer från början i betydande grad minskas i jämförelse med det nuvarande samhället och blir allt mindre allt eftersom det nye samhället utvecklas.

För det andra: det som går till de gemensamma behovens tillfredsställelse såsom skolor, hälsovård, osv.

För det tredje: *fonder för icke arbetsföra osv., kort sagt vad som nu hör till den s.k. fattigvården. Först nu kommer vi till den del av konsumtionsmedlen som fördelas bland kooperationens individuella producenter (Karl Marx: **Kritik av Gothaprogrammet**, Arbetarkulturs förlag, Stockholm, 1938, sid. 14–15).*

Engels har sagt precis samma sak i sin skrift **I bostadsfrågan**, se **Marxismens klassiker**, band 2, sid. 36.

Marx och Engels fördelar den samhälleliga produktions- och reservfonden på vissa bestämda ändamål, men

ingen av dem säger som kamraterna Lin: *Socialistisk profit är väsentligen den samhälleliga fonden. Med andra ord, den är en annan form av den samhälleliga fonden.*

För Marx och Engels är den samhälleliga produktions- och reservfonden ingen socialistisk profit. För dem är den rätt og slätt *«totalprodukten av det av idel arbetare bestående samhället»*. Den ägs av detta samhälle och fördelas av det i syfte att tillgodose samhällets och samhällsmedlemmarnas behov. Om kamraterna Lin hade så mycket som ett enda exempel på något annat, borde de ha givit läsarna del därav. I stället har de försökt mobilisera Lenin till stöd för sin felaktige uppfattning. De påstår att Lenin i *«sin kommentar till Bukharins bok Ekonomin i övergångsperioden»*, bekräftade den socialistiske profitens objektiva existens och framhöll den väsentliga skillnaden mellan socialistisk profit och kapitalistisk profit. Han underströk också den socialistiska profitens ställning och roll i ett socialistiskt land.

Eftersom genomgången av de tidigare påståendena i kamraterna Lins artikel visat att deras citat tyvärr inte är att lita på, vill jag naturligtvis läsa Lenins kommentar innan jag godtar vad de påstår om dess innehåll. Men var finns den? Inte i de i Moskva utgivna **Collected Works** i alla fall. Efter ett brev till kamraterna i BRs redaktion fick jag i början på juli 1980 ett svar som sa att kamraterna Lin hämtat sina citat ur en kinesisk översättning av kommentaren. Var ska jag få fatt i den? Därom sa brevet ingenting.

Under lång tid har jag på grund av sjukdom förhindrats att fortsätta mitt arbete med granskningen av kamraterna Lins artikel. Under denna tid har jag emellertid kunnat studera några av de många tal och artiklar Lenin presterade i sin kamp för den nya ekonomiska politiken (NEP) vilka till skillnad från hans av kamraterna Lin nämnda *«kommentar till Bukharins bok om 'ekonomin i övergångsperioden'»* återfinns i hans **Samlade verk**. I dessa tar han upp frågor som har beröring med de som kamraterna Lin är inne på. Men han säger förstås alls inte vad de påstår.

NILS HOLMBERG



Mars 1980

Kjære kamerat.

... Jeg fant i nr. 3/80 (Beijing Review, red. anm.) artikkelen «Finnes det profitt i et sosialistisk samfunn?». Jeg tror dette er et svar på mine innvendinger mot å kalle en del av inntektene til den sosialistiske staten «profitt».

Ærlig talt, jeg likte ikke artikkelen. Den omgår poenget. Kameratene kommer med en rekke sitater for å støtte sitt syn, men de oppgir ikke den nøyaktige kilden som de har benyttet, og sjølsagt heller ikke sidetall og fra hvilke bind sitatene er hentet. Jeg har brukt mye tid på å lete etter dette i verkene til Marx, Engels og Lenin, men jeg har hittil bare funnet ett av de mange sitatene. Det er fra Engels' merknader til Kapitalen bind III, der Engels sier at profitten til handelskapitalen i middelalderen ikke kom fra merverdien skapt av arbeiderne. Handelskapitalen på den tiden fikk sin profitt ved å operere som kjøpmenn. Jeg har aldri reist noen innvendinger mot dette, siden det er fullstendig korrekt. Men det faktum at handelskapitalen fikk sin profitt på denne måten, gir ingen rett til å snakke om sosialistisk profitt. Profitten til handelskapitalen var kapitalistisk profitt uansett hvor den kom fra. Og hva har det med sosialistisk profitt å gjøre?

Kameratene fra Instuttet for øko-

nomi siterer også «Lenins kommentar til Bukharins bok 'Økonomi i overgangsperioden'». (Se B.R. 3/80, side 26 spalte 1.) Det virker som om de mener at det er en spesiell artikkel av Lenin kalt «Kommentar til Bukharins bok etc.» Jeg har lett etter den i Lenins *Utvalgte verker*, men fant ikke noe med denne tittelen. Jeg fant en rekke kommentarer av Lenin til Bukharins eklektisisme, splittelse av fagforeningene, og om støtte til Trotsky. Jeg har også funnet artikler der Lenin sier at det var en stor feil å forsøke og bygge sosialismen med en gang i et land med en svak bondeøkonomi. Disse kommentarene kom i en rekke forskjellige artikler i løpet av 1920 og 1921. Lenin sier der at den russiske økonomien på den tiden er en statskapitalistisk økonomi og at den derfor skulle drives på profittbasis. Jeg mener at det er helt korrekt, men det er ikke noe argument for å snakke om sosialistisk profitt i Kina eller andre steder.

Vær så vennlig å forstå meg korrekt, kamerat Lo Zhūn, jeg ønsker ikke å polemisere mot forfatterne av artikkelen i B.R. nr. 3/80. Jeg ønsker klargjøring for meg sjøl og mange andre kamerater som har problemer med uttrykket «sosialistisk profitt». Derfor ville jeg sette stor pris på om jeg kunne få kildene, bind og sidetall inkludert, som kameratene fra Instuttet for Økonomi bruker i sin artikkel. Hvis de ikke kan gi meg det, hvordan kan de da vente at jeg eller noen annen skal forstå deres argumenter? Jeg forstår svært godt at arbeid, også under sosialismen, produserer og har produsert merverdi, og at den sosialistiske staten, som representerer folket som kollektiv eier av produksjonsmidlene, må bruke denne merverdien til å betale for skoler, pensjoner, helsevesen, administrasjon og forsvar etc. Men jeg forstår ikke hvorfor dette faktum gir oss retten til å snakke om *sosialistisk profitt*, siden denne merverdien ikke er oppnådd gjennom utbytting ...

Nils Holmberg

Reträtt till statskapitalism och profitproduktion

I en rapport, som Lenin gav Rysslands kommunistiske partis organisation i Moskva guvernementet på dess 7.e konferens 29–31. oktober 1921, sammanfattade han skälen för NEP på följande sätt:

På våren 1921 blev det tydligt att vi lidit nederlag i vårt försök att genom direkt angrepp, dvs. på den kortaste, snabbaste och mest direkta vägen införa socialistiska principer för produktion och distribution. Det politiska läget på våren 1921 avslöjade för oss att det i ett antal frågor var oundvikligt att reträttera till statskapitalismens position, att ersätta det 'direkta angreppets' taktik med 'belägringstaktik'. (V.I. Lenin: «10th Moscow Gubernia Conference of the RCP», Collected Works Vol. 33, p. 93).

Den 12.e januar 1922 antog RCP(b)s Centralkommitté ett av Lenin framlagt förslag till resolution om **Fackföreningsarnas roll och uppgifter under den nya ekonomiska politiken**. I förslaget, som antogs utan ändringar, skrev Lenin:

«Statsföretagens överförande på s.k. profitbasis är oundvikligen och oskiljaktligen förbundet med den nya ekonomiska politiken: i en nära framtid kommer detta att bli den förhärskande, om inte den enda formen av statliga företag. I verkligheten betyder detta att då den fria marknaden nu är tillåten och utvecklas statsföretagen i stor utsträckning kommer att drivas på afärsrättlig grundval. I samband med det trängande behovet av att öka arbetets produktivitet och få varje statligt företag att bära sig och visa en profit, och med hänsyn till den oundvikliga uppkomsten av trånga departementsintressen och överdrivet nit från departementens sida kommer denna omständighet inte att undgå att skapa en viss intressekonflikt i frågor rörande arbetsförhållandena mellan arbetarmassorna och direktörerna och ledarna för statsföretagen eller de regeringsdepartement som har hand om dessa. (V.I. Lenin: «Fackföre-

Her bringer vi utdrag fra et brev som Nils Holmberg skrev til redaksjonen i Beijing Review i mars 1980. Brevet er en reaksjon på den artikkelen om «sosialistisk profitt» som sto i Beijing Review nr. 3/80 (trykt i dette nummeret av Røde Fane, s. 6/7).

Som det framgår av brevet, så oppfatter Nils Holmberg seg sjøl som i alle fall én av adressatene for polemikken i Beijing Review. I brevet til redaksjonen ber Holmberg om å få oppgitt kildene til artikkelen, slik at han kan få klargjort spørsmålet for seg sjøl «og mange andre kamerater som har problemer med uttrykket sosialistisk profitt».

I juli 1980 fikk Holmberg svar på brevet. Der het det at kameraten Lin hadde hentet sitatene sine fra en kinesisk oversettelse. Men det sa ikke noe om hvor han kunne få tak i den. Så gikk Holmberg til klassikerne sjøl. Og resultatet ble det siste viktige teoretiske bidraget fra hans hånd.

NILS HOLMBERG

ningarnas roll och uppgifter under NEP», Valda verk, del II:2, s. 648).

Den svenska översättningen i **Vv II:2** talar om vinst och inte om profit. Den svenska översättaren har förmodligen chockats av Lenins öppna och ärliga uttryck och försökt att mildra chocken för läsarna genom att byta uttrycket profit mot vinst.

RKP(b) och dess Centralkommitté ville givetvis ha diskussion om NEP både i och utanför partiet. Såvitt framgår av de tal och artiklar av Lenin som återfinns i **Collected Works** rörde diskussionen inte så mycket profiten som statskapitalismen. Då Lenin på RKP(b)s 11:e kongress gav Centralkomiteens Politiska verksamhetsberättelse tog han i ett avsnitt, om de lärdomar som följde av den nya ekonomiska politiken, upp statskapitalismen. Han sade då:

«Den tredje, kompletterande lärdomen gäller frågan om statskapitalismen. Jag beklagar att kamrat Bucharin inte är närvarande på kongressen, jag skulle vilja diskutera med honom ... Beträffande statskapitalismen förefaller det mig som om vår press i allmänhet och vårt parti i synnerhet gör sig skyldiga till felet att vi förefaller till intellektualism, och filosoferar om hur man ska uppfatta statskapitalismen och tittar efter i gamla luntor. Men där talas om något helt annat, där talas om den statskapitalism som förekommer under kommunismen. Inte ens Marx kom på idén att skriva ett enda ord om detta ämne, och han dog utan att efterlämna ett enda ord om detta ämne, och han dog utan att efterlämna ett enda exakt citat eller några ovederläggliga anvisningar. Därför måste vi nu klara oss själva ...

Enligt hela den ekonomiska litteraturen är statskapitalism den kapitalism som uppkommer det kapitalistiska systemet, då statsmakten direkt underordnar det ena eller andra kapitalistiske företaget under sig. Men vi har en proletär stat, som stöder sig på proletariatet, ger proletariatet alla politiska privilegier och genom proletariatet drar med sig bönderna, med början

från deras undre skikt ... Därför bringar statskapitalismen ytterst många i förvirring. För att undgå detta måste man minnas det grundläggande, nämligen att statskapitalismen i den form i vilken den förekommer hos oss, inte analyserats i någon som helst teori och någon som helst litteratur av den enkla anledningen att alla vanliga begrepp, som är förknippad med detta ord är anpassade till den borgerliga makten i det kapitalistiska samhället. Men vi har ett samhälle som lämnat de kapitalistiska spåren och kommit in i de nye spåren, men denna stad leds inte av bourgeoisin utan av proletariatet. Vi vill inte inse att då vi säger «staten», så är denna stat vi själva, proletariatet, arbetarklassens avantgarde. Statskapitalismen — det är den kapitalism, som vi skall veta att kringgärda, som vi skall veta att hålla inom vissa gränser, denna statskapitalism är förbunden med staten, men staten — det är arbetarna, det är arbetarnas framskridna del, det är avantgardet, det är vi själva.

Statskapitalismen är den kapitalism, för vilken vi måste sätta visa gränser, vilket vi ännu inte förmått att göra. Det är den springande punkten i det hela och sedan beror det av oss hurudan denna statskapitalism kommer att bli. Politisk makt har vi tillräckligt, fullständigt tillräckligt; också de ekonomiska medel som står till vårt förfogande är tillräckliga, otillräcklig däremot är sakkunskapen hos arbetarklassens avantgarde, som ställts i spetsen för att omedelbart leda och för att fastställa gränserna, för att avgränsa sig och för att överordna sig, men inte för att underordna sig. Här behövs det endast sakkunskap, och den saknar vi.

Detta är ju en situation som är fullständigt enastående i historien, då proletariatet, det revolutionära avantgardet besitter fullständig politisk makt medan samtidigt statskapitalismen existerar. Det väsentliga i frågan är att vi begriper att detta är den kapitalism, som vi kan och måste tillåta och för vilken vi kan och måste sätta gränser, ty

denna kapitalism är nödvändig för böndernas breda massor och för privatkapitalet som måste driva handel så att det tillfredsställer böndernas behov. Det är nödvändigt för folket och utan detta kan man inte existera. Ingenting annat är absolut nödvändigt för dem, för detta låger med allt det övriga kan de försona sig. Ni kommunister, ni arbetare, ni den medvetne delen av proletariatet, som påtagit er att styra staten, ni bör kunna inrätta det hela så att den stat, som ni tagit i era händer, fungerar efter er vilja ... (V.I. Lenin: «CKs politiska verksamhetsberättelse på RKP(b)s XI kongress Valda verk II.2, s. 679—682.)

Jag kan av hänsyn till utrymmet inte citera mera av Lenin. Men kamraterna Lin och andra intresserade kan ju läsa själva. Både de här citerade talen och artiklarna och alla övriga i **Valda verk** och **Collected Works**, som rör samma tidsperiod och samma problem. Och vad ser de då därav?

Lenin talar om profit, men han talar inte om «socialistisk» profit. Och hur skulle han kunna göra det, när produktionssättet var statskapitalistiskt och det sålunda inte kunde bli fråga om annat än kapitalistisk profit med den store skillnaden att denna utvanns under arbetarklassens kontroll.

Hur kunde Lenin under sådana förhållanden förorda att inte bare private kapitalistiske företagen skulle drivas för profit? Han och vilken som helst annan vettig socialist kunde göra det därför att produktion för profit under de rådande förhållandena var enda möjligheten att skaffa medel till återuppbygget av den till följd av kriget och inbördeskrigen helt ruinerade produktionen, att få arbetarmassorna, som till följd av industrins förfall helt skiljts från den, tillbaka in i industriföretagen och förse bönderna med de industrivaror som de krävde såsom villkor för att upprätthålla lantbruksproduktionen. Möjligheten att nå dessa mål låg ju i att arbetarklassen hade makten i staten, vilken ägde de statliga företagen, och bestämde hur dessas profiler skulle användas samtidigt som den kunde begränsa privatföretagens strä-

NILS HOLMBERG



van att utsuga arbetarna och utplundra konsumenterna. Detta statskapitalistiska produktionssätt och dess profiler befordrade därför den ryska arbetarklassens strävan att nå fram till socialismen.

I allt detta finns dock ingenting som säger att «socialistiska» profiler kan förekomma eller att det under några förhållanden är riktigt att tala om sådana.

Kamraterna Lin har inte lyckats övertygga ens sig själva med vad de hittills anfört som bevis för att det är riktigt att tala om profit i socialistiska företag. Därför gör de ännu ett försök att ta

Marx till sin hjälp. De skriver:

Men varför ska vi använda samma ord «profit» när socialistisk profit och kapitalistisk profit tillhör två helt olika ekonomiska kategorier? Detta är, såsom Marx anmärkte i Kapitalet Första boken, därför att det inte i någon vetenskap kan undvikas att en och samma term används i olika betydelser.

Vad man än kan säga om kamraterna Lin, ensformiga är de inte. I början av sin artikel kämpade de i strid med alla fakta för att hävda att «Profit inte är en särskild kategori som hör samman

med den kapitalistiska ekonomin.» I de nyss ovan citerade raderna har de plötsligt en helt ny uppfattning. I den har de plats för «två helt olika kategorier» av profit. Vilka? Av allt att döma en som hör samman med den socialistiska ekonomin, och en annan som de tidigare envist förnekat och som hör samman med den kapitalistiska ekonomin. Vad är orsaken till denna omvandling? Kamraterna Lin har funnit en fotnot i vilken Marx skriver:

Vi har hittills i denna skrift använt «nödvändig arbetstid» som beteckning för den arbetstid, som över huvud är samhälleligt nödvändig för en varas produktion. I fortsättningen använder vi termen även för den arbetstid, som är nödvändig för den specifika varan arbetskraft. Att använda samma facktermer i olika betydelser är vanskligt, men kan inte helt undvikas i någon vetenskap. Man kan till exempel jämföra den högre och den lägre matematiken. (Kapitalet Första boken, Cavefors, s. 186, not 29.)

Skälet till att Marx skrivit denna not framgår av dess första sats. Därmed står det helt klart att han inte sagt att termen profit kan användas för att beteckna den samhälleliga reserv- och produktionsfonden eller någon del därav såsom profit. Självt har han ju också mycket noga undvikit att göra detta. På alla ställen i sina skrifter där han nämner denna fond i socialistiska företag, har han använt den term, som han själv och Engels skapat för att beteckna den, nämligen den samhälleliga reserv- och produktionsfonden. Det goda exemplet borde kamraterna Lin bemöda sig att följa.

Vilken är orsaken till att kamraterna Lin så envist strävar att göra den samhälleliga reserv- och produktionsfonden till profit? Den ligger av allt att döma i att de inte inser ett faktum som Marx och Engels med skärpa framhåller, nämligen att kapital är och inne kan vara kapital annat än under vissa historiska betingelser, dvs. då produktionsmedlen tillhör andra än de som producerar och används av sina ägare för att tillägna sig obetalt arbete.

Typisk för kamraterna Lins sätt att

NILS HOLMBERG

resonera med utgangspunkt frå att produktionsmedlen även under socialismen är kapital är följande, som återfinns på 4:e spalten s. 25 i deras artikel i BR 3/80:

Under socialismens betingelser är en arbetares förmåga att arbeta fortfarande en individs «givna privilegium» och han arbetar inte för samhället utan ersättning. Därför krävs det av det kollektiv han tillhör och som faktiskt sköter den samhällsproduktionsmedlen att det inte endast ger ut en viss del av produktionsmedlen utan också en viss del av existensmedlen om produktionen ska fortgå.

I värdeform är detta slag av utgifter eller utlägg, vare sig de är c eller v en antydning om att det nämnda kollektivet eller produktionsledningen har utbetalt en viss del av den sociala fonden för vilken den måste kompenseras under reproduktionens förlopp. Sett från ledningens resultat kan vi säga att i sammansattningen av den socialistiska produktens värde ($c + v + m$), blir c och v , som betalas ut av den samhällsproduktionsledningen, en och samma sak, visar sig själva såsom, eller omvandlas till, det samhällsproduktionskostnadspriset k . I överensstämmelse därmed visar sig den samhällsproduktionsfonden m såsom någonting utöver den samhällsproduktionskostnaden eller samhällsproduktionsprofitten (den socialistiska profitten).

Vad är det egentligen kamraterna Lin talar om? De säger att den socialistiska produktens värde är sammansatt av constant plus variabelt kapital plus något som de kallar m . Vad är m för nånting? Utan att läsaren får klart besked om vad m i den engelska texten i BR betyder, är det inte möjligt att fatta vad de har sagt, än mindre ta ställning till det. Man kan gissa att här föreligger ett översättningsfel i engelskan och m står för den tyska motsvarigheten till «surplus», dvs. **Mehrwert**, mervärde. Men vi kan ju inte diskutera på basis av gissningar. Men om vi skulle tillåta oss att göra det, leder det bara fram till att vad kamraterna Lin vill säga är att den socialistiska varans värde är sammansatt av en del

som de kallar constant kapital, en annan del som de kallar variabelt kapital och en tredje del som de kallar mervärde.

Men det existerar inte något kapital i en socialistisk produktion, vara sig constant eller variabelt. Det existerar produktionsmedel, varav en del med oförändrad storlek överförs till den vara som produceras och en annan del — arbetskraftens värde — likaledes överförs till varan och samtidigt ökar dess värde (skapar mervärde). Detta mervärde ger inte upphov till någon profit, men det ökar den samhällsproduktions- och produktionsfonden.

Kamraterna Lin skiljer producenterna från produktionsmedlen.

I sin berömda artikel om naturalskatten säger Lenin att socialismen är otänkbar utan en storkapitalistisk teknik, byggd enligt den moderna vetenskapens sista ord, utan en planmässig statlig organisation, som förpliktar tiotals miljoner människor att strikt iakttä en enhetlig norm i produktionen och fördelningen av produkterna. Detta har, framhåller han, vi marxister ständigt sagt och det lönar sig inte att slösa ens två sekunder på att tala därom med personer, som inte förstått ens detta (anarkisterna och drygt hälften av vänster-socialistrevolutionärerna).

Lenin fortsätter: «Socialismen är likaledes otänkbar utan att proletariatet har makten i staten — och det är också en elementär sanning.» («Om naturaskatten», **Vv** band 22, s. 558).

Lenin ville uppenbarligen ha arbetarklassen i ledningen för produktionen och fördelningen av produkterna. Kamraterna Lin har en särskild ledning för produktionen och fördelningen av produkterna. En ledning som **tilldelar** arbetarna existensmedel ur den reserv- och produktionsfond som de själva skapat och kräver att de som motprestation för denna välgärning ska utöka fonden och därmed möjliggöra en profit. Därmed har kamraterna Lin återupprättat de produktionsförhållanden som socialismen skulle avskaffa! Kan man undras över att de blandar ihop de marxistiska begreppen med de kapitalistiska och låter ungefär som om deras sätt att bygga ett socialistiskt samhälle består i att återuppbaua kapitalismen.

Vi kjenner Nils Holmberg best som marxistisk teoretiker og kommunistisk veteran. Men han hadde mange andre sider også. Noen av dem kommer fram i en tale som hans venn, forfatteren Anderz Harning holdt ved begravelsen hans. Med Harnings tillatelse bringer vi talen i Røde Fane.

Nu er det kôrt, Nisse. Eller farsan, som jag kallade dig. Nu er det kôrt. Livsloppet som vi så ofte talade om. Men det er ju med dej som i det gamla talesettet. Old soldiers never die. Vi kommer alltid att minnas dej. Du slogs et helt liv for dina ideal och idéer och du gav aldrig någonsin opp. Du var verksam i kampen in i det siste och jag tror att du utgick från att dina politiska drômmar skulle forverkligas i en inte alltför avlägsen framtid.

Andra håller tal om *politikern* Nils Holmberg. Jag tänker säga några ord om kamraten Nisse. Når jag først kom till Göteborg i början av sextioailet och var utfattig og levde under de mest primitive förhållanden samtidigt som jag försökte skriva böcker — jag hade debuterat något år tidigare — träffade jag dej och din hustru Marika och ni blev båda till stor hjælp i mina strävanden.

Utan att jag visste det då genast — det skulle drôja en tid innan jag hadde det klart for mej — var du en av min oppvâxttids stora författare. Det var ju du som under den starkt symboliska pseudonymen A.M. Marksman skrev Per Stigmans äventyr i Rekordmagasinet — og Per Stigman kom att påverka flere generationer unga svenskar som där fann hjältar som i alla lägen kämpade mot den maktägande overheten — og for folket. Jag är övertygt om att många människor i min ålder fått sina första politiske impulser genom dina och Per Stigmans äventyr.

Vi hade ju ofta diskussioner och inte sjallan var vi av olika mening. Men vi respekterade alltid varandras åsikter og jag kan inte minnas att våra gräl någonsin påvirknede vårt personlige forhold. Däremot erinrar jag mej med glädje alla våra sena samtaler over en flaska vin — og dina tolkninger av Joe Hill-sanger är oförglômlige. Över-

NILS HOLMBERG

TIL MINNE OM KAMERATEN NISSE

huvudtaget tyckte du mycket om att sjunga och säkert vet inte så många att du var något av en expert på gamle svenska skillingtryck.

Och Nisse. För några år sedan kom vi varandra verkligen nära när vi fiskade uppe i mitt hemlandskaps Dellensjöar och i bäckarna under en intensiv augusti. Du hade svårt att gå, och klagade över synen, men du var rent ut sagt en jävel på att dra storabborre. Jag kommer direkt från Norrbo-näset och där talar dom fortfarande med djupaste respekt om «den där gamla kommunisten» som klängde in och ut ur ekorna som om han varit en ung pojke. För några veckor sen när jag besökte dej sista gången pratade vi mycket om just den där tiden i Hälsingland och då sa du med ett galghumoristisk leende med en parafras på Albert Engström — dina versioner av *hans* historier var för övrigt också mästerliga — att du visserligen inte *trodde* att det fanns nånting bortom bortom, men att om det ändå låg till på det viset så skulle du redan nu ordna med fina fiskevatten tills det var dags för mej. «Men ta med dej några burkar mask,» sa du. «För det tror jag inte dom klarar att fixa på såna ställen.»

Under den där norrlandsresan talade du också ofta om döden. Du sa att det enda du fruktade var att hamna på någon vårdinrättning och långsamt ruttna bort utan att ha möjlighet att påverka det hela. Men nu fick du ju som du ville och drömde om. Du fick vara kvar hos din älskade Marika in i det sista och du gick bort utan att utsättas för någon förnedring.

Vi älskar dej, Nisse. Vi kommer alltid att älska dej och som sagt. Old soldiers never die.

Tjänare farsan. Och tack för allt.

Anderz Harning





POL POT'S KAMPUCHEA BRUDD MED MARXIS

- AKP(m-l)s tidligere positive vurdering av Pol Pot-regimet i Kampuchea må omvurderes, mener Eirik Rossen, tidligere utenriksmedarbeider i Klassekampen.
- Terror og overgrep erstattet en marxist-leninistisk politikk, mener han.
- Jeg vil opprettholde min i hovedsak positive vurdering av Demokratisk Kampu-

chea, svarer Tron Øgrim. — Som marxister kan vi ikke anlegge en borgerlig-humanistisk betraktningssmåte på revolusjoner i den 3. verden, sier Øgrim.

- De følgende artiklene bygger på innledninger som Rossen og Øgrim la fram på et seminar om Demokratisk Kampuchea, sommeren 1981.



EA— MEN?

BILDET: Demokratisk Kampucheas omstridte leder Pol Pot slik vestlige pressefolk møtte ham i jungelen i de frigjorte områdene etter Vietnams invasjon, mens store deler av landet var besatt av okkupasjonsmakta. Hvordan skal vi i dag vurdere det Pol Pot-styrte Kampuchea?

- Det kampucheanske partiet Ankar verken er eller har vært et marxist-leninistisk parti.
- Den kampucheanske revolusjonen var ingen marxistisk revolusjon.
- Nytt materiale viser at Pol Pot-ledelsen valgte bruk av makt og terror istedenfor masselinje og politisk mobilisering. Også i den andre partikampen ble det brukt terror.
- Dette har vært en systematisk linje og kan ikke karakteriseres som en underordna feil, hevder Eirik Rossen i dette innlegget.

—Ingen marxistisk revolusjon

AKP (m-l)s oppfatning av det kampucheanske samfunnet i åra 1975–78 har hittil vært at det var sosialistisk. Partiet har oppfattet Kampucheas kommunistiske parti alias den revolusjonære organisasjonen Angka som et ekte marxist-leninistisk parti. Vårt parti har sett på utviklingen i Kampuchea under Røde Khmerstyret som et forbilde for andre land i Asia og som et forbilde på sosialismen i et fattig bondeland.

Jeg kommer til å utfordre disse oppfatningene.

Jeg mener Angka ikke er et marxist-leninistisk parti. Jeg mener vårt parti ikke har noen grunn til å framheve denne organisasjonens rolle i dagens motstandskamp mot Vietnam på noe annet grunnlag enn at den er den militært sterkeste. Jeg betviler at Angka har noen potensiell støtte i flertallet av folket. Jeg mener utviklingen i Demokratisk Kampuchea på sentrale punkter ikke kan ses på som forbilde for andre land i Asia, og jeg mener linja som har vært gjennomført, bryter med sentrale prinsipper i leninismen. Jeg vil ikke kalle den sosialistisk, og jeg mener vi trenger en god del studier før vi finner ut hva slags merkelapp eller hvilken kort beskrivelse vi skal gi den.

Jeg er her for å legge fram materiale. Under diskusjonen i dag og seinere vil ulike syn ha nytte av å brynes mot hverand-



Av Eirik Rossen

re. På grunnlag av marxismen-leninismen burde vi komme fram til enhet, men det kan ta lang tid. Fakta som er kjent i dag, kan være vanskelig å sette inn i en systematisk oppfatning av Demokratisk Kampuchea, rett og slett fordi andre fakta mangler.

FAKTA

Mange forhold har gjort at det har vært svært vanskelig å komme fram til fakta om Kampuchea. Det varte tre år før utlendinger fikk slippe inn, med unntak av en liten gruppe diplomater som ble geleidet til et bombekrater i Siem Reap i 1976. Utlendingene som kom var først enten journalister fra land som støttet Demokratisk Kampuchea i utgangspunktet, eller medlemmer av vennligsinnede marxist-leninistiske partier som i Kampu-

KAMPUCHEA-DEBATT

chea så et alternativ til den revisjonistiske utviklingen i Vietnam. Til slutt kom ei gruppe på tre utlendinger som kunne ses på som mindre forutinntatt.

— Elizabeth Becker og Richard Dudman, begge amerikanske journalister, og Malcolm Caldwell, britisk Sørøst-Asia ekspert. Caldwell ble myrda i Phnom Penh. Ved juletid 1978 ble det kunngjort at utlendinger kunne melde seg på turistturer fra Bangkok til Angkor Wat, disse turene kom aldri i gang på grunn av invasjonen.

BLÅØYDE

Turene utlendingene ble tatt med på rundt i Kampuchea, liknet hverandre svært mye, både i ruteopplegg og erfaringer. Reisebeskrivelsene, enten de er utgitt i USA, Canada, Norge, Danmark, Frankrike eller Sverige, har det absolutt meste til felles, like mye til felles som de mange journalistberetninger framkommet etter Vietnam-organiserte pakketurer til det samme landet.

I Norge har vi en tradisjon i å tro på våre venner. I 1976 hadde vi en kamerat i Spania som konkluderte med at FRAP og PCE (m-l) var virkelig store og sterke. Vi trodde på det KPD(m-l) sa om Tyskland. Overfor kampucheanerne har vi vært like blåøyde — kanskje mer. Nå har vi begynt å lære at vi ikke må tro alt kineserne sier, heller ta deres utsagn som en av flere kilder til kunnskap.

NYE KILDER

Etter den vietnamesiske invasjonen har et stort antall nye kilder blitt tilgjengelige. Det har vært mulig for Vestens Sørøst-Asia-forskere å sammenlikne det Røde Khmer sa de gjorde, med det de faktisk gjorde.

Fra 1975 til 1978 kom det rundt 30 000 flyktninger fra Kampuchea til Thailand. Etter invasjonen brøt det kampucheanse samfunnet fullstendig sammen, og grenseområdene mellom Thailand og Kampuchea fikk en ny befolkning på mellom en halv og en hel million mennesker. I motsetning til dem som flyktet fra Røde Khmer-styret, var disse på flukt fra den vietnamesiske invasjonen og det vietnamesiske okkupantstyret som etter hvert ble etablert. I motsetning til den første var den siste flyktningebølgen representativ for et bredt spektrum kampucheanere, noen for, noen mot Angka, og

den omfattet representanter for alle klasser og alle politiske tendenser fra det gamle kampucheanse samfunnet.

Skildringene fra disse flyktningene er blitt systematisk innhentet av flere forskere med ulike syn på Demokratisk Kampuchea og den vietnamesiske invasjonen. Også skriftlig materiale er kommet fram. For mange av forskerne som i utgangspunktet hadde et svært positivt syn på Demokratisk Kampuchea, har dette materialet vært en kilde til forferdelse.

DE VENNLIGE EKSPERTENE

I Klassekampen fredag 15. mai skrev Tor Halstvedt et innlegg der han gikk gjennom lista av navn, folk som George Hildebrand, Laura Summers, Israel Young, Stephen Heder osv. Jon Michelet lot seg ikke imponere av denne lista. Men poenget er at denne lista inneholder omtrent det som er av Demokratisk Kampuchea beste venner i engelsk-talende land. Flere av dem var tilstede på Stockholmkonferansen i november 1979. Allerede da hadde mange fått tak i materiale som talte mot Demokratisk Kampuchea, men som de ikke ville ta opp på konferansen av hensyn til Røde Khmer-gjestene. Videre var formålet med konferansen å slå fast støtte til motstandskampen. Dokumentene gjenspeiler likevel en dragkamp bak kulissene for å unngå for positiv omtale av Pol Pot-styret.

Det siste året har særlig Laura Summers og Stephen Heder offentliggjort materiale i form av seminarinnlegg ved universiteter i Storbritannia, USA, Tyskland og Thailand. Heder har systematisk intervjuet et tusentalls flyktninger, og har hatt korte samtaler med det mangedobbelte.

I august kommer det til å være et seminar i Bangkok med nytt materiale både om motstandskrigen mot Vietnam og om samfunnssystemet i Demokratisk Kampuchea.

I Finland er det ei universitetsgruppe som har satt seg som mål å skille klint fra hvete i spørsmål vedrørende Demokratisk Kampuchea. Materiale fra dem vil antakelig begynne å foreligge utover høsten.

Dette for å understreke at det for det første finnes masse nytt materiale og for det andre at også vi i Norge er nødt til å

ta dette fakta-innsamlingsarbeidet alvorlig.

RØDE KHMERS GODE SIDER

Det er en del ting dette materialet ikke tar opp fordi det ikke er kontroversielt. Det er et faktum at Røde Khmer-regimet gjorde mye for den økonomiske utviklingen av landet, særlig i form av vanningsanlegg. De fikk opp risproduksjonen i en slik grad at storstilt hungersnød ble avverget. De greidde ikke å hindre at store deler av befolkningen var kontinuerlig underernært, men de fikk stablet på beina et jordbrukssystem som etter hvert skulle gjort regimets overgrep helt unødvendige, fordi det fungerte til bøndernes, om ikke til partiets, relative tilfredshet.

FN har utarbeidet statistikk over jordbruks- og matvareproduksjonen per innbygger i Asia i åra 1970 til 1975. Denne statistikken viser hvilket dårlig utgangspunkt Røde Khmer hadde for sin oppbygging av landet. Jordbruks- og matvareproduksjonen per innbygger i Kampuchea falt jevnt i disse åra, og i 1975 lå den på en tredjepart av det den hadde vært i 1970. I Sør-Vietnam og Laos holdt denne produksjonen seg derimot noenlunde konstant.

Det vil si at oppgaven for Røde Khmer var å prøve å tredoble matvare- og jordbruksproduksjonen per innbygger for å komme på nivået fra Sihanouk-tida. Man kan anta at situasjonen var desperat, og at den ble skjerpet fordi de nektet å ta imot enhver form for utenlandshjelp. Dette kan forklare at de ikke ville ha utlendinger i landet til å se på tilstanden til dem som sleit med vanningsanleggene, eller andre utslag av den ekstreme nøden som må ha forekommet. Nøden, problemene, det harde arbeidet er noe som går igjen i flyktningeberetningene og får skylda for mange rystende dødsfall. Angkas måte å behandle folket eller deler av folket på bidro også til å skjerpe problemene.

At produksjonen etter hvert må ha kommet opp på et nivå som ikke lå så veldig langt under Sihanouk-tida, bekreftes også av det faktum at den vietnamesiske invasjonen utløste en *reell* hungersnød, fordi krigen og mangel på vedlikehold ødela vanningsanleggene, og kampene hindret bønderne fra å så risen i tide.

KAMPUCHEA-DEBATT



— Vanningsanleggene som ble bygget og var grunnlaget for en tilstrekkelig produksjon av mat, er noe av Demokratisk Kampuchear fortjenester, men det kan ikke brukes til å rettferdiggjøre hele samfunnssystemet til Røde Khmer, hevder Eirik Rossen i dette innlegget. (Foto: Klassekampen)

Vanningsanleggene og grunnlaget for en tilstrekkelig produksjon av mat er noe av det Demokratisk Kampuchea fikk til. Dette går igjen i alle beretninger fra utlendinger som besøkte landet i 1978. Det kan vises til andre framganger i liknende sektorer, som helsestell og utryddelse av malaria. Den vietnamesiske invasjonen av Kampuchea førte derimot til en oppblussing av denne sjukdommen.

Jeg kan likevel ikke godta at slike framganger blir brukt til å rettferdiggjøre hele samfunnssystemet til Røde Khmer. Det er like uetterrettelig som å rose Hitler fordi han avskaffet arbeidsløsheten, Mussolini fordi han gjorde malariasumpene utenfor Roma til dyrket mark osv. uten å se på andre sider ved det de gjorde. Å legge vekt på visse positive trekk ved økonomien og samtidig se bort fra politiske forhold og menneskelige kjensgjerninger er et avvik i forhold til marxismen-leninismen, som heter økonomisme. Jeg mener videre det er grunn til å tro at Røde Khmers økonomiske resultater kunne vært enda bedre med en annen politikk. Jeg skal seinere ta opp utviklingen av kooperativene for å begrunne dette.

EN VIRKELIG REVOLUSJON

En viktig politisk kjensgjerning må også bli stående i enhver analyse av Demokratisk Kampuchea. Det er at det dreide seg om en virkelig revolusjon. Det var overhodet ikke noe igjen av Sihanouks eller Lon Nols statsapparat. Den sentrale statsmakta ble overtatt av intellektuelle opposisjonelle fra den gamle eliten som hadde arbeidet illegalt i mange år. Nedover i rekkene ble maktposisjonene fylt av lojale fattigbønder, ofte analfabeter. Dette er klasseinnholdet i Røde Khmerstyret: De mest undertrykte fra det gamle samfunnet fikk makta, og de preget de intellektuelle mer i selve maktutøvelsen og de politiske linjene enn de intellektuelle preget dem. De var ikke bare analfabeter. De var som oftest helt uskolerte i marxismen. Men de hadde erfaring fra kamp, og de virket innenfor sitt lokalmiljø. Seinere ønsket Angka å sentralisere den politiske makta. Da ble en del av disse bondekadrene avsatt eller ble ofre for omorganisering. Samtidig gikk mye av futten ut av revolusjonen.

KAMPUCHEA-DEBATT

PROBLEME

Hittil har jeg altså karakterisert Demokratisk Kampuchea som en virkelig revolusjon som fikk til store ting på det økonomiske området.

Er det da noen problemer? Hvorfor skal vi samles her for å diskutere dersom ingen betviler slike kjennsgjerninger? — Fordi måten dette ble ordnet på, og måten statsmakta ble utøvd på, strider mot marxismen-leninismen.

«TUOL-SLENG» FENGSELET

Laura Summers fra Lancaster-universitetet har samlet sammen materiale om det nå berømte fengselet i Phnom Penh, som vietnamesisk propaganda kaller Tuol Sleng. Før 1975 var det et gymnas kalt Tuol Svay Prey. Under Røde Khmer-styret ble det betegnet som hovedkvarteret til organisasjonen Sikkerhet 21, forkortet til S-21. Antageligvis kjente bare få til det.

Jeg var tilstede på et møte av solidaritetsaktivister fra Norge, Sverige, Finland og Danmark i Stockholm i mai i fjor, sammen med Demokratisk Kampuchéas sosialminister Ieng Thirith. Ieng Thirith, i likhet med svært mange ledende Røde Khmerer, var lærer i Phnom Penh i en årrekke. Hennes skole var i samme gate som skolen som seinere ble fengsel, de ligger skrått overfor hverandre i samme gatekryss.

På spørsmål fra en av deltakerne som hadde mistanke om at en personlig venn var drept av S-21, benektet Ieng Thirith ethvert kjennskap til gata, til skolen Tuol Svay Prey og til dens seinere bruk som fengsel. Dette er et av mange eksempler på den fullstendige mangel på åpenhet Røde Khmer konsekvent viser solidaritetsaktivister som tar opp kinkige spørsmål, ikke bare rent politiske, men også slike som er personlig motivert. Det er i tillegg til det politisk umulig å få hjelp fra Røde Khmer til å oppklare ting.

Laura Summers konklusjon på undersøkelsen er at Tuol Svay Prey ble brukt som senter for hemmelige forhör og henrettelser, drevet av en type hemmelig politi under direkte kontroll av Pol Pot. Vietnameserne har forfalsket mye av materialet fra fengselet, blant annet ved å trykke falske bilder av henrettede personer som seinere har vist seg å være i live. Blant disse er tre Røde Khmer-kadre som jeg

sjøl har truffet i Norge, Sveits og Jugoslavia i 1979 og 1980.

Mesteparten av mappene om folk arrestert etter april 1978 er forsvunnet. Dette gjelder flere tusen mennesker som ble anklaget for å være vietnamesiske agenter. Tilfeller som ikke har noe med konflikten mellom Vietnam og Kampuchea å gjøre, blant annet en britisk seiler som ble tatt i kampuchéanske territorialfarvann, er derimot ikke fjernet. All film på stedet ble samlet sammen og sendt til Vietnam etter invasjonen. Bare deler av billedmaterialet er tilbake på plass i fengselet som nå er et museum.

OFRENE

To menn som arbeidet i S-21s administrasjon, samarbeider i dag nært med okkupantmakta. Dette kan bety at de opererte på Vietnams vegne også før okkupasjonen.

Vi vet en del om ofrene gjennom flyktningeberetninger, kampuchéanere som har hatt adgang til dokumentene og fra noen etterrettelige vestlige journalister som har trykket rapporter om fengselet. De siste månedene har vietnameserne overlevert 4 000 sider tilståelser til den pro-vietnamesiske ekspert Ben Kieran og 2 000 sider til den anti-vietnamesiske Stephen Heder.

Sven Øste ble fortalt at 50 000 ble myrdet i S-21. Tallet ligger antakelig på mellom 16 000 og 20 000.

Ofrene for S-21 omfattet partimedlemmer, funksjonærer i ulike departementer og representanter for alle lag i samfunnet, fra framstående intellektuelle under Sihanouk eller Lon Nol til arbeidere, studenter, bønder og andre «vanlige folk». Fanger ble ofte holdt sammen med sine ektefeller og barn.

De fleste ofrene ble tvunget til å tilstå å være CIA-agenter, særlig de som hadde vært innblandet i progressive bevegelser i byene i 60-åra og tidlig i sytti-åra. Mappene til de som tilsto en vietnamesisk tilknytning i 1978, er som nevnt forsvunnet.

Om lag 300 mellomliggende og høyere partikadre ble henrettet, blant dem en som sto på femte eller sjette plass i sentralkomite-hierarkiet i november 1978.

Mange av tilståelsene virker autentiske på de anti-vietnamesiske ekspertene som har gransket dem. Summers legger til at dette har påvirket henne personlig. En av

de tilståelsene hun kom over, var fra en av hennes venner i Phnom Penh under Lon Nol-styret. Vennen var da en av FUNKs mange undergrunnsarbeidere. Han tilsto virksomhet til fordel for CIA, gjennom CIA-agenten Laura Summers, spesiell utsending fra CIAs Cornell-universitet i USA. Denne anklagen er direkte latterlig.

Fra annet hold har jeg fått vite at FUNK-representanten Ganthay i Stockholm er blant de henrettede. Han tilsto å være dobbeltagent for CIA og KGB. Ok Sakun ved FUNK-kontoret i Paris advarte meg personlig mot å ta kontakt med Ganthay i september 1975. Andre nordiske solidaritetsaktivister fikk liknende advarsler både før og etter frigjøringen. Likevel dro Ganthay tilbake til Kampuchea i 1976, sammen med mange andre kampuchéanske patrioter som siden er forsvunnet.

KONTROLL OVER PARTIET

Summers skriver at innholdet i tilståelsen, og mønsteret i arrestasjonene ikke tilsier andre motiver enn kontroll over mellomsjiktet i partiet og krav om slavisk støtte til partiledelsens etablerte og kanskje skiftende linje. Hun legger til at flere kampuchéanere som ventet å kjenne igjen slekt og venner på de fotografiene vietnameserne har offentliggjort, har kommet til henne i tvil om hvorvidt alle bildene er autentiske. På den andre sida har de i en del tilfelle gjenkjent slekt og venner.

Summers avslører trekk ved den vietnamesiske organiseringen av «Tuol Sleng-museet» som minsker verdien av de opplysningene journalister får derfra. Funksjonærene er handplukkede av vietnameserne. Den kampuchéanske lederen er en ingeniør med utdanning fra USA, som hevder å ha vært arrestert i 1976, torturert i fem år og så løslatt, men tvunget til å arbeide videre ved fengselet som elektriker. Han har personlig ansvar for flere løgnaktige påstander, blant annet at Røde Khmers helseminister, som Jan Myrdal intervjuet i september 1979, og som Peter Bischoff fra den danske Arbejderavisen traff igjen i april i år, ble torturert og henrettet mot slutten av 1978. Denne mannens personlige bakgrunn er sjekket av det øvrige kampuchéanske personalet ved museet. Disse har ikke funnet tegn på at han noen gang skal ha

KAMPUCHEA-DEBATT

vært fengslet eller torturert ved Tuol Sleng overhodet.

S-21 var ikke ment å være avskrek-kende. Den var ment å drepe opposisjon-en. Den var ikke kjent offentlig. Men på grunnlag av intervjuer beskriver Stephen Heder hvordan ledende kadre lokalt kun-ne bli innkalt til hemmelige møter for aldri å vende hjem. Andre kilder har berettet om det samme, helt siden 1976. Dette skjedde relativt systematisk og i relativt stor skala.

Jeg oppfatter at det er i strid med marxismen-leninismen å bruke et hemmelig politi, tortur og henrettelser for å løse motsigelser *innen partiet*. Den metoden marxismen-leninismen bruker, er den demokratiske sentralismen. Men ingen observatør har noen gang vært i stand til å bringe opplysninger om demokratisk liv i Angka. Heder peker på dette som en av årsakene til at partiledelsen etter hvert mistet kontakten med grunnplanet. All-menn bruk av tortur, som Pol Pot sto for i jakten på agenter i og utenfor partiet, er en ineffektiv metode og virker korrumpere-pende på den som bruker den.

Blant intervjuobjektene til Stephen Heder er et relativt stort antall mellomlig-gende og lavere kadre og tidligere kadre i Angka. På bakgrunn av dette har Heder vært i stand til å skrive relativt inngående om detaljer i utrenskingsprosessene in-nen partiet, særlig fra 1977 da Pol Pot be-kreftet sin stilling, og de såkalte viet-nameserne ble rensket ut. De sentralt in-volverte i dette var Pol Pot sjøl og et par tre til, utrenskingene fortsatte også etter invasjonen.

Heder beskriver utrenskingene som en kamp for å sikre kadre fra den sørvestlige regionen i Kampuchea hegemoniet i par-tiet. Dette er bedre dokumentert og mer sannsynlig enn Ben Kiermans «tre-frak-sjons-teori», som SV-ere og SU-ere har gjort mye bruk av. Tradisjonelt har den sørvestlige regionen vært mest lojale overfor Røde Khmer. Khmerbefolkning-en her er relativt tett og har tradisjonelt vært sett på som fattigst. I den østlige regionen ble det etter hvert nokså stor motstand mot Pol Pot, og denne mot-standen ga seg uttrykk i væpnet kamp.

Utrenskingene innen partiet på grunn-lag av den territorielle opprinnelsen til kadrene svarer til flere vitnesbyrd fra flyktninger som forteller at livet øst for Mekong var lettere enn livet vest for Me-

kong. Lederen for Øst-regionen, Sao Phim, var visstnok allerede kjent i 1977 for ikke å følge ordrene fra Phnom Penh. Det er beskrevet et større slag i Prey Venh området i april 1978 hvor til og med helikoptre ble brukt av regjeringsstyrke-ne. Heng Samrin som var en av Sao Phims offiserer ved dette slaget, greide å flykte. Informantene til dette slaget for-teller videre at hele den lokale befolkning-en ble sett på som fiender av regjeringen, og at mange ble tvangsflyttet til forskjel-lige områder rundt om i landet.

Ifølge Heder var plattformen for dette opprøret også anti-vietnamesisk. Det var først da han av militære grunner måtte krysse grensen til Vietnam, at Heng Samrin så seg nødt til å gå over til fiend-en.

KOOPERATIVENE

Jeg skal nå referere hovedinnholdet i Laura Summers siste upubliserte semi-narinnlegg, fra et seminar i Hull i begyn-nelsen av april i år. Den tar opp utviklingen av kooperativene i de frigjorte områdene fra 1973 og gjennom hele perioden med Demokratisk Kampuchea.

Å beskrive utviklingen av jordbruksko-operativene er samtidig å beskrive for-holda for flertallet av det kampucheanse folket etter frigjøringen i 1975. 85 prosent av befolkningen er bønder. Flertallet av dem som ble evakuert fra byene i april 1975, var bønder. Jeg skal innimellom komme med egne kommentarer, obser-vasjoner og utfyllende informasjoner fra andre kilder, særlig fra Stephen Heder.

Summers' oppsummering er at den kampucheanse kommunistiske koope-rativbevegelsen (1973–1979) var en kortvarig, voldsom og til slutt utilfredsstil-lende erfaring for mange, kanskje de fles-te kampucheanere.

Hun skriver at de alminnelige pro-blemene for kooperativer i revolusjonære samfunn i asiatiske land ble forsterket av flere spesifikke trekk i Kampuchea. Hun nevner blant de allmenne problemene:

— at jordbrukskooperativer bygger på ideer som er fremmede på landsbygda og som blir tilført utenfra. Det fører til mot-sigelser mellom den individuelle eien-domsretten som er en viktig del av bøn-denes oppfatning av sin egen frigjøring, og den kollektive utviklingen som partiet krever. Dette motvirkes, også i Kampu-chea, av en lang tradisjon med gjensidig

hjelp i mye tungt jordbruksarbeide.

— motstand mot lanserte kollektivise-ringsplaner fører lokale partikadre i en lo-jalitetkonflikt mellom bygda og staten, en konflikt som vanligvis blir løst gjen-nom tvang mot de opposisjonelle bøndene.

I Kampuchea besto partiet i hovedsak av bønder. Den andre viktige sosiale gruppa i partiet var de intellektuelle i le-delsen. Det at bøndene hadde så sterke posisjoner i partiet, førte til en svekking av de lokale kadrenes lojalitet overfor sta-ten til fordel for deres lojalitet overfor bøndene, særlig i tida *etter* frigjøringen. Dette understreker viktigheten av parti-utrenskingene, for å sikre partiets og statsledelsens eneste faktiske materielle maktgrunnlag — kontrollen over landets jordbruksproduksjon.

De veldige problemene ledelsen strev-de med etter frigjøringen innenfor den selvpålagte begrensningen med sjølber-ging, førte til at de i større grad enn tid-ligere så på ethvert tegn på motstand på landsbygda som en dødelig trussel. Nok en faktor som skjerpet dette, var trus-selen fra Vietnam, som krevde en sterk stat for å møte den.

DEN FØRSTE KAMPANJEN

Beskrivelser av Røde Khmers mobilise-ringsmetoder i kooperativbevegelsen fin-nes fra flere hold. En metode var å samle sammen innbyggerne i en landsby til mø-te, diskutere spørsmål om danning av ko-operativ med dem på tilsynelatende de-mokratisk vis, merke seg hvem som snakket mest åpent ut mot dem, lede dis-se bort for å la dem forsinne og så inn-kalle til nytt møte igjen med spørsmålet — Det er vel ingen flere som er uenige? Når slike metoder ble kjent gjennom jungeltelegrafen, kunne bare synet av Røde Khmer med våpen være nok til å sikre full enighet.

Kooperativiseringskampanjen ble kunngjort i mai 1973, mens den ameri-kanske bombing av Kampuchea var på sitt verste. Den var i strid med frontens faktiske program, men siden bøndene stort sett ikke kjente til dette program-met, bare at Sihanouk støttet Røde Khmer, spilte ikke dette noen rolle. Argu-mentene fra Røde Khmer for kooperati-ver var å la bøndene organisere sine egne økonomiske anliggender, og frigjøre seg fra jordeiere og kapitalister, løse sine eg-

KAMPUCHEA-DEBATT

ne forsyningsproblemer og avse både soldater og forsyninger til fronten. Landsbygda var da i så dårlig forfatning at bøndene ikke kunne gi mye til fronten selv om de ville, og de som kunne bli soldater, nølte med å dra fordi det ville føre til at familiene fikk enda større problemer med å sikre seg nok mat.

Kooperativene ble organisert på grunnlag av produksjonslag på rundt 20 familier, det vil si på mellom 100 og 200 personer. Enheten under produksjonslagene var de såkalte «samarbeidsgruppene for produksjon» som ble organisert fra og med 1970. Produksjonslagene ble på sin side slått sammen til kooperativer. Ofte besto kooperativkomiteen av de samme personene som var med i landsbykomiteen tidligere. Kooperativene var ofte de samme landsbyene som før.

Andre ganger kom lokale partikadre med i kooperativkomiteene. Komiteene ble i utgangspunktet begrenset til fattige eller lavere mellomstående bønder. Kriteriet for dette var alle bønder som ikke hadde nok mat året rundt, det vil si at samtlige var kvalifisert. Medlemskap i kooperativene var frivillig, og løftet om garanterte risrasjoner til medlemmer fikk svært mange til å melde seg inn. Tilstanden med krig førte til at kooperativene etter hvert ble sjølforsynte og til at markedsøkonomien på landsbygda falt sammen. Flere kooperativer beslagla midler som tilhørte familier av handelsmenn eller rikbønder som hadde flyktet til Phnom Penh eller nærmeste by tidlig i krigen.

Kooperativbevegelsen i 1973 var svært vellykket. Ifølge Summers førte den til at flere hundre tusen bønder, av en total landsbybefolkning på 3,5 millioner, også ble overbevist av Røde Khmers øvrige propaganda og skikker. De ble ryggraden i Røde Khmers støtte på landsbygda. De ble til grunnlaget for det som seinere ble identifisert som *basefolket*, ei viktig gruppe jeg skal komme tilbake til.

FRA FRIVILLIGHET TIL TVANG

I 1974 begynte tvangen mot bønder som hadde nektet å bli med på kooperativene. Noen flyktet til Phnom Penh. Medlemmer som mislikte seg i kooperativene, var overalt et lite mindretall og spilte liten rolle. Mot slutten av året ble Lon Nols valuta avskaffet som gyldig betalingsmiddel i de frigjorte områdene, og kooperativene

ble bedt om å forberede seg på å ta imot flyktninger fra byene.

Summers knytter fire bemerkninger til Kampuchéas kooperativer på dette stadium:

— De ble populære først og fremst på grunn av den sosiale sikkerheten de ga i ei krigstid. Der de førte til gode resultater, ble partiets posisjon kraftig styrket.

— De nye strukturene i kooperativene falt veldig ofte sammen med de gamle naboskaps-, slektskaps- og vennskapsforbindelsene i bygda. Ofte mente medlemmene at kooperativene bare var en midlertidig løsning og ikke en modell for hele det framtidige kampuchéanske samfunnet, slik Angka så det.

— Kooperativene var viktige for Angka fordi de unndro mye av jordbruksproduksjonen fra Lon Nol-regjeringens kontroll. På den andre sida ga de *ikke* partiets kontroll over produksjonen. Innflytelse

over produksjonen var delvis avhengig av i hvilken utstrekning Angka hadde sine egne representanter i kooperativkomiteene. Kooperativene ga villig forsyninger til fronten, men villigst til enheter leda av lokale kadre. Denne favoriseringa av «egne gutter» førte til visse koordineringsproblemer for «fremmede» hærhenheter under beleiringen av Phnom Penh.

— Politisk sett utviklet det seg en situasjon der på den ene sida bønder hadde ansvaret i viktige posisjoner både i partiet og utenfor, på den andre sida var denne bondemakta lite sentralisert og sto i noen grad i veien for en stadfestelse av partiets makt.

POLITISK GRADERING AV FOLKET

Evakueringen av byene — 2 millioner tilflyktede bønder og 1 million alminnelige



Kampuchéanske barn i et jordbrukskollektiv i Demokratisk Kampuchéa i -78. Hvilken rolle spilte kooperativene før og etter Røde Khmers seier? (Foto: Klassekampen)

KAMPUCHEA-DEBATT

bybeboere — skapte store problemer for denne desentraliserte strukturen. Partiet vedtok en politisk gradering av medlemsskapet i kooperativene som skjerpet motsetningen kraftig mellom de gamle medlemmene av kooperativene og de nye evakuerte fra byene. Graderingen svarer til en oppfatning hos de gamle om at de evakuerte aldri skulle få bli fullverdige medlemmer av deres kooperativer. Det er fra denne tida man kan begynne å snakke om en motsetning mellom det såkalte «basefolket» og «det nye folket» eller rett og slett de nye.

Den politiske graderingen av medlemsskapet i kooperativene bygget på en liknende gradering for medlemskap i partiet. Det var i hovedsak tre kategorier. Den eksakte oversettelsen av navnene på disse kategoriene er vanskelig, men en tilnærmet god norsk oversettelse av Hederes oversettelse fra Khmer til engelsk skulle være: Fulle rettigheter, kandidater og avsatte. Heder skriver:

— Gruppa med *fulle rettigheter* fikk den fulle teoretiske matrasjonen, eller mer. Den hadde retten til å bli medlem av enhver politisk organisasjon, inkludert partiet og hæren, og til å få politiske tillitsverv på alle nivåer. *Kandidatgruppa* kom i annen rekke på rasjoneringslista og hadde retten til å holde visse lavere politiske tillitsverv. De *avsatte* var sist på fordelingslister, først på henrettelseslister og hadde ingen politiske rettigheter.

Om den vanlige inndelingen av folket i Kampuchea i de to kategoriene basefolk mot nye folk, skriver Heder:

— Det er feil å inndele befolkningen etter 1975 i to og bare to kategorier. Det var mange av de evakuerte som hadde klassebakgrunn i fattige kår, og som samarbeidet med regimet. De kunne oppnå status som *kandidater*, og komme i maktposisjon i forhold til andre evakuerte. Det var også basefolk som hadde hatt penger eller som trass i sin fattigdom gikk mot deler av eller hele partiprogrammet. De falt ned til *kandidatstatus* eller til og med til de *avsatte*. Etter utrenskinger av kadre i den nordvestlige regionen og i den østlige av kadrene fra den sørvestlige regionen i 1977 og 1978 ble de utrenskede som ikke straks ble henrettet, kastet ned i de *avsattes* rekke. I nordvest hadde dette alltid betydd og fortsatte å bety rasjoner på eller under sultegrensa, arbeid til fullstendig utmattelse og trus-

selen om henrettelse for den minste feil. Forholdene for evakuerte i kategorien *avsatt* i øst var noen ganger noe bedre, noen ganger ganske mye bedre, men for utrenskede kadre betydde nærheten til Vietnam at deres fall til de *avsattes* rekke ofte gjorde situasjonen enda verre enn den i liknende tilfeller i nordvest.

Todelingen mellom basefolk og evakuerte var altså langt fra konsekvent. Det var mye bevegelse fram og tilbake, med kanskje så mye som en tredjedel av befolkningen i den mellomliggende kandidat-kategorien og en tredjedel i hver av de andre. Men fordi tredelingen som bare var beskrevet i partidokumenter med begrenset sirkulasjon, ikke var særlig godt kjent eller ikke kjent i det hele tatt i visse områder, og fordi erfaringene til folk fra og med 1970 tenderte til å knytte dem sammen i en av de to kategoriene basefolk — nye folk uansett formell kategori, er todelingen blitt den mest brukbare for å beskrive Kampuchea etter 1975, konkluderer Heder.

Tor Halstvedt konfronterte Poc Mona fra Demokratisk Kampuchebas Paris-kontor med dette materialet i mai i fjor. Poc Mona, som Tor og jeg har kjøpt siden høsten 1975, benektet ethvert kjennskap til denne graderingen av medlemmene i kooperativene.

ANTI-EGALITARISME

Røde Khmer-samfunnet var altså alt annet enn den egalitære overdrivelsen borgerlig propaganda vil ha det til. Det var tvert imot et samfunn hvor ulike grupper ble dannet på tvers av den tidligere klassestrukturen, på et politisk og historisk grunnlag, og hvor gruppetilhørigheten var bestemmende for den maten man fikk utdelt, det arbeidet man måtte utføre, de boligforholda man hadde, den straffen man risikerte for feil og den sosiale sikkerheten eller usikkerheten overhodet. Dette preget ikke bare individene, men også de organiserte enhetene de tilhørte. Heder beskriver dette på følgende vis:

— I samfunnet i Demokratisk Kampuchea var det et markert mønster med forskjeller mellom organiserte enheter i det de disponerte av mat, klær og medisin. I dette lå det delvis et planlagt element som ledd i en politikk: Visse grupper skulle ha privilegier på grunnlag av deres overlegne klassebakgrunn og politiske

stilling. Delvis var det et resultat av det typiske korrupsjonsmønsteret i kommunistiske samfunn: De med bedre adgang til bakkdørene inn i den kommunistiske byråkratistrukturen greier å få mer ut av det sentraliserte distribusjonssystemet til egen nytte, til venner og til undersåtter. Slik hadde arbeidere i statsbedrifter — valgt ut på grunnlag av klassebakgrunn og politisk prestisje — det bedre enn bøndene. De som var medlemmer av kooperativer hvor flertallet var folk i kategorien *fulle rettigheter*, hadde det bedre enn de i kooperativer der folk i kategorien *avsatte* dominerte — selv om man i det kooperativet sjøl var i kategorien fulle rettigheter. De i «sikre» regjeringsdepartementer, for eksempel leng Sarys utenriksdepartement, hadde det bedre enn de i departementer som nylig hadde vært gjennom omfattende og blodige utrenskinger, som for eksempel avdøde Vorn Vets økonomidepartement. De som var organsiert i enheter nærmest organene for statsmakta sentralt og på regionsnivå — regjeringsdepartementene, mobile ungdomsbrigader knyttet til regionale partikomiteer — hadde det bedre enn alminnelige medlemmer av kooperativene. De i politisk lojale regioner, som for eksempel sørvest, hadde det allment sett bedre, uansett hva slags type eller nivå deres organisatoriske enheter var på — enn de fra regioner hvor det nylig hadde vært alvorlige tilfeller av opprør og utrenskinger, som for eksempel i øst. Laura Summers bekrefter dette og beskriver hvordan kinintabeletter ofte først ble delt ut til personer «med fulle rettigheter», og kanskje bare til dem.

Hun beskriver holdningen blant basefolket til de nye slik: — Etter synet til bøndene og bondekommunistene var den «politiske innstillingen» til de nye som skulle tas opp i kooperativene, enten dårlig eller mistenkelig. De «nye» hadde samlet seg i festningene til den slagne fienden. Dette tydet på lav politisk bevissthet og utilstrekkelig moralsk styrke. Dessuten hadde de nektet å «komme ut» under krigen trass i gjentatte appeller om å gjøre nettopp det. Av denne allmenne grunnen var de nye i beste fall upålitelige revolusjonære, og noen av dem var uten tvil klassefiender og kontrarevolusjonære. Klassebakgrunn ble nesten sikkert sett på som underordnet i tida umiddel-

KAMPUCHEA-DEBATT

bart etter frigjøringa. Partiets klasseanalyse var vekselvis ukjent eller tolket fritt, det vil si på en måte som forsterket vekten lagt på «politisk innstilling». Dette ble muligens til og med oppmuntret av konsesjoner til bøndenes politiske verdier i partiets klasseanalyse, skriver Summers.

TO KLASSEANALYSER

Denne klasseanalysen til partiet skal jeg referere. Men først vil jeg minne om den offisielle klasseanalysen som ble referert til oss solidaritetsaktivister. Der het det at det kampucheanse folket besto av bønder, arbeidere og soldater. Røde Khmers diplomater benektet også forekomsten av nasjonale minoriteter i Kampuchea. Til AKP(m-l)-delegasjonen i september 1978 nevnte de minoriteter i avsidesliggende områder. De nevnte aldri de etniske kineserne, for eksempel.

Tidlig i 1977 utarbeidet Angka en analyse som delte kampucheanerne som var i Kampuchea per 17. april 1975, inn i 10 hovedklasser:

1. Monarkister
2. Føydalister — det vil si tidligere statsråder og høyere militære offiserer
3. Kapitalister, med underkategorier kompradorer og patrioter
4. «Under-kapitalister», det vil si småborgere. Delt i tre: høyere tjenestemenn og folk med høyere utdanning, lærere, frisører, skreddere, sjølstendige handverkere og forretningsfolk, til slutt lavere tjenestemenn, funksjonærer og kon-topersonale.
5. Rike bønder — eide jord, brukte moderne utstyr og ansatte andre til å gjøre alle typer arbeid
6. Mellombønder — delt i tre på grunnlag av i hvilken utstrekning de gjorde bruk av leid arbeidskraft
7. Fattigbønder, det vil si bønder som manglet ett eller flere produksjonsmidler og tilstrekkelig mat over forskjellige perioder hvert år.
8. Uavhengige arbeidere — bygningsarbeidere, pedaldrosjesjåfører osv.
9. Industriarbeidere — arbeidere i fabrikker, gummiplantasjer eller i havner
10. Partiarbeidere — kadre i administrasjonen, de mobile ungdomsbrigadene osv.

Kampucheanere som var i utlandet på frigjøringsdagen, ble sett på som en spesiell kategori. Blant underkategoriene var revolusjonære intellektuelle, det vil si de

som støttet frigjøringskampen og hadde forbindelser til FUNKs utenlandskontakter, reaksjonære intellektuelle, militære og politi fra det gamle regimet (de ble sett på som klassefiender) og buddhistiske munkar, som ellers ble plassert i kategorien småborgere.

IKKE LENINISTISK

Selv uten kjennskap til detaljer i det gamle samfunnet i Kampuchea, må man si at denne klasseanalysen reviderer tradisjonelle marxist-leninistiske kriterier på vesentlige punkter, blant annet ved at den blander sammen politisk syn og objektiv klassetilhørighet og oppretter en egen klasse for partikadre. Man kan forstå inndelingen delvis ut fra det Summers antyder som konsesjoner til bøndenes politiske bevissthet, men da må man samtidig innrømme at noen leninistisk klasseanalyse av det kampucheanse samfunnet som grunnlag for behandlingen av nesten halvparten av befolkningen, ikke forelå. Det var disse ikke-leninistiske kriteriene som dannet grunnlaget for inndelingen av de nye i kategoriene fulle rettigheter, kandidater og avsatte, en inndeling som i praksis bestemte deres sosiale liv i det nye samfunnet. Da inndelingen ble gjort, ble de fleste nye fordelt mellom kandidater og avsatte, mens basefolket monopoliserte kategorien fulle rettigheter for seg sjøl.

Ifølge Summers prøvde partiledelsen å gå mot strømmen og hevde at folk fra byene med skikkelig klassebakgrunn burde få status som fulle rettigheter, mens rikbønder og småborgere burde bli henviset til kategorien kandidater og kategorien avsatt forbeholdt klassefienden; imperialistene, føydalistene og kompradorkapitalistene. Partiledelsen intervenerte også for å stanse henrettelsene av folk som ble identifisert med Lon Nol-regimet, men først etter at noen tusen var blitt drept. Så seint som høsten 1975 ble vi solidaritetsaktivister fortalt at bare de 7 største forræderne risikerte dødsstraff.

Imperialistene er ikke nevnt i 1977 fordi de på det tidspunktet ikke fantes i landet mer. I 1975 besto de av om lag 200 000 vietnamesiske statsborgere som ble tvangsdeportert tilbake til sitt hjemland straks etter frigjøringen, og europeiske statsborgere og folk fra andre asiatiske land — ikke etniske kinesere — som ble deportert til Thailand. En leninistisk ana-



AKP(m-l)s formann Pål Steigan med Pol Pot under den norske partidelegasjonens besøk i 1978. Revolusjonær broderlig idyll blant marxist-leninister, eller...

— De kampucheanse lederne sto ikke i spissen for noen marxistisk revolusjon. Tvert imot brøt de med leninismen på vesentlige punkter, hevder Rossen.

KAMPUCHEA-DEBATT



lyse ville definert de fleste vietnameserne som småborgere. I den første tida etter frigjøringen ble etter hvert også de ulike kooperativene klassifisert som fulle rettigheter, kandidater eller avsatte. Alle var under ledelse av folk klassifisert som fulle rettigheter, det vil si basefolk.

I det pengeløse samfunn var det bare to måter å mobilisere til de kjempeoppgavene som ventet. Enten moralske og

ideologiske appeller, eller tvang. For de nye var appeller til deres revolusjonære hengivenhet i utgangspunktet nærmest utelukket. Tvang var metoden som sto igjen. De nyes ytre tegn på rikdom ble brutt ned. De måtte farge klærne sine svarte. Deres bøker ble beslaglagt og ofte ødelagt fordi bøker og boklærdom ble assosiert med maktbegjær under det gamle regimet. Betegnelsen intellektuell ble etter hvert avskaffet til fordel for

«tekniker» eller «spesialist». Buddhisme, Islam og katolisisme ble assosiert med imperialismen og føydalismen og undertrykt i henhold til grunnloven. I en del områder kom det til sammenstøt på grunn av evakueringen. Men Summers peker på at over halvparten av de evakuerte var vanlige khmer-bønder, vant med å bli undertrykt, og de klaget antakelig lite.

DEN STORE OMORGANISERINGEN

Summers skriver at inkorporeringen av de nye i kooperativene virket *mindre* opprørende for utviklingen av kooperativene enn det neste store tiltaket til partiledelsen i 1977. Dette tiltaket kom da hæren skulle åpne en sektor med statsbruk og gjenreise lettindustrien. Etter hvert som krigen kom på avstand, ble det vanskeligere å mobilisere folk på grunnlag av moralske oppfordringer, særlig når forholdene forble vanskelige med sult, sjukdom og fortsatte uroligheter i noen områder.

Tiltaket besto i det partiledelsen beskrev som en ny sosialistisk revolusjon. For kooperativene førte dette til en drastisk omorganisering, og den tidligere identifiseringen med de tradisjonelle strukturene forsvant.

Stikkordene her er sentralisering og rasjonalisering. Kooperativene ble slått sammen i større enheter og i de fleste tilfeller plassert direkte under fylkesledelsen. Organiseringen av arbeidet innenfor kooperativene ble rasjonalisert og militarisert. De gamle arbeidsgruppene ble slått sammen i seksjoner, kompanier, bataljoner, regimenter og til slutt brigader. Hver enhet ble dannet ved å slå sammen tre enheter av lavere grad. Arbeidsgruppene beholdt sine ledelser på tre mann. For de større enhetene ble nye ledere utpekt. Samtidig ble gamle bondekadre over landsbynivået utrensket etter hvert som partiet utpekte dem de mente var «arbeider-bonde-avvikere».

Det politiske resultatet av denne omorganiseringen var at Angka økte sin kontroll over produksjonen. De nye lokale myndighetene var ofte ukjente for bondene. De sørget for å minske matrasjonene og sendte større mengder ris til staten. Det ser ut til, ifølge Summers, at verken den totale produksjonen eller gjennomsnittsavlingen økte i den tida. Hun siterer blant annet japanske besøkende i en modellkooperativ i 1978 som

KAMPUCHEA-DEBATT

regnet ut at matreservene tilsvarte bare en tredjedel av den offisielle dagsrasjonen. Flyktninger, blant annet flere av dem jeg snakket med høsten 1979, fortalte at de hovedsakelig måtte spise tynn rissuppe over lengre perioder.

Omorganiseringen var også en politisk tilstramming. Folk som protesterte mot situasjonen på politiske møter, ble stempelt som forrædere som stilte seg i veien for den sosialistiske oppbyggingen og forsvaret av nasjonen. Summers mener at lokale lederes støtte til befolkningens krav om mer mat var bakgrunnen for det opprøret jeg har vært inne på tidligere i den østlige regionen, og som blant annet førte til at Heng Samrin gikk over til Vietnam.

Omkring sommeren og høsten 1978 skjedde det nye ting. På grunnlag av egne intervjuer kunne jeg i november 1979 vise at det skjedde en allmenn rehabilitering av intellektuelle på denne tida. Studenter fra Phnom Penh som var blitt sendt på tvangsarbeid i skogene i Battambang, ble overført til Phnom Penh igjen og satt til produktivt arbeid. Teknikere og spesialister ble samlet og kjørt inn til hovedstaden. Jan Myrdal forteller at Thiounn Chhum ble hentet i rismarkerne og sendt til Phnom Penh hvor han fikk høre at Angka hadde utpekt ham til finansminister og gitt ham oppgaven å forberede overgangen til pengeøkonomi. I september 1978 ble også de tre kategoriene for medlemskap i kooperativene formelt opphevet av sentralkomiteen. Dette hadde ingen innflytelse på folks oppfattelse av seg sjøl som basefolk og nye folk og heller ingen praktiske politiske konsekvenser for den daglige driften av kooperativene eller folks levevilkår.

De nye tiltakene ga imidlertid ikke Angka den fulle kontrollen over kooperativene som organisasjonen tok sikte på. På grunnlag av private intervjuer viser Summers til at staten regnet med å ha kontroll i over 45 prosent av kooperativene. En statsråd klaget til henne over at lokale kadre i noen tilfeller administrerte sine domener som om de var småkonger. I visse områder var det vanskelig selv for statsråder å bevege seg.

Denne konklusjonen strider mot synet på Kampuchea i 1978 som et velordnet samfunn med jordbrukskooperativer, der det frivillige byttet av varer under statens overvåking stort sett gikk knirkefritt. Den

strider også mot synet på Kampuchea som et samfunn med en sterk grad av politisk sentralisering.

BASEFOLKET OG PARTIET

Summers trekker den konklusjonen at kooperativbevegelsen på det tidspunktet antakelig var i ferd med å stoppe opp. Hun viser til forskjellige kilder som antyder at produksjonen trolig var i ferd med å dale. Hun peker på at befolkningen jamt over ble fattigere i løpet av 1977–78 og at den tenderte til å gi Angka skylda, på grunn av reorganiseringen av kooperativene. Med andre ord: *partiet var i ferd med å miste noe av den støtten det hadde, også blant det gamle basefolket.*

Summers konklusjoner passer godt inn med andre opplysninger om hva som skjedde etter invasjonen. De kan forklare hvorfor 40 prosent av *basefolket*, etter Heders beregninger, foretrakk å bli på stedet, framfor å følge partiets parole om evakuering. Det kan bidra til å forklare at en grobunn var lagt for de seinere vanskelighetene Demokratisk Kampuchea hadde gjennom hadde gjennom hele 1979, da de fortsatte å miste folkelig støtte på grunn av feil begått i krigføringen, tap i krigen og den kraftige utarmingene av den lojale delen av sivilbefolkningen.

Skillet mellom nye folk og basefolk var åpenbar for alle som besøkte grenseområdet mellom Thailand og Kampuchea høsten 1979. De to kategoriene søkte ly for Vietnam i forskjellige områder. Klesdrakten var fortsatt forskjellig, stilen overfor utenlandske journalister var helt motsatt. Mens Røde Khmer var disiplinerte i sitt forhold til thailandske militære, antakelig fordi de skjulte geriljasoldater i sin midte og på grunn av det tradisjonelt dårlige forholdet mellom Thailand og Demokratisk Kampuchea, så var *de nye* udisiplinerte og opptredte slik at det var lett for thailandske militære å provosere dem. *De nye* bodde i store sammenhengende leirområder ved grensa, mens *basefolket* bodde i spredte grupper. *De nye* trakk til seg store skarer av thailandske svartebørshandlere som de handlet med i gull og edelstener, mens basefolkets eneste inntektskilde var å selge sin arbeidskraft til lokale thailandske jordeiere. Det er imidlertid antatt at salg av gull og edelstener til lokale thailandske handelsmenn var en viktig inntektskilde

til Demokratisk Kampuchreas regjering i 1979.

MISHANDLINGEN

Jeg har ikke referert de mange beretningene om dårlig behandling under Røde Khmer-styret, fordi disse historiene er allment kjente og fordi de er lett tilgjengelige. Videre blir de nå gjentatt av alle kilder som kommer i kontakt med kampucheanere. En bonde jeg snakket med, sa det slik: Det var ikke det harde arbeidet som var ille. Det var det harde arbeidet sammen med det å ikke få nok å spise. Det var det å bare jobbe uten å hvile seg innimellom, uten å kunne synge og danse som i gamle dager.

For flertallet av befolkningen i Kampuchea var Røde Khmer-styret et forferdelig slit. Motsigelsen mellom basefolk og nye folk danner den spente sosiale rammen omkring dette slitet. Den forklarer hvorfor vilkårlige henrettelser ble en del av hverdagen i år etter år. Først ble åpenbare forrædere rammet, trass i den offisielle linja solidaritetsaktivistene fikk seg referert. Så kom mishandlingen av de nye, skjerpet under de harde tidene. I flyktningeleire hvor tidligere basefolk dominerte, fikk jeg referert andre tall for arbeidsdagens lengde og risrasjonenes størrelse enn da jeg var i flyktningeleire dominert av folk som hadde brutt med Røde Khmer på et tidligere tidspunkt, eller aldri støttet dem. Tolken vår oppdaget slektninger i en leir sammen med andre «nye». Der fikk hun rede på hvordan resten av familien hadde omkommet. Det var som å lese boka Kampuchea år null av Francois Ponchaud. Det er de samme historiene som går igjen hele tida.

Vi er nødt til å akseptere at mange av disse historiene er sanne. Vi kan prøve å sette dem inn i en sosial, politisk og økonomisk ramme. Vi må ikke prøve å bortforklare dem. Det er heller ingen grunn til å unnskyldte dem.

RASISME

Jeg har nevnt utrenskingene innen partiet. Jeg har nevnt summariske henrettelser, overarbeid, tortur osv. Jeg har nevnt den sosiale mekanismen med basefolket som skal hevne seg på de nye, bonderevolusjonen som gir de kjempende fattigbøndene privilegier i forhold til de andre fattigbøndene og resten av samfunnet, og hvordan Angka greier å lede sam-

KAMPUCHEA-DEBATT



For et par år siden ble det drevet aktivt solidaritetsarbeid for Demokratisk Kampuchea. Hvordan skal vi komme noen vei i reelt solidaritetsarbeid i dag?

funnet dithen at partiet får særrettigheter og de få som er arbeidere, likeså. Jeg vil nevne en ting til: Rasismen.

Jeg har kommet med en del hentydninger til etniske kinesere. Denne gruppa var på rundt 200 000 i 1975. De var hovedsakelig forretningsfolk som drev som småborgere. De ble utsatt for spesielt hard undertrykkelse fra basefolket, og her hjalp det ikke at mange av dem støttet Røde Khmers kamp mot USA. De ble fratatt retten til å snakke kinesisk seg imellom og skulle nærmest tvinges til å gjøre kampucheanere av seg. De som overlevde, brukte anledningen til å stikke av når vietnameserne invaderte, vel vitende om at under dem ville det antakelig bli enda verre.

I vestlig presse er det den siste tida kommet historier om folkemord på den islamske cham-nasjonaliteten under Røde Khmer. Røde Khmer har svart på dette ved å beskyldte vietnameserne for det samme. Så vidt jeg vet foreligger ikke materiale som kan gi noe svar på dette.

BONDEREVOLUSJON

Man kan forstå og forklare samfunnet i Demokratisk Kampuchea i åra 1975–78 utfra at det dreide seg om en *bonderevolusjon*, leda, men ikke kontrollert av et ikke-marxist-leninistisk parti. For man kan ikke forene partiutrensninger av den typen som skjedde i de åra med leninismen, og man kan heller ikke forene den klasseanalysen og den privilegiepolitikken som ble ført med leninismen. Man kan ikke forene det menneskesynet som Angka praktiserte, med den humanistiske tradisjonen som er og bør være en del av marxismen, uansett om den praktiseres i Europa, i Sovjet eller i Sørøst-Asia. Å prøve å gjøre det er ikke bare å skade marxismen-leninismen, det kompromitterer også det partiet som prøver seg. Derfor synes jeg vi bør slutte med det.

Når vi skal lage revolusjon i Norge, kommer vi ikke til å erstatte den demokratiske sentralismen i partiet med et torkammer og vilkårlige henrettelser. Vi

kommer ikke til å la den delen av folket som tok del i den revolusjonære kampen, undertrykke og myrde hundretusener blant den delen som av en eller annen grunn ikke gjorde det. Vi kommer ikke til å beskyldte alle som går partiet imot, for å være forrædere, uansett hvor vanskelig den politiske situasjonen er, eller hvor mye andre stater truer med å gå til angrep. Tvert imot, *når krigen truer må vi sørge for å føre en politikk som forener folket, og ikke fortsetter å holde det splittet slik Røde Khmer gjorde.*

Når vi ikke kommer til å gjøre slike ting sjøl, ser jeg heller ingen grunn til å rose dem, se bort fra dem eller unnskyldte dem hos andre. Den vanskelige materielle situasjonen i Kampuchea kan heller ikke unnskyldte den politiske linja som ble fulgt, blant annet fordi det fantes alternative linjer som kunne bedret den materielle situasjonen raskt. Lederne hadde en stor kapital i brei internasjonal støtte. Hadde de vært marxist-leninister, ville de skjont det og fått hjelp på gode vilkår. I revolusjonens navn er det vår plikt som marxist-leninister å understreke at det i Kampuchea er ført en politikk som har bidratt til å påføre folket store lidelser, og som er en av de viktigste årsakene til at motstandskampen mot Vietnam ikke er kommet lenger enn den er.

MOTSTAND OG SOLIDARITET

Situasjonen er nå at Røde Khmer stadig er den sterkeste motstandsgruppen. De har til og med styrket seg, og militært sett har vietnameserne ingen utsikter til en rask bedring av situasjonen. Men mangelen på støtte i befolkningen og mangel på tillit mellom Røde Khmer og de øvrige motstandsgruppene legger store hindringer i veien for enhet. Den sterkeste brobyggeren er foreløpig Sihanouk som har hatt samtaler med Røde Khmer samtidig som han har knyttet til seg en av storforræderne under Lon Nol, nemlig In Tam. Skal vi komme noen vei i reelt solidaritetsarbeid, må vi forklare overfor både oss sjøl og det norske folket at denne fronten er en nødvendighet om vietnameserne skal tvinges ut av Kampuchea. Vi må forklare og forstå bakgrunnen for at Røde Khmer ikke har noen mulighet til å greie biffen aleine, og at deres tidligere praksis er den viktigste objektive hindringen for et sprang framover i motstandskampen.

KAMPUCHEA-DEBATT

- Jeg vurderer Demokratisk Kampuchea som et i hovedsak positivt og løfterikt eksperiment. De positive resultatene overskygger de store feila som ble gjort.
- Slik oppsummerer Tron Øgrim sitt syn på Kampuchea under Pol Pots styre. I denne artikkelen begrunner han sitt syn, og vurderer samtidig en del av de feila han mener var mest tydelige i Demokratisk Kampuchreas politikk.
- Vi må unngå å vurdere Kampuchea ut fra en borgerlig humanisme, og vi må ikke tro at den vestlige marxismen inneholder fasitsvar for politikken i fattige land i den 3. verden, mener han.

Innledning og sammenfatning

Jeg har gått gjennom utskrifta av mitt eget hovedinnlegg på det lille Kampuchea-seminaret vårt. Det er tungt fordyelig kost. Dessverre. Jeg er redd lese-resskal gi opp.

Forma er innfløkt. Det gjelder både språket, setningene og hele framstillinga. Det stikk motsatte av hva jeg ønsker meg i ei populær framstilling av dette stoffet.

Grunnen er at jeg på seminaret snakka ut fra notater og ikke ferdig manuskript. Nå (september 1981) tillater hverken min arbeidsliste eller Røde Fanes frister at jeg skriver utskrifta tvers gjennom. Innledninga er altså i muntlig, upolert form, mye nærmere et råmateriale enn et utadvendt, propagandistisk foredrag.

Det bra med dette er at det kanskje en gang for alle tar livet av ei myte (som hardnakka holder seg, bl.a. i visse studentmiljøer) om at T.Ø. er så forbanna god til å uttrykke seg uten manus. Mange formuleringer i disse sidene her avslører det motsatte. Jeg har gått gjennom lydbandutskrifta med kulepenn, føyd til mellomtitler, strykt våre mer interne debatter, retta opp sånt som var uforståelig og sørga for at jeg *politisk* kan

—Et løfterikt eksperiment i den 3. verden



stå inne for *innholdet* i innlegga mine. Men språklig, i setningsbygning, ordbruk (enkle i motsetning til vanskelige ord) osv. svarer denne teksten *ikke* til sånt som jeg normalt vil slippe fra meg.

Nå er debatten så viktig og det materialet som blei lagt fram såpass verdifullt (det gjelder bl.a. Rossens innlegg) at jeg er nødt til å la dette gå. De lesere som altså klarer å trenge gjennom det språklige småkrattet jeg er ansvarlig for, får vel også noen tankevekkere som premie.

Men for de andre lesere, som eventuelt *gir opp* å lese T.Ø.s hovedinnledning, har jeg skrevet et sammendrag i teseform. Det følger ikke strukturen i innledninga, men inneholder noen av de politiske punktene jeg så (ser) det som viktigst å *drive* i Kampuchea-debatten. Her følger de, som nakne påstander, uten støtte av argumentasjon.

1) Spørsmålet om *humanisme*. Jeg mener at i den kommunistiske tradisjon-

en er det en feilaktig tendens til å godta terror og overgrep ut fra en for lettvinnt argumentasjon om at «hensikten helliger midlet». Vi må slå fast at marxismen bl.a. er revolusjonær, proletarisk humanisme. Eirik Rossen har bragt noe viktig inn i debatten ved å ta opp dette spørsmålet.

Men vi trenger å skille mellom *borgerlig humanisme* og *marxistisk humanisme*. Den borgerlige humanismen er bært av (særlig) Vestens intellektuelle. Den ser på menneskerettigheter som spørsmål om evige idealer, ikke om historiske muligheter og klassekamp. Den er klasseprega: er mer opptatt av om forfattere blir fengsla enn om bønder blir skutt eller sulter i hjæl.

Jeg mener vi må granske revolusjoner (bl.a. Kampuchea) ut fra marxistisk humanisme, ikke ut fra borgerlig humanisme.

2) Jeg har fortsatt den oppfatninga at Demokratisk Kampuchreas økonomiske politikk 1973–78 var i hovedsak korrekt og inneholder saker som kan bli et mønster for visse andre land i den 3. verden (svært fattige og lite utvikla land). Det riktige besto i å trekke Kampuchea ut av verdensmarkedet, la bønder beholde mesteparten av det de produserte lokalt, skjære ned statsapparatet og de økonomisk unyttige storbyene til et minimum og på det grunnlaget gradvis bygge opp jordbruksproduksjon og en nasjonal økonomi grunna på den. Jeg mener D.K. fra 1975 til 78 i hovedsak løste problemet med mat og epidemier. Dette er enestå-

KAMPUCHEA-DEBATT

ende i en verden der de fleste fattige land i den samme perioden utvikla seg i stikk motsatt lei. Ettersom jeg oppfatter levekåra til milliardmassene i den 3. verden som vår tids største politiske spørsmål, vurderer jeg D.K. som et i hovedsak positivt og løfterikt eksperiment. Resultatene overskygger for meg de store feila som også blei gjort.

3) Av de viktigste tiltaka fra DK-regjeringa som er blitt diskutert, vil jeg forsvara følgende:

— Kollektiviseringa fra 1973 og framover. Jeg tror det var nødvendig for å organisere gjensidig nødhjelp under den amerikanske bombinga og seinere for å bygge vanningsanlegg.

— Pengelausheten fra 1973. Jeg tror det var nødvendig for å hindre at markedet blei ei pumpe som støvsugde landsbygda for mat til spekulanter i byene. Seinere tror jeg pengelausheten svarte til gjennoppbyggingsøkonomien, der ho-

vedvekta lå på strengt lokal produksjon og forbruk.

— Evakuering av byene i 1975. Jeg tror det var nødvendig for å hindre akutt hungersnød og starte matproduksjonen som var redusert til en brøkdel av førkrignivå. (I tillegg ser jeg bl.a. militære og økonomiske grunner).

4) Blant de mest tydelige feila i DKs politikk ser jeg:

— anti-intellektualisme, ei linje for å kaste vrak på svære deler av vestlig kultur og Kampuchéas egen bykultur, og erklære de borgerlige og føydale khmer-intellektuelle som ubrukelige.

— internasjonal isolasjonisme, som hindra DKs regjering i å knytte til seg allierte mot Sovjet/Vietnam og hindra utlendinger i å komme inn i landet opp til like før invasjonen, slik at den internasjonale hetspropagandaen fikk alt for fritt spillerom.

— Jeg tror det er riktig at det skjedde mange overgrep og at et stort antall personer som ikke var skyldig i noen form for forbrytelser, blei drept. Dette oppfatter jeg dels som en følge av at forholda var kaotiske og regjeringa ikke kunne kontrollere det som skjedde lokalt, dels som et uttrykk for politiske feil fra regjeringa som gikk inn for en alt for omfattende terror.

5) Jeg mener at det er umulig å ta stilling til sånt som var feil uten å vurdere Kampuchéas vanskelige historiske situasjon. At bondemassene var brutalisert av mange års krig og nød. At partiet var lite, dets erfaringer var bare illegalitet, forfølgelse og kamp og dets indre og ytre situasjon var svært vanskelig osv. Et av de viktigste problemene for Kampuchéa er at befolkninga faktisk blei delt i to under krigen mot USA. Hos den delen som blei på landsbygda under teppbombinga, var det faktisk harde motsetninger til den delen som blei flyktninger i storbyene og levde av amerikansk hjelp.

6) Jeg mener — på den ene sida — at ledelsen i DK gjorde ei rekke feil. På den andre sida tror jeg at de i svært mange tilfeller handla i økonomiske, politiske og militære tvangssituasjoner der de egentlig ikke hadde store valg. Når det f.eks. gjelder evakueringa av byene i 1975 mener jeg at en kritikk blir verdiløs som ikke forklarer hva som ellers kunne vært gjort.

7) Min oppfatning er at Kampuchéas Kommunistiske Parti/ «Røde Khmer»/DK-regjeringa & hæren fortsatt er ei svær progressiv og anti-imperialistisk kraft. Jeg tror at de kommer til å vinne i krigen mot Vietnam fordi de i hovedsak har ei riktig linje for denne kampen. Det siste årets utvikling har styrka denne oppfatninga hos meg.

8) Mye av kritikken av D.K. er veldig snevert vestlig.

Dels borgerlig humanistisk: stiller (med rette!) spørsmål ved om for mange byfolk blei drept, men er ikke interessert i om fattigbøndene spiste mer enn før.

Dels marxistisk-sjåvinistisk: Den vestlige marxismen (eller Maos strategi for Kina, sånn som vi har lært den ut fra bøker i Vesten) inneholder fasitsvar for politikken i fattige 3. verden-land. Hvis noen prøver å gjøre revolusjon i strid med



Er gårdsdagens løgner blitt dagens sannheter? I 1977–78 ga den norske borgerpressa et grotesk bilde av den kampuchéanske revolusjonen. Hvordan skal vi vurdere den kritikken som i dag reises mot Demokratisk Kampuchéa?

KAMPUCHEA-DEBATT

fasiten, så fordømmer den sjåvinistiske vestlige marxisten disse revolusjonære som dårlige marxister, *uten* å bry seg om å sette seg inn i det som kanskje er særegent og *forskjelligt* dette spesielle landet.

Den marxistisk-sjåvinistiske tradisjonen har gjort *enorm skade* og *hindra* skapende, sjølstendig bruk av marxismen i mange 3. verden-land. Jeg trur at Pol Pot og Khieu Sampan, *uansett feil*, sier *mer* interessant om revolusjonen i Kampuchea i sine skrifter enn en skandinavisk kritiker, som nøyer seg med å slå fast at det DK har gjort, ikke svarer til Maos politikk for Nord-Kina i 1938.

9) Alle de virkelige revolusjonene som kommer i den 3. verden i de nærmeste åra, kommer til å bli fulle av feil, overgrep, unødvendig terror og forbrytelser, bakevjer, nederlag og forræderier. Sånn *må* det være, når fattige og brutaliserte millionmasser reiser seg.

Vi må unngå å unnskylde og tilmed rose sånt som er *gærent* i disse revolusjonene. Men vi må samtidig ikke *kreve* at de skal tilfredsstillende våre *ønsker* om å være smertefrie, tvers gjennom noble «ideal-revolusjoner». Det vil føre til at vi ikke finner at vi kan støtte *noen* revolusjoner i den 3. verden.

Jeg er redd for at en konklusjon noen kan trekke av kritikken av Demokratisk Kampuchea, er at det ikke blir mulig å støtte andre revolusjoner. Jeg trur nemlig det er sannsynlig at andre grunnleggende progressive revolusjoner vil havne opp i like store kriser og vil gjennomføre like drastiske tiltak.

Dette er altså den «korte» versjonen av det jeg mener. Til deg som leter etter *argumentasjonen* — vel, da kommer du ikke utenom å trenge inn i krattskogen.

1. En viktig debatt

Jeg vil si litt om debatten først. Det blei drivi en viss Kampuchea-debatt, særlig i Røde Fane, etter Vietnams invasjon i 1979. Denne debatten stoppa opp, og det var en feil. Det hadde vært riktig av partiledelsen å gripe aktivt inn for å få ført denne debatten videre.

SOLIDARITETSARBEIDET

Debatten nå er viktig av to grunner. Det kortsiktige og matnyttige er solidaritetsarbeidet med Kampuchea. Det ligger nede, på et tidspunkt der det kan se ut som den objektive nytta av sånt arbeid kan være større enn før.

Du ser visse diplomatiske og militære framganger for Kampuchea. Og du ser en langsam utvikling i retning en mulig aksjonsenhet. Kombinasjonene av disse tendensene kan føre til endringer av situasjonen på relativt kort sikt, slik at det f.eks. blir viktigere enn før å presse den norske regjeringa til å ta andre standpunkter. Men for å få driv på dette må vi luften ut viktige motsigelser mot Demokratisk Kampuchea.

Vi kunne moralisere og si at på prinsipielt grunnlag burde det være tilstrekkelig å si at vi slåss for nasjonenes sjølbestemmelsesrett og la dem ordne sine indre saker som de vil. Men hvis vi ser på den norske solidaritetsbevegelsen, så ser vi at det går likevel ikke i praksis.

Jeg leda en studiesirkel for noen år siden der noen av deltakerne mente de ville støtte en invasjon fra USA mot Idi Amin. Jeg har sjølsagt fra første dag han var ved makta ønska at Idi Amin skulle bli styrt. Men jeg håpa at *uganderne* ville klare det. Et Uganda under USAs — eller Sovjets — okkupasjon vil bety et mye *værre* utgangspunkt for det ugandiske folket enn sjøl en forferdelig innenlands diktator. Sjølsagt ønsker vi et best mulig (eller ofte i praksis: et minst mulig ille) styre i landet, men å holde på mest mulig nasjonal sjølstendighet er jo ei første *forutsetning* for at folket skal kunne ta opp kampen for demokrati og økonomiske framskritt.

Likevel har det vært umulig å sette i gang solidaritetsarbeid i Norge (og ellers i Vesten) i de siste 20 åra uten å forene appellene om å gå mot imperialismen med en naiv messiansk tru på de forskjellige frigjøringsfrontenes rosenrøde propaganda om for noen storarta samfunn de skulle lage, når de bare kom til makta. I etterhånd har mesteparten av denne propagandaen vist seg å være fagre, tomme løfter — kort sagt usann. Men trua på disse tomme løftene var nødvendig for å mobilisere støtte *her*.

Hvor mange hadde stilt opp utafor USAs ambassade under Cuba-krisa hvis

vi hadde visst hva Castros styre ville føre til, i Cuba og Angola? Hva med solidariteten til afrikanerne mot Portugal, om det hadde vært kjent at MPLA skulle stille seg i spissen for et Quisling- og terrorregime? Åssen hadde det gått med den norske venstresidas glede over Haile Sellasses fall, eller over kjempedemonstrasjonene som styrta Sjahan, dersom vi hadde visst om Dergen eller de islamske ekstremistenes herjinger i Teheran?

Hadde solidariteten med Vietnam i begynnelsen av 70-åra vært mulig hvis folk hadde kjent til Vietnams utvikling nå — eller for den saks skyld — hadde kjent til de sjåvinistiske og fascistiske trekkene i Vietnams indre utvikling omkring 1970? For den saks skyld: Hadde det vært mulig å få noen solidaritet med Afghanistan eller El Salvador i dag dersom vi hadde kunnet få et glimt inn i framtida, om hva en eventuell seier sannsynligvis ville føre til i disse landa? Likevel var støtten til Angola, Vietnam, protestene mot Haille Selasse, Shahan osv. berettiga og historisk progressive, slik som solidariteten med Afghanistan, El Salvador og Palestina er det i dag.

Den nyere tidas historie bekrefter at det eneste progressive er at nasjonene får bestemme sin indre utvikling på godt og vondt. Se på utviklinga i Uganda etter Tanzanias invasjon. Som jeg i parentes bemerka i utgangspunktet mener var rettfærdig.

Men vi kan ikke late som om vår politiske virkelighet er en annen enn den er. I dag holder det ikke for oss å si at spørsmålet er Kampuchegas egen rett til utvikling til sjølstendighet. Hvis vi ikke sier noe mer, så får vi ikke engang våre egne med på solidaritetsarbeid. Vi må oppnå i det minste et felles multiplum av synspunkter, en teoretisk plattform, sjøl om den er snever og inneholder motsigelser, som gjør at vi kan ta opp en ekstern politisk kamp på disse spørsmåla. Ellers blir enkelt uttrykt alle forslag om aksjonsenhet i Norge og arbeid til fordel for Kampuchegas sjølstendighet møtt med at blodhunden Pol Pot drepte 4 millioner kampucheanere. Dette er ei side av saka.

VI MÅ SI NOE OM KAMPUCHEA

Når det gjelder *hva vi bør* si, så har jeg et syn og Eirik et annet. Jeg er åpen for at jeg tar feil. Kanskje ingen av oss har rett.

KAMPUCHEA-DEBATT

Det som er viktig for solidaritetsarbeidet er at vi så langt som mulig i fellesskap utvikler et vel begrunna syn som samsvarer med fakta sånn som vi kjenner det, et syn vi kan forsvare i debatter fordi vi med overbevisningskraft trur det er riktig.

VESTENS ML-ERE I KRISE

Den andre grunnen til at debatten er viktig er at den henger sammen med hele den indre utviklinga av ml-bevegelsen i Vesten de siste åra.

Sammenhengen mellom denne debatten og revisjonismen og forfallet i den vestlige ml-bevegelsen er helt klar. Det kan sjølsagt tolkes på forskjellige måter. Halstvedt og Helge Øgrim mener at Kampuchea er et spørsmål som avslører falskheten i ml-bevegelsen og hele den plattformen og politikken ml-bevegelsen har bygd på.

En annen mulig tolkning er at ml-bevegelsen har gjort grove feil i tolkninga av Kampuchea, feil som er beslekta med holdninga til tilsvarende feil hos Stalin, Sovjet, Kina, Albania, Vietnam osv., og som har gjort det mulig for denne typen revisjonisme å få ram på oss. Jeg mener uansett at det er *noe* riktig i en sånn tankegang, sjøl om jeg ikke er villig til å gå med på at vurderinga av Demokratisk Kampuchea i hovedsak var feil.

Endelig er det mulig å hevde at det allmenne teoretiske og politiske forfallet i deler av ml-bevegelsen også fører til at reaksjonær kritikk av Kampuchea kan få gjennomslag. Dette er fortsatt mitt syn. Jeg sier ikke dette for å stemple all kritikk av Kampuchea som revisjonistisk eller borgerlig, jeg sier det for å få fram den nære sammenhengen mellom denne diskusjonen og hele kampen om grunnlaget vårt. Vi må drøfte kampuchea og trekke slutninger ut fra det vi veit om Kampuchea og ikke ut fra en fasit som avgjør på forhånd hva vi ønsker skal bli konklusjonen. Men vi må være klar over at i bevegelsen vår blir ikke dette stående som et isolert spørsmål. Uansett konklusjonen må vi derfor bruke den til å sette kritisk søkelys på andre spørsmål.

DEBATTEN VIDERE – MÅLSETTINGER

Jeg skal sammenfatte mitt syn på debatten: Den bør fortsette i organisert form, den bør dessuten offentliggjøres. Mål-

settinga er å oppnå større grad av faktisk enighet om hva vi veit og prøve å utvikle en felles tolkning av dette, i hvert fall et minimumsgrunnlag som heller får omfatte en del uløste motsigelser.

På grunnlag av dette, også prøve å blåse liv i solidaritetsarbeidet. Dessuten må vi svare de som hevder at på grunn av utviklinga i Kampuchea må vi bryte med marxismen-leninismen og den kommunistiske bevegelsen.

2. Om metodespørsmålet

Jeg mener at vi må begynne med å snakke om vår egen ideologi hvis vi skal klare å få vitenskapelig riktig holdning til problemene. Vi marxister er tilhengere av empiriske undersøkelser, men ikke av empiristisk teoriløshet. Opphopninga av fakta uten kritisk, teoretisk granskning fører til tro på at sola går rundt jorda, at Uri Geller kan bøye skjeier med hjernebølger eller at arbeiderklassen i Norge kan styrte regjeringas politikk gjennom valg.

En del av den kritiske teorien vi undersøker virkeligheten med, må omfatte oss sjøl. Vi kan kalle det feilkilder i instrumentet. I vår tradisjon og kultur ligger det innebygd vurderinger som vi spontant oppfatter som sjølsagt riktige. Men de er produkter av den historiske utviklinga, de tjener samfunnsmessige interesser og klasser. Framtidas mennesker vil se på den med samme undring som når vi betrakter dogmet om arvesynden og den føydale ideen om at hvert menneske er født til sin faste plass i samfunnet.

Det er lett for oss å kritisere sånt når vi ser andre kulturer utafra. Ta Islam. Det er lett for oss å se og kritisere reaksjonære trekk ved Islam. På den andre sida ser vi at sjøl fornuftige trekk ved Islam, som alkoholforbudet, blir oppfatta som latterlig og absurd fra vår kultur.

MARXISME OG HUMANISME

Eirik og jeg er vestlige humanister. Jeg vil begynne og slutte behandlinga av Demokratisk Kampuchea med å se på den vestlige humanismen ut fra et marxistisk grunnlag.

Marxismen representerer ikke et brudd med det største i den vestlige borgerlige

tenkninga. Men den tar over det viktigste og riktigste i den, lar det gå gjennom en kritikk på materialistisk grunnlag og bruker det for å tjene proletariatets klasseinteresser. Blant de ideer marxismen bygger på, tar over og omarbeider, er den vestlige borgerlige humanismen.

Grunnleggende for den vestlige humanismen er ideen om menneskenes likeverd og like rett. Hele systemet av ideer om allmenne menneskerettigheter bygger på disse filosofiske ideene. Primitivt eller umiddelbart blir dette oppfatta som at alle mennesker er, eller bør være, like. Dette er for de fleste av oss ei sjølsagt sak som vi aldri tenker over. Samtidig er det klart at disse ideene ikke holder for ei naturvitenskapelig eller formallogisk granskning. Setter vi filosofiens lys på dem, så ser vi straks sjølmotsigelser og absurditeter.

Som Engels pekte på, og det var heller ikke noe spesielt genialt, så er mennesker ikke, og kan aldri bli virkelig like. Fra naturens side er mennesker ulike, med ulike evner. Altså, likeverd er ikke en fra materien eller biologien nedlagt selvfølgelig, sjøl om dagens liberale intellektuelle umiddelbart trur det.

Hvis en person er født med hjerneska-
de, uten evne til å snakke, forstå om-
verdenen, kontrollere sine egne kropps-
funksjoner, hvis vi da sier at et slikt men-
neske er like mye verdt som et annet
ungt, friskt, produktivt menneske, da må
vi spørre: Ut fra hvilken målestokk er det-
te? For *like* er de åpenbart ikke, med
mindre vi innrømmer dem metafysiske
egenskaper, som en udødelig sjel, som vi
ikke kan se eller måle. Likeverdet er der-
for en *sosial fiksjon*: Vi er blitt enige om
at vi skal betrakte dem som like, *derfor* er
de det og *bare derfor*.

IDEEN OM MENNESKENES LIKEVERD

Betyr det at likeverd er en absurditet som vi vil gå imot? Fascistene scorer billige poenger ved å peke på den åpenbare biologiske ulikheten, dvs. at det ikke fins noe synlig biologisk grunnlag for ideen om likeverd. En sånn argumentasjon brukes fra det ytterste høyre i Europa. I Norge har vi f.eks. Groth. I neste omgang brukes det som argument for å lage såpe av dem med hjerneska-
de, homoseksuelle, negre, feminister og kommunister.

KAMPUCHEA-DEBATT

Dette illustrerer i kortform hvorfor vi marxister er nødt til å slåss for ideen om likeverd, den *borgerlig-humanistiske* ideen om likeverd. Men i vår kamp for disse ideene er det samtidig nødvendig at vi forstår den historiske sammenhengen vi lever i, hvorfor denne ideen er oppstått, hva den tjener og dens begrensning.

Ideen om likeverd oppstår på et visst tidspunkt i historia og vil kreve bl.a. et visst materielt grunnlag. I de fattige urkommunistiske stammesamfunn vil en gammel krøpling i dårlige tider ikke være likeverdig med et lite barn. Og blir det enda dårligere tider, er et lite barn ikke likeverdig med voksne kjønnsmodne menn og kvinner. Dette er det umulig for oss å moralisere over. Det var en nødvendig følge av disse samfunnas fattigdom og kamp for å overleve.

Ideen om alle menneskers likeverd i samfunnet, formell likhet for loven osv. hadde enorm sprengkraft i borgerskapets kamp mot føydalismen og for å innføre kapitalismen. Og sånn er det fortsatt i svære deler av verden.

Idéhistorisk var disse ideene altså ei viktig forutsetning for utviklinga av den proletariske kommunismen. De virka som kritikk mot borgerskapet: Hvis alle mennesker skal være like, hvorfor er det da i virkeligheten så stor ulikhet både i liv og muligheter? Ettersom alle er like for loven, kan det ikke være *formell, juridisk* likhet som er det viktigste. Dermed leda ønsket om å realisere innholdet i de vestlige borgerlige likhetsideene tidligere sosialister og kommunister til å undersøke de virkelige klasseforholda i samfunnet. Engels pekte på at de i og for seg uvitenskapelige likhetsideene fortsatt er viktige agitatoriske redskaper mot ulikhetene mellom medlemmene av forskjellige klasser i samfunnet.

INNHALDET I MARXISTISK HUMANISME

Jeg mener marxismen er *proletarisk humanisme*. Vi som er her er, eller bør være *marxistiske humanister*. I det legger jeg bl.a. at vi innser at den vestlige borgerlige humanismen var en viktig forutsetning for marxismen, som marxismen utvikla seg fra. Det er på vårt program som marxister at vi kjemper for et samfunn der alle mennesker har *like muligheter* til å utvikle sine medfødte (og ulike) evner så langt som mulig. Det er også på vårt



Kampucheansk bondekvinne i 1978 — primitive redskaper og et primitivt jordbruk. Men ble den kampucheanske revolusjonen til gagn for de brede folkemassene eller ikke?
(Foto: Klassekampen)

KAMPUCHEA-DEBATT

program at vi kjemper for et samfunn uten undertrykking og utbytting og uten alle de barbariske trekk som skapes av — og gjensker — utbytting og undertrykking: Sult, tortur, krig. Vi mener at veien framover dit bare blir farbar dersom vi slåss for et materielt og kulturelt bedre liv for alle medlemmer i samfunnet, for større personlig frihet til utvikling, større frihet til demokratisk ytring og arbeid, større personlig frihet fra frykt. Bare sånn kan det skapes forutsetning for at masse- ne av arbeidere i alle land i større og større grad blir den politiske hovedsida i historia og etterhvert tar over hele administrasjonen av menneskesamfunnet.

MARXISMEN, MENNESKERETTIGHETER, YTRINGSFRIHET

Jeg mener at vi derfor, som marxistiske humanister og ut fra en prinsipiell synsvinkel må forsvare *menneskerettigheter og ytringsfrihet*.

Ytringsfrihet er ei forutsetning for utvikling av marxismen og for massenes politiske aktivitet.

Menneskerettigheter, som for øvrig også må omfatte retten til å spise seg mett, og til personlig trygghet mot forfølgelse — det er det samme. Forsøk på å utvanne menneskerettighetene, som vi f.eks. ser i den nordiske debatten om dødshjelp, er farlig fordi reaksjonær terror og klasseundertrykking kan bruke sånn debatt til å finne unnskyldninger for å forsvare klassesamfunnets barbari.

Jeg mener at den kommunistiske bevegelsen har undervurdert disse spørsmåla og gjort feil. Jeg mener det fins feil i den kommunistiske tradisjonen. I praktiseringa av demokrati og menneskerettigheter i alle sosialistiske land. Feil som i stor grad har sitt utspring i Stalins Sovjet.

KRITIKK AV BORGERLIG HUMANISME

Men som marxistiske humanister er vi likevel nødt til å holde fast på ei avgrensning fra den *tradisjonelle borgerlige humanismen*. Jeg oppfatter også de feila som utvikla seg innafør den kommunistiske tradisjonen som overslag, reaksjoner mot den borgerlige humanismens *reaksjonære* side. Vi må altså *forene* den marxistiske humanismen med *kritikk* av den borgerlige humanismen, av dens utilstrekkelighet og historisk reaksjonære trekk.

Kort om det. Den borgerlige humanismen framstiller likhetsideene som noe universelt, som noe sjølsagt riktig og nedlagt i universet. Dermed blir den moralistisk overfor historia og evner ikke å forstå sine egne historiske forutsetninger. Engels sa at slaveriet i antikken var ei forutsetning for vår tids sosialisme, noe som er uforståelig ut fra den borgerlige humanismen. Dermed ser også den borgerlige humanismen helt bort fra menneskerettighetenes materielle forutsetninger. Delvis fører det til fordømmelse av folk i ekstreme situasjoner, uten forståelse for at mulighetene til å sikre menneskerettighetene ikke er like store i f.eks. Burundi som i Danmark. Delvis svekker det kampen for å sikre menneskerettigheter i vår egen del av verden også. I dag sier kyniske kapitalister som ser praktisk på det, at det vestlige demokratiet er avhengig av billig olje fra Midt-Østen. Hvis det er riktig, hva betyr det da for kampen for menneskerettigheter for proletariatet i Vesten?

Reindyrka borgerlige ideer om lik rett ser bort fra at *frihet og muligheter* for noen kan bety *manglende muligheter, terror og klasseundertrykking* for andre. I USA er sjøl *borgerlige* demokratiske friheter for de svarte avhengig av at hvite terrororganisasjoner som Ku Klux Klan og nazistene blir undertrykt. Men American Union of Civil Liberties driver retts-hjelp for nazipartiet for at de skal kunne demonstrere på Hitlers bursdag. Dette er parallelt med borgerlige demokraters kamp for retten til å vise filmer som «the snuff» eller en film om voldtekt og kvinnemord. Det er parallelt med deres motstand mot nazi-forbudet i Norge osv.

I sosialistiske land kan det være en motsigelse mellom frihet for direktørene og frihet for arbeiderne. Det mener jeg det har vært i Kina hele tida.

Så lenge de borgerlige likhetsideene blir sett på som universelle absolutter og ikke dialektiske ut fra samfunnsmessige forhold, blir det umulig å forstå at kampen for demokrati bl.a. er kampen for naziforbud under kapitalismen og *kan være* kamp for å undertrykke borgere og byråkrater under sosialismen.

Formell frihet og formelt like rettigheter overfor loven betyr, som Engels pekte på, i virkeligheten ulikhet. F.eks. betyr lik lønn for likt arbeid at store og sterke kroppsarbeidere får mer i lønn enn små

og svake kroppsarbeidere.

Lenin sa at lik rett er borgerlig rett. Lenin sa at det er proletariatets oppgave å avskaffe den like borgerlige retten — og isteden fordele ut fra folks *ulike behov*. Vi vil vekk fra like rett — vi vil over til fordeling etter behov, som er *forskjellig*, ut fra at *behovene er forskjellige*, forutsetninga for den virkelig maksimale utvikling av det enkelte menneskes *muligheter*.

DEN BORGERLIGE HUMANISMENS VAKLENDE OG TVETYDIGE KARAKTER

En menneskerettighetsorganisasjon som Amnesty International er historisk progressiv når det gjelder å spre ideen om menneskerett, og den fungerer til en viss grad som en anti-fascistisk og anti-imperialistisk enhetsfront. Men den er ifølge sin natur reint defensiv og kan ikke reise spørsmålet om å gjøre noe med *årsakene* til undertrykkinga av menneskerettigheter i verden.

Den borgerlige humanismen kan lett brukes mot revolusjonær terror som i større eller mindre grad er nødvendig som en del av enhver revolusjon. Sånn kom den borgerlige humanismen etter Oktoberrevolusjonen til å bli en ideologi som dekket over barbariske intervensjonskriger. Sånn kom den til å bli brukt til å begrunne McCarthyismen i 50-åra.

DENS SNEVRE KLASSEGRUNNLAG ...

Endelig, hvis vi ser på den borgerlige humanismen i dagens verden, så ser vi at den har som sin viktigste bærer det rike vestens intellektuelle. Dette sjiktet har sine klassemessige, historiske og geografiske begrensninger. Det er f.eks. svært opptatt av ytringsfrihet og personlig rettssikkerhet.

Dette henger sjølsagt sammen med egne interesser. Det er i og for seg også i vår interesse som kommunister, og vi bør forene oss med de borgerlige humanistene i disse spørsmåla. Men dette sjiktet er ikke like opptatt av hvordan mennesker blir ødelagt av klassesamfunnet utafør deres egne erfaringer og deres eget snevre sjikt. Det blir mer oppbragt over at en forfatter blir fengsla enn at 100 kølgruvearbeidere dør i en unødvendig ulykke.

KAMPUCHEA-DEBATT

... OG LIKEGYLDIGHET OVERFOR DEN 3. VERDEN

Framfor alt står dette sjiktet fremmed for sulten og den akutte nøden i den 3. verden. Spørsmålet om akademisk frihet, ytringsfrihet, fengsel og tortur av intellektuelle og politikere appellerer sterkere til vestlige borgerlige humanister enn spørsmål om sult, tørke og drap på fattigbønder av rike godseierbander. I dette ligger det et aspekt av klassesolidaritet med sine egne, og en likegyldighet overfor de arbeidende massene i verden som er typisk for den vestlige borgerlige humanismen.

De borgerlige humanistene er opprørt over Kampuchea, bl.a. fordi det blir hevdet at intellektuelle blei systematisk utryddet. Vi må også ta disse historiene på alvor og finne ut om det er noe sant i dem. Men det er bemerkelsesverdig at skrekkehistoriene fra dagens India, sånn som: «masseveldtekt av bondevinner», «politifolk som blinder fangene i fengslet», «sjåvinistiske massakre i tusenvis på bengalere i nordøst» osv., som vi kjenner fra vår egen presse, ikke på noen måte vekker engang en beskeden gjenklang og sympati for ofrene i de vestlige borgerlige humanistiske sjiktene.

BORGERLIG ELLER MARXISTISK HUMANISME?

Den borgerlige humanismen er grunnleggende *passiv og monistisk*. Vår marxistiske humanisme må være grunnleggende *aktiv og dialektisk*. Vår humanisme er *revolusjonær*. Vi må kjempe for revolusjon og om nødvendig gripe til skrekkelige midler i en overgangsperiode for å sikre muligheten for et bedre og mer menneskeverdig liv for det store flertallet på jorda. Vi er nødt til å veie rettigheter og muligheter mot hverandre, og være villige til å bruke vold og undertrykking mot utbyttere for å avskaffe vold, undertrykking og utbytting. Vi må se rettigheter og friheter ikke som evige absolutter, men som motsigelser som vi slåss for å utvikle. Her er det grunnleggende skiller mellom oss og de borgerlige humanistene.

Jeg er klar over at min form for definisjon av marxistisk humanisme kan brukes til å trekke slutninger som leder til *kynisme*. Til å unnskylde unødvendig og reaksjonær undertrykkelse. Til å holde kjef

når vi skulle kritisert osv. Dette ikke bare *kan skje*. Det *har skjedd* og det *skjer*. På den andre sida er ikke medisinen *mot* dette borgerlig humanisme. Den borgerlige humanismen har tålt de mest uhyrlige forbrytelser i frihetens navn. Se bare åssen vestlige borgerlige humanister har forsvart den «frie verdens» kolonikriger. Vi kan ikke *unngå* farene i den marxistiske humanismen ved å *gå over til* den borgerlige humanismen. Vi må *unngå* disse farene ved å ta en *kritisk holdning til den marxistiske humanismen sjøl*.

UNNGÅ TO FEIL!

Jeg har brukt mye tid på dette fordi jeg mener det er grunnleggende i vurderinga av Demokratisk Kampuchea. Jeg mener ikke vi skal si det som mange kommunister innafor vår tradisjon har sagt: «Menneskerettigheter er en borgerlig illusjon. Spørsmålet er: Utvikla produktivkreftene seg? Blei imperialismen svekka? Gjorde det at seieren i verdensrevolusjonen og dermed kommunismen kom nærmere? Du kan ikke lage omelett uten å knuse egg,» osv.

Jeg er *enig* i at en slik argumentasjon åpner for *kynisme i marxismens navn*. Jeg mener at dette er *grunnleggende umarxistisk*.

Det er en utgave av teorien om at hensikten helliger midlet, som ikke er en marxistisk, men en jesuittisk teori. Den strir mot marxismen bl.a. fordi den er grunnleggende udialektisk. Hensikter og midler henger i virkeligheten sammen, f.eks. kan du ikke frigjøre massene ved å undertrykke og terrorisere dem.

Men jeg mener at mye av kritikken av Kampuchea filosofisk er rotfesta i den *borgerlige humanismen*. Den er bygd opp sånn: Åssen svarte Pol Pots politikk til våre ideer om et ideelt fritt og demokratisk samfunn? Åssen tok han vare på evige og universelle ukrenkelige prinsipper og menneskerettigheter?

Jeg vil ikke godta denne målestokken. Jeg ønsker å stille problemstillingene sånn: Hva var de historiske mulighetene? Fikk massene i Kampuchea det bedre eller verre? Var det unødvendig undertrykkelse og terror? Var dette resultat av en bevisst politikk? Kunne en annen politikk gitt helt andre og bedre resultater?

Jeg mener at kamerat Eirik har tilført debatten noe riktig og nyttig ved å legge vekt på menneskerettigheter og ta opp

spørsmålet om kampucheanernes menneskesyn. Men jeg mener også at han ikke har vært skarp nok mot den borgerlige humanismen.

3. Sjåvinismen hos de vestlige marxistene

Så til den vestlige marxismen og den 3. verden. Jeg vil peke på de historiske erfaringene med vestlige marxistiske analyser av revolusjoner i den 3. verden.

Jeg synes det er åpenbart at de vestlige marxistenes analyse av verdensutviklinga i sin helhet i store trekk har vært riktig. Hvis vi tar fram Marx sin analyse av verdensutviklinga sånn han tok den opp i Manifestet, åssen vareproduksjonen reiv ned alle gamle samfunnsforhold, innførte kapitalisme og kapitalistiske klasseforhold og motsigelser overalt. Videre, Lenins analyse av imperialismen og Stalins framstilling av den nasjonale revolusjonens nye betydning, så har alt dette vist seg å være i hovedsak riktig.

Men ser vi på den konkrete analysen av utviklinga i de forskjellige land og de råda som blei gitt, så har de stort sett vært gærne.

KOMINTERNES 3-VERDEN-ANALYSER

Vi kan ta som utgangspunkt Kominterns, Roys, Trotskys og Stalins råd til kineserne. Og den konkrete analysen av den kinesiske revolusjonen blei først mulig da Mao gjorde den sjøl og i strid med utlendene.

Vi kan se på erfaringene med Komintern og Latin-Amerika. Komintern satte på bypartier, byarbeiderpartier som til dels blei partier for en relativt privilegert del av den arbeidende befolkninga i disse landa. Komintern greide aldri å stille oppgava med å lede revolusjonen for de breie bondemassene. Kominternpartiene blei også i stor grad, så vidt jeg kan se, spansk-sjåvinistiske. De klarte aldri å reise spørsmåla om de nasjonale motsigelser ut fra at en stor del av befolkninga var indianere. Første utenlandske kommunist som jeg virkelig har sett reise disse spørsmåla, er Mao.

Vi kan se på de afrikanske partiene som blei organisert av franskmennene.

KAMPUCHEA-DEBATT

Det som fantes av hederlige kommunister i disse landa kom etterhvert i motsetning til franskmennene. Og de som det franske kommunistpartiet fostra, blei for en stor del etter hvert borgerlige ledere for nykoloniale stater.

Vi kan se på kommunistenes evne til å utafra lage riktige analyser og paroler for revolusjonære i de islamske landa. Jeg mener at der har de vestlige kommunistene forstått uhyre lite. Vi ser ei videreføring av denne tradisjonen i våre danske venners holdning til revolusjonene i Iran og Afghanistan.

KUNNSKAPENE FINS IKKE I VESTEN

Jeg mener at dette henger sammen med at både kulturelle, politiske og klassemessige forhold ikke kan forstås skikkelig fra utlandet og fra vesten. I hvert fall blir forståelsen ikke så djup at den kan brukes til å lage en konkret analyse som en revolusjon kan bygge på. I tillegg til at utlendingene står utafra kulturen, så fins ikke nødvendig litteratur. Vestlig marxistisk sjåvinisme vil derfor bygge på feilaktige kulturelle forutsetninger og på ytterst mangelfullt fakta-materiale.

På dette grunnlaget er jeg også veldig skeptisk til analyser av Kampuchea, som ikke bryr seg med å drøfte det særegne ved den indre historiske utviklinga og landets spesielle økonomiske situasjon. En danske stilte det for ei tid sia på spissen, da han sa at det var ikke spesielt viktig å se på utviklinga i Kampuchea i det hele tatt, fordi det er tilstrekkelig å se på hva Mao sa om Kina. Dette mener jeg er typisk for den vestlige marxistiske sjåvinistiske holdninga. Etter denne avgrensninga, vil jeg gå over til å drøfte Kampuchea.

4. Kampuchea: Forsøk på en kronologi

Jeg vil begynne med et forsøk på ei kronologisk framstilling av utviklinga i Kampuchea. Når vi skal drøfte hva som var rett og gærent, er det viktig å få slått fast i hvor stor grad vi er enige om det som faktisk hendte.

Min oppfatning av utviklinga i Kampuchea skiller seg f.eks. fra Tor Halstvedts, sånn som han har uttrykt sitt syn i Dagbladet. Jeg er ikke bare uenig med ham i *tolkningene* av det som skjedde, jeg mener også at ei rekke av de angivelige opplysningene han gir, er feil.

Her følger altså min kronologi. *Tolkningene* utsetter jeg til etterpå.

50-ÅRA

Geriljabevegelsen i Kampuchea fikk *ingenting* ved Geneve-forhandlingene i 1954. Den blei ikke engang tatt med som part.

60-ÅRA

En ny geriljabevegelse utvikla seg under Sihanouk. Den hadde utgangspunkt i en venstrebevegelse som i førstninga hadde et motsetningsfylt forhold til regimet. Dels var den innafor parlament og regjering, dels var den utafra, illegal og forfulgt. Fra midten av 60-åra så mange av de viktigste lederene på venstre-sida ingen flere muligheter i å jobbe sammen med regimet. På slutten av 60-tallet var de i ledelsen for den såkalte (i utlandet) «Khmer-Rouge» (fransk for Røde Khmer)-geriljaen.

Angivelig ba Khmer Rouge vietnameserne om våpen, men fikk nei.

FNL-KAMPUCHEA I 60-ÅRA

FNLs hovedkvarter lå i Kampuchea. I løpet av 60-åra blei FNLs politiske og militære grunnlag i Sør-Vietnam etter hvert sterkt svekka. Fra midten av 60-åra mista FNL støtta fra de fleste nasjonale minoritetene i Sør-Vietnam. Etter TET-offensiven i 1968 var de fleste FNL-enhetene rekruttert fra Sør-Vietnam knust. Etter 1968 flytta FNL-hovedkvarteret lengre inn i Kampuchea til det lå vest for Mekong-elva.

KHMER ROUGE FØR 1970

Før Lon Nols kupp og USAs invasjon fantes det en sjølstendig kommunistisk bevegelse i Kampuchea. Denne bevegelsen sto i motsetning til Vietnam og de vietnamesiske kommunistene. Motsetningsforholda var farga av den nære fortidas historie: Geneve-forhandlingene, vietnamesernes manglende støtte til Khmer Rouge i 60-åra m.m. Den var nok også prega av nasjonal sjåvinisme og ra-

sehat, som preger forholdet mellom de fleste nasjonalitetene i området.

1970 — LON NOLS KUPP

Det førte til en enhetsfront av tre motstridende krefter: Vietnameserne i Kampuchea, Sihanouk og Khmer-kommunistene. Forhandlingene fant sted i Sør-Kina. Det skjedde under kinesisk ledelse og press etter at russerne hadde spilt seg sjøl ut over sidelinja, bl.a. ved å nekte å forhandle med Sihanouk. Sannsynligvis var vietnameserne sterkt misfornøyd med denne sovjetiske holdninga. Chou-en-lai var angivelig den som klemte gjennom at Khmer-kommunistene fikk den militære ledelsen for fronten.

1970 — 71

Motstanden vant raske framganger. Mesteparten av landet kom raskt ut av Lon Nols kontroll, det skjedde en «khmerisering», dvs. vietnameserne trakk seg ut av kampene i Kampuchea.

PARIS-FORHANDLINGENE

Det blei en såkalt våpenhvile i Sør-Vietnam. Det er kjent at vietnameserne for ei tid avskar våpenforsyningene fra Kina til Khmer-geriljaen. Kampucheanerne var jævlige misfornøyd med det. De fikk et tilsvarende tilbud om våpenhvile som den som blei undertegna i Laos og som var mye bedre enn den som FNL fikk. Khmer-fronten avviste forslaget.

Det er godt kjent at i 1973 var det bitterhet og motsigelser mellom khmer-geriljaen og vietnameserne. Kampucheanerne sa seinere at det var militære sammenstøt på den tida. Jeg trur også at vietnameserne har sagt at det var militære sammenstøt. På denne tida var det også internasjonalt kjent at vietnameserne og khmer-geriljaen behandla Sovjet ulikt.

1972 — 1973

USA starta den svære teppebombinga. Mesteparten av befolkninga i landsbyene på slettelandet blei jaga på flukt inn i skauen. Befolkninga i de sju USA-okkuperte byene vokste til flere millioner.

På denne tida skjedde angivelig *kollektiviseringa og opphevinga av penge-systemet*. Jeg trur også at mange gods-eiere blei henretta på denne tida, enten det var bønder lokalt eller geriljaen som gjorde det. Det var bl.a. dette en norsk gruppe som besøkte Kampuchea i 1978

KAMPUCHEA-DEBATT

fikk høre da den stoppa og spurte folk flere steder i landet. Når den spurte når det blei kollektivisert, var svaret 1973. Spurte den hva som skjedde med gods-eieren, var svaret at han blei drept.

På denne tida blei landsbyer evakuert kollektivt. Ifølge utlendinger som intervjua kampuchearne talsmenn om det (bl.a. ifølge et PAC-intervju som er ganske interessant), blei de som nekta å være med på evakueringa, ansett som forrædere.

Det er ikke kjent for meg at kollektiviseringa førte til massereaksjoner, overgang fra frigjorte områder til byene, militær svekkelse eller liknende.

Derimot var de største militære framgangene i 1974 og 1975. På denne tida var khmer-geriljaen mesteparten av motoren i hele Indokina-krigsteateret.

For vietnameserne gikk det ganske dårlig i denne perioden. Den viktigste faktoren for den vietnamesiske seieren i 1975, var indre motsigelser i Thieu-regimet og amerikanerne. Det brøyt ut spontanoprør som førte til plutselige sammenbrudd på Thieu-sida. Disse opprøra var verken leda eller venta fra Hanoi/FNL. Dette fortalte vietnameserne til meg høsten 74 — våren 75.

Motsigelsene med Sihanouk blei åpnebare i samme periode. Han kom med voldsomme utfall i Peking i 1974. Han sa til vestlige journalister at han var rysta over barbarene i Khmer Rouge.

APRIL 1975

Militær seier. Så blei byene evakuert. Dette overraska både bybefolkninga og resten av verden. Jeg oppfatter det sånn at bybefolkninga var helt uforberedt på at den skulle bli evakuert.

Det er enighet om at vei- og transportsystemet var brutt sammen, at det var matmangel og akutte malariaepidemier.

Videre er det klart at Sihanouk tydeligvis ikke ville hjem. Han reiste etter mye om og men på høsten 1975, sannsynligvis etter mye kinesisk press. Kampucheanerne avskar seg fra Sovjet. Sovjet-ambassaden i Phnom Penh blei skutt åpen med panservernraketter. Ambassadepersonalet blei satt i busser og kjørt over grensa.

Phnom Penh-regjeringa hadde offisielt et godt forhold til vietnameserne. De hadde en forsiktig 3. verden-orientering uten noen sterk profil i utenrikspolitik-

ken, f.eks. lå de helt lavt når det gjaldt Cubas intervensjon i Angola.

Landet avskar seg fra omverdenen. Utlendinger slapp så smått inn først i 1976—77.

ETTER 1975

Flyktningestrøm til Thailand. Rossen oppgir et tall på 30 000 fram til 1978. Det er interessant at det ikke er en masse flyktningestrøm i denne perioden.

Massemordpropagandaen begynte i Vesten i 75—76. Først snakkes det om hundretusener. Tallet vokser til en halv million. Til flere millioner, helt til dagens vietnamesiske påstand om at befolkningen er halvert.

1977

Utlendinger fortalte om angivelig forbedra forsynings- og helsesituasjon. Det blei anlagt masser av kanaler.

I 1977 blei det klart at vietnameserne dreiv internasjonal propaganda mot Kampuchea. Bl.a. fortalte vietnamesere som kom til Norge om at det skjedde fæle ting. Samtidig fortalte kineserne underhånden om grensesammenstøt Vietnam—Kampuchea.

JANUAR 1978

Stort vietnamesisk angrep som blei slått tilbake. Det blei åpent brudd. I denne perioden prøvde både Kina og Laos i førstningen å innta en mellomstilling. Det er seinere klart at den kampuchearne ledelsen har vært meget skeptisk til den kinesiske holdninga til Vietnam.

VÅREN—HØSTEN 1978

Det blei sagt i den vietnamesiske propagandaen at det er veldig mange khmer-flyktninger i Vietnam. Det blei oppretta en «khmer-front». Vietnam klager stadig over «angrep».

Kampucheanerne sa offisielt at de begynte å ta imot khmer-flyktninger fra Sør-Vietnam i mai 1978. Altså samtidig som Heng Samrin ifølge enkelte opplysninger går over til Vietnam.

Det var et offisielt tall på 30 000 Khmer-flyktninger. Det er umulig å si om dette var sant eller ikke. Men nordmenn så i alle fall en ganske stor khmer-flyktningeleir med folk fra Vietnam i september 1978.

Jeg tror at det i denne tida var Khmer Rouge-gerilja i khmer-distriktene i Sør-

Vietnam. Blant annet var det flere av folk som nordmennene snakka med som sa at de hadde kommet over etter at det hadde vært represalier mot landsbyer som støtta Khmer Rouge-geriljaen.

Kina dreiv samtidig en underhåndskritikk av Pol Pots innenrikspolitikk, dvs. pengeløsheten i 1977—1978 osv. Det er vanskelig å skille denne kritikken fra Deng Xiaoping-politikken i Kina sjøl. For det var åpenbart et veldig antagonistisk teoretisk forhold mellom Deng-politikken kineserne gikk inn for og det som blei praktisert i Kampuchea.

Samtidig var det tydelig høsten 1978 at Kina var forberedt på ei utvikling i Indo-Kina med angrep fra Vietnam på Kampuchea.

Regjeringa i Demokratisk Kampuchea hadde ei mye mer avslappa holdning til angrepsfaren enn kineserne. Den sa offisielt at den trudde ikke Vietnam kunne klare en invasjon. Dette var tydeligvis ei skjebnesvanger feilvurdering av det militære styrkeforholdet.

JANUAR 1979

Vietnamesisk storangrep. Forsøk på å ta Phnom Penh ved kupp mislyktes så vidt. Demokratisk Kampuchea prøvde, trolig utfra en militær feilvurdering, skallforsvar langs grensa, seinere stor mobil krigføring. Kampucheanerne brukte en masse styrker på å ta igjen havnebyen Kompung Som og hadde veldig store tap mot overlegne vietnamesiske styrker. Så vidt jeg kan se holdt Vietnam fortsatt fram til februar/mars bare storbyer og hovedveier, men ei ny framrykking seinere på våren reduserte Demokratisk Kampucheaas områder til nesten ingenting.

SOMMEREN 1979

Militær omorganisering. Det blei oppretta smågrupper flere steder uten sammenheng med hverandre. Hovedkvarteret nederst i sørøst (hvis jeg forstår det riktig), og det var betydelige flyktningeleire og operasjonsområder fra Thailand.

Det oppsto en de facto allianse mellom Demokratisk Kampuchea og Thailand. Krigen fortsatte med materiell hovedstøtte fra Kina. Dessuten mener jeg at den kinesiske grensekrigen mot Vietnam hadde som hovedgrunn å lette presset på Demokratisk Kampuchea, uansett hva kineserne sier.

KAMPUCHEA-DEBATT

På denne tida, etter 1. januar 1979, kom hovedstrømmen av flyktninger til Thailand. Det er to typer: uorganiserte flyktninger som er anti-Khmer Rouge, og organiserte flyktningesamfunn, organisert av Demokratisk Kampuchea.

Sihanouk slapp ut av landet i januar. Han kritiserte straks Pol Pot for massemord, men snakka for Demokratisk Kampuchea i FN. Brøyt deretter med Demokratisk Kampuchea. Tok ei mellomstilling mellom Demokratisk Kampuchea og Vietnam. For ei tid erklærte han at for å få frigjort Kampuchea fra Vietnam, er det viktigst å få knust Khmer Rouge. Han holdt også døra åpen for forhandlinger med Vietnam i denne perioden. Seinere blei dette snudd, vietnameserne åpne for forhandlinger, men *Sihanouk* lukket for dem.

Det utvikla seg Khmer Serei-grupper, delvis folk med Lon Nol-bakgrunn, og delvis nye folk ut fra ulike grupper eksilpolitikere.

Krefter i Vesten pressa Kina for å få dem til å gi opp Pol Pot. Mange vestlige

hovedsteder vakla i spørsmålet i anerkjennelse av Demokratisk Kampuchea. Jeg oppfatter det sånn at Demokratisk Kampuchea's plass i FN i denne perioden i hovedsak ble forsvart av Kina og Den tredje verden, med Vesten motvillig på slep.

1979

Afghanistan virka til å styrke den diplomatiske fronten for Demokratisk Kampuchea. Så kom den offisielle sjøkritikken på feil fra regjeringa i Demokratisk Kampuchea som også svarte til ønsker kineserne lenge hadde uttrykt offentlig. DK-ledelsen erklærte at den skulle innføre penger (jeg kan ikke se at det har skjedd til nå) og erklærte at Pol Pot var bytta ut som statssjef. (Men han er sjef for hæren isteden.) Det var forsøk på å tilfredsstille vestlig og kinesisk kritikk og åpne for enhetsfront.

DIPLOMATISKE ENDRINGER

Thailand og Kina gikk hardt inn for Demokratisk Kampuchea. Det er ut fra at

bare Demokratisk Kampuchea har vist seg militært effektivt. Over flere år har det ikke lyktes for alternative grupper å lage styrker på mer enn noen få tusen folk, og de er militært av helt perifer betydning. Dette skapte ei svingning tilbake i retning av å satse på Demokratisk Kampuchea også fra endel vestlige regjeringer. ASEAN gikk inn for at det må gjøres en avtale med Demokratisk Kampuchea og at en må prøve å skape en front mellom Khmer Rouge og andre organisasjoner.

I 1981 ser vi militære framganger, og vi ser famlende utvikling i retning enhetsfront. Jeg oppfatter det altså sånn at situasjonen nå kan komme til et slags skille.

5. Like før invasjonen: Kampuchea 1978

Jeg har studert mye materiale om Vietnam fra 1965. Over en del år hadde jeg også ganske mye kontakt med vietnamesiske representanter. Jeg trur jeg forstår en del av utviklinga i Vietnam i 60- og 70-åra.

Det fins mindre tilgjengelig materiale om kampuchea. Men i tida før invasjonen i januar 1979 gikk jeg i hvert fall gjennom mye av det en kunne få tak i i Norge. Utenom bøker og artikler dreide det seg om muntlige og skriftlige rapporter fra grupper som besøkte Demokratisk Kampuchea.

Utlendinger begynte å slippe inn i litt større omfang i 1977. Ei norsk gruppe besøkte landet i september 1978. Jeg gikk svært nøye gjennom erfaringene fra den norske gruppa. I tillegg hadde jeg lange samtaler med folk fra forskjellige andre land som hadde besøkt Kampuchea.

MIN SKEPSIS 1978

Jeg vil gjerne understreke at utgangspunktet mitt på denne tida var *skepsis*.

Dels var denne skepsisen allmenn. Vi hadde før støtta Albania og Vietnam. Men det viste seg at denne støtten bygde på en usann romantisering av forholda i disse landa. Oppgjøret med «firerbanden» og det andre som skjedde i Kina et-



Sihanouks 1000 ansikter — her i FNs sikkerhetsråd i januar 79 som talsmann for Demokratisk Kampuchea's regjering mens han fordømmer Vietnams invasjon. Kort tid etter fordømmer han regjeringa som forbrytersk og bryter med den. Høsten 81 er han igjen alliert med sitt lands revolusjonære.

KAMPUCHEA-DEBATT

ter Maos død, viste at mye av det samme gjaldt i vårt forhold til Kina. Alt dette gjorde at jeg ikke var innstilt på å ta den kampucheanske regjeringas propaganda-påstander som god fisk.

Men det viktigste som gjorde meg skeptisk, var det jeg hadde hørt om det økonomiske systemet. Jeg prøvde å jobbe teoretisk med spørsmål om økonomiske lover under sosialismen (som jeg gjør fortsatt), og var kommet til at sosialistiske regjeringer ofte har oversett at økonomiske lover er objektive og ikke kan oppheves lettvis ved vedtak. Ut fra dette fant jeg at Demokratisk Kampuchea pengelause system virka uforståelig og ekstremt. Jeg skjønnte ikke verken åssen dette kunne kombineres med marxistisk økonomisk teori eller (enda viktigere) åssen det kunne fungere i virkeligheten.

UTLENDINGERS INNTRYKK

Hvilke slutninger trakk jeg på grunnlag av det materialet jeg studerte?

Det første er at de fleste vestlige besøkende jeg snakka med var imponert av Demokratisk Kampuchea. De som var på besøk fikk vel bare presentert sånt som regjeringa ønska de skulle se. De kom til en svært fremmed kultur, og de kunne ikke språket. Vi må huske på det. Men vi kan heller ikke lage teorier om utviklinga i Kampuchea som er helt uforenlig med det de så. Det som imponerte de fleste utlendingene, var svære utvendige tekn på fysisk framgang.

Den norske gruppa så dette fra lufta på en slående måte. Da den kom til Kampuchea, var det den verste flommen i Mekong på over 70 år. Både Vietnam, Laos, Thailand og Kampuchea hadde problemer med flommen. Med flyet over Laos og Thailand var det lett å se at svære vannmasser var ute av kontroll og store distrikter sto oversvømmet. Men over Kampuchea ble bildet annerledes. Det var tydelig at de svære kanalsystemene gjorde at her var vannmassene leda og under kontroll. Dette gjorde et sterkt inntrykk, og var informasjon av den typen som åpenbart ikke kunne være fiksa av vertskapet for å imponere gjestene.

Et annet førsteinntrykk gjaldt malaria. 1975 var malaria epidemisk. DKs regjering opplyste i 1976 at over 50 prosent av befolkningen hadde malaria. Men i 1978 fikk utlendinger beskjed om at malaria var utrydd. På spørsmål sa DKs repre-

sentanter i utlandet skråsikkert at det var ikke nødvendig å ta medisiner for å forebygge malaria. Dette gjaldt grupper som reiste over hele landet. Kineserne, som på denne tida hadde tydelige motsetninger til DKs politikk, bekrefta overfor utlendinger at Kampuchea var malariafritt. (Kineserne hadde mange eksperter og representanter i Kampuchea og jobba aktivt for å få flere utlendinger inn i landet for å styrke DKs internasjonale støtte. De hadde ingen interesse av at utenlandske gjester skulle få ødelagt opphold på grunn av sjukdom.)

Jeg slutter av dette at malaria faktisk blei utrydd fra 1975 til 1978. (En parentes her: Jeg skjønner ikke åssen denne beviselig vellykka anti-malaria-kampanjen kan ha blitt gjennomført dersom det er sant at en såkalt «laveste kategori på 1/3 av befolkningen» blei nektet kinintabletter!) Utlendinger blei også vist medisin mot malaria som fantes i store mengder.

KRIGSHERJA, MEN GJENOPPBYGGING I GANG

Alle utlendinger var enige om at landet fortsatt, i 1978, ga et veldig sterkt inntrykk av enorm fysisk ødeleggelse.

Phnom Penh og andre okkuperte byer var hele, og i hvert fall var gater og fasader i sentrale Phnom Penh pussa opp.

Utafor disse okkuperte byene fantes det ikke et helt murhus å se, bare enkeltmurer som sto igjen etter utbomba hus. Alt var bomba og skutt i stykker. Fotografier viser typiske landskap der trærne er skutt av på midten: artilleriild hadde simpelthen skåret hele skogholt tvert av som om en kjempe hadde brukt en iå. Veitransport gikk fortsatt langsomt. Geriljaen hadde sprengt alle veier i filler for hver 50. meter for å hindre amerikanerne i å bevege seg. I 1978 var høla i hovedveiene fylt igjen på et vis, men det var ikke mulig å holde normal fart med bil.

Jeg trudde en gang at Kampuchea var et 3. verden-land prega av tett tropisk jungel. Sånn at når amerikanerne slapp ei bombe, ville den bare forsvinne ned i den grønne vegetasjonen, det sa «fump», og den blei vekk. Men sentrale Kampuchea, der mesteparten av befolkninga bor, er slett ikke sånn. Landet her er helt flatt, flatere enn Danmark. Det er prega av rismarker og derfor svært åpent, oversiktlig både fra bakken og fra fly, med spredte sukkerpalmer og andre trær og enkelte

skogholt som ikke hindrer oversikten. Geriljaen kunne altså ikke «gjemme seg i jungelen» i disse områdene. Heller ikke kunne den grave seg ned. Landet ligger svært lavt over Mekong, ganske liten stigning i vannstanden setter svære områder under vann. Bondehyttene er bygd på pæler med tanke på oversvømmelse. Prøver du å grave ei grøft eller en hule, vil den bli fylt med vann. I dette området hadde amerikansk sprengkraft ødelagt alle synlige mål, det vil si alt menneskeverk som fantes. Alle jeg snakka med mente at de på forhånd ikke hadde kunnet forestille seg hvor svære ødeleggelsene var.

Den enorme fattigdommen var også svært synlig. På landsbygda bodde mange i en slags stråhytter. Folk jobba med primitive redskaper av århundregammel type.

Samtidig var det tydelig at det overalt blei bygd bolighus. Det var små familieboliger av tre, som i standard var et svært framskritt i forhold til de gamle stråhusene. En utlending som la stor vekt på dette, var en amerikansk journalist som besøkte landet i desember 1978. Han sammenlikna med begynnelsen av 70-åra, da han bl.a. i ei tid var fange hos Røde Khmer, og var mektig imponert over denne boligbygginga. Reportasjene fra denne turen blei trykt i Dagbladet.

FYSISK VELNÆRTHET

Rossen siterer kilder som hevder at det var hungersnød i 1978.

Den norske gruppa dro tvers gjennom landet fra grensa mot Vietnam nokså langt sør til grensa mot Thailand oppe ved Angkor. Det er sjølsagt mulig at det var hungersnød andre steder i landet da — f.eks. oppe i nordøst, i Ratanakiri. Men de områdene den norske gruppa dro gjennom, de sentrale og mest tett befolka landsdelene, ga ikke noe inntrykk av hungersnød.

Landet var enormt frodig. Overalt var det store mengder frukt, f.eks. kokosnøtter. Det var mye buskap, f.eks. flaksa lause høns rundt. Det er vel grunn til å tru at om det var hungersnød ville kokosnøtter bli plukka og lause høns ville bli passa på eller spist?

Nordmennene så tydelig uthungra folk ett sted: I leiren for flyktninger som var kommet fra Vietnam, der det var utmagra folk og unger med store mager. Der

KAMPUCHEA-DEBATT

var det også store mengder frukt, grønnsaker og laus buskap.

Ellers var folk i kroppsarbeid langs veien på landsbygda tydelig fysisk velnærte. Bilder viser menn med store, flate muskler på overkroppen, av den typen som kroppsarbeidere får når de spiser godt over lengre tid. Til sammenlikning så jeg i Shanghai samme år mange kroppsarbeidere på gatene som hadde en fysikk tydelig prega av lite mat over lang tid: magre, med tynne reip-liknende muskler. Jeg trur derfor at folk på landsbygda i Kampuchea på denne tida over lengre tid hadde spist mer enn det som var vanlig f.eks. i Shanghai. Jeg veit ikke om at noen har hevda at det var hungersnød i Shanghai på denne tida.

Kan det være sånn at magre folk blei holdt vekk fra utlendingenes reiserute, vekk fra hovedveier og togskinner i disse dagene? Jeg finner det vanskelig å tru. Ikke fordi jeg forlanger at alle skal ha tillit til DKs regjering, men fordi alle rapporter forteller om at kommunikasjonssystemet var dårlig utbygd og disse reisene var kaotiske og lite planlagte. Endringer i rute og tidsplan blei gjort på sparket. Lokale administratorer var i regelen dårlig forberedt på å ta imot gjester. Skal altså dette administrative apparatet ha satt i gang ei svær kampanje for å holde alle tynne mennesker vekk fra hundrevis av mil med veier og jernbane, der de kunne blitt sett av utlendinger sommeren—høsten 1978? Jeg trur det er å *overvurdere* den kampucheanse regjeringa.

Jeg slutter av dette at i disse sentrale områdene hadde folk i 1978 spist godt over lengre tid, la oss si minst et halvt år eller mer. Det behøver ikke å være et bevis på at produksjonen var så jævla godt organisert. For i Kampuchea er det en fruktbarhet som ikke likner grisen, nærmest sånn at skrubber du tåa på en stein, så vokser det opp blodklubb. Men det gjør at jeg ikke trur påstandene om hungersnød i disse viktigste områdene i 1978. Jeg skjønner ikke åssen folk kunne ha bygd seg opp fysisk i september, dersom det nylig hadde vært alvorlig matmangel.

POTEMKIN-KULISSER

Blei utenlandske gjester lurt? Jeg rekna med muligheten av at vertskapet ville vise utlendingene Potemkin-kulisser. De blei også sjølsagt kjørt utenom ting. In-

gen så fengsler. Det blei henretta folk i Demokratisk Kampuchea, ingen så steder der sånt skjedde. Om folk blei torturert, så ville vertskapet sjølsagt ikke vise fram torturkamre.

Det du oppfatter i et svært fremmed land der du heller ikke kan språket, er sjølsagt også svært begrensa. Du får med deg lite når det gjelder hva folk virkelig mener og føler. Det viktigste du kan registrere, er saker som gjelder det materielt synlige: hus, klær, arbeidsredskaper osv.

Rossen framstiller Demokratisk Kampuchea som et land prega av en del anarki og relativt liten sentral kontroll. Det jeg veit fra utlendingers besøk bekrefter dette bildet.

Ett sterkt inntrykk mange utlendinger satt med, var den spontane og lite planlagte karakteren turen deres fikk. Ingen visste akkurat når de skulle være hvor, tidsskjemaer sprakk ofte og kraftig.

Den norske gruppa reiste rundt med sitt eget kjøkken. Lokaladministrasjonen skaffa hus og vakt, men var lite blanda opp i programmet ellers. Mye av programmet var spontant. Gruppa stoppa når den ville, f.eks. når den ville snakke med ei tilfeldig gruppe veiarbeidere eller bønder i åkeren.

Lokale kadre som tok imot utlendinger virka helt uvant med rollen. Alt ga et nokså forskjellig inntrykk fra den typen vel-regisserte turer som utlendinger er vant med fra Kina, Albania eller Øst-Europa.

VAR BEFOLKNINGA TERRORISERT

Utlendinger i 1978 snakka om entusiasme. Om folk som smilte, om folk som ropte og vinka når de så dem langs veiene. Folk er jo ikke nødt til å vise sånne former for vennlighet. Jeg husker sjøl fabrikkomvisninger i Øst-Tyskland der arbeidernes typiske holdning når du kom sammen med sjefene, var taus surhet.

Men det er mulig at en del av befolkninga visste at om den ikke holdt kjeft overfor utlendingene, så ville den bli tatt med bak en busk og slått i hue. Jeg kan ikke beviset at det ikke var sånn.

På den andre sida var det tilsynelatende et lett og utvunget forhold mellom kadrene som reiste sammen med utlendingene og massene de møtte. Nordmennene hoppa som nevnt ut av bilen når de ville. De møtte f.eks. en gjeng som sto nede i ei grøft og stilte spørsmål

til dem. Resultatet blei voldsom diskusjon mellom kampucheanerne i grøfta før én svarte. Kanskje var det ei gammal kjerring, barbert på hue som tekn på at hu var enke. Slike kvinner hadde flere steder en slags lederrolle i arbeidet. Det var noen ganger tydelig at svaret ikke var akkurat det kadrene ønska, og at det blei endra under oversettelse. Men dette ga også inntrykk av at massene ikke var redde for kadrene og ikke følte seg forplikta til å komme med ferdige, «riktige» svar. På overflaten kunne dette forholdet mellom kadre og tilfeldige arbeidsfolk virke langt mer naturlig og sympatisk enn f.eks. i Kina.

Men kanskje fantes det to typer mennesker? Kanskje snakka fattigbønder som hadde vært på den «riktige» sida fram til 1975 fritt, mens evakuerte byfolk var redde? Den norske delegasjonen så ikke utvendige, fysiske tegn på to typer mennesker. Men noen diskusjoner kunne gi et sånt inntrykk. Tidligere byfolk kunne være reservert og gi inntrykk av å være forsiktige.

Disse inntrykka er alt i alt mindre verdt enn sånne som gjelder fysiske, synlige ting. Jeg trur, både ut fra utlendingers inntrykk fra 1978 og enda mer ut fra flyktningerapporter, at tidligere byfolk i 1978 fortsatt var misfornøyd og følte seg terrorisert. Men jeg trur også at det fantes en stor del av befolkninga på landsbygda som var entusiastisk for regjeringas politikk.

ET HELVETE PÅ JORD

Beviser utlendingers inntrykk fra 1978 at det *ikke* var hungersnød?

Nei. Det kan ha vært hungersnød f.eks. i nordøst eller sørvest. Men jeg finner det vanskelig å tru at det kan ha vært hungersnød i de sentrale områdene rundt Mekong.

Beviser utlendingsrapportene at det ikke forekom tortur, massehenrettelser osv? Nei. Om sånt skjedde ville utlendinger ikke få greie på det.

Men på grunnlag av det mange utlendinger sjøl så, mener jeg det er helt klart at økonomien var kraftig utvikla. Det var bygd opp et imponerende og svært nødvendig kanalsystem. Matproduksjonen hadde tatt seg kraftig opp. Kommunikasjoner blei satt i stand. Det var i gang et svært byggeprogram. Helsen situasjonen var kraftig forbedra på få år.

KAMPUCHEA-DEBATT

Folk i de sentrale og tetttest befolka områdene ga inntrykk av å få dekket de mest livsnødvendige behovene for mat og klær.

Jeg synes det er vanskelig å forene dette bildet med skrekkehistoriene om Demokratisk Kampuchea som et «helvete på jord». Både ut fra situasjonen under krigen og det som er fattigbønders situasjon i nabolanda (Thailand, Laos, Vietnam) mener jeg Kampuchea 1978 måtte være klart bedre.

Dermed har jeg ikke godtatt at landet var noe slags paradys, sånn som den ofte absurde offisielle propagandaen framstilte det. Heller ikke kan det frikjenne administrasjonen for anklager om feil eller forbrytelser.

Men disse inntrykkene er uforenlige med den enorme hetspropagandaen som nå helt dominerer det bildet folk i vesten danner seg av «det blodige Pol Pot-regimet», inklusive venstresida i Norge. Det er tross alt mange utlendinger med forskjellig bakgrunn som så de samme tingene. Noen av dem er borgerlige diplomater. En er amerikansk journalist med bakgrunn i Kampuchea. De aller fleste venstreorienterte jeg snakket med som var i Kampuchea, dro i utgangspunktet med mange spørsmål og ganske stor skepsis, men kom tilbake med et mye bedre inntrykk enn de hadde ventet.

Jeg mener at en teori om det som skjedde i Kampuchea under Pol Pot også må forklare disse inntrykkene. Jeg godtar ikke framstillinger som er helt uforenlige i 1977–1978 opplevde. Jeg tror ikke på påstandene om at Demokratisk Kampuchea var en av de største ulykkene i moderne historie.

6. Demokratisk Kampuchea økonomi

I løpet av 1978 endra jeg også syn på DKs offisielle økonomiske politikk. Dette skjedde både på grunnlag av de inntrykkene jeg fikk av åssen oppbygginga i landet faktisk gikk, og fordi jeg fikk vettuge svar på mange av de spørsmålene jeg stilte om systemet. Kampucheaanske kadre ga ei framstilling av økonomien som lød rimelig og fornuftig for meg som marxist.

Jeg vil henvise til artikkelen om Kampuchea økonomi i Røde Fane nr.

1/1979. Jeg står altså fast på samme oppfatning nå, og jeg skal referere standpunktet mitt kort.

Holdninga mi var og er at det fins noe i Kampuchea utvikling 1975–78 som er grunnleggende riktig og som er en modell for en del liknende land i Den tredje verden. Jeg vil da sammenlikne utviklinga i Kampuchea, ikke med allmenne idealer, men med utviklinga i Vietnam — som i parentes bemerke skulle hatt mye bedre økonomiske forutsetninger enn Kampuchea, med et mye sterkere statsapparat, en utvikla industri osv. — Vietnam har havna i hungersnød, der er båtflyktningene, rasisme, internasjonal prostitusjon overfor russerne. Jeg vil sammenlikne utviklinga i Kampuchea med tilsvarende primitivt utvikla land i Afrika, kanskje i Latin-Amerika.

KAMPUCHEA FØR 1970

Jeg oppfatter det jeg har hørt referert av kampucheanernes analyse fra 1950-åra om dette samfunnet slik det var, som grunnleggende riktig. Jeg sikter til doktoravhandlinga til Khieu Samphan. Den oppsummerer jeg slik:

I det kampucheaanske samfunnet var fattigbøndene undertrykt av godseiere. Disse godseierne levde i stor grad i byene og hadde underordna skattinn drivere på landsbygda. De var også delvis kompradorkapitalister. Godseieren dreiv inn skatter, avgifter og ågerrenter fra bøndene. På denne måten eksproprierte godseierne en stor del av bøndenes produksjon. Det var ikke slik at det var en handel mellom landsbygda (altså fattigbøndene) og byene. Det var en rein ekspropriasjon av fattigbøndenes produkt.

I byene blei dette produktet brukt til å holde oppe kompradorkapitalistene og føydalistene, det ble brukt til å holde i gang hele byøkonomien og det blei brukt til handel med utlandet. Denne handelen med utlandet besto i stor grad av import av luksusvarer til overklassens luksusforbruk og det som trengtes til den sentrale statsadministrasjon, og ellers til varer som holdt hele byøkonomien i gang. For øvrig var det en produktiv sektor i byene som produserte for byenes eget behov.

For fattigbøndene i Kampuchea betydde byene ingenting. Ingenting produktivt, ingenting konstruktivt. Videre oppfatter jeg det sånn at det ikke eksisterte

— i noe særlig grad — den typen progressiv småkapitalistisk produksjon som var i ferd med å vokse fram i Kina før 1949, i India osv.

DEN RIKTIGE HOVEDLINJA FOR UTVIKLING

Det jeg oppfatter som det riktige i den kampucheaanske modellen, er at de løste dette økonomiske problemet ved å avskjære hele Kampuchea fra verdensøkonomien og la bøndene arbeide med å akkumulere. I første omgang for seg sjøl, for å sikre sine egne elementære behov og for å legge grunnlaget for reproduksjon lokalt.

Jeg oppfatter det ikke slik at det var noe velutvikla system for varebytte mellom kooperativene, men at det var et system som gjorde at bøndene stort sett kunne ete sitt eget produkt og bruke overskuddet av det til å bygge hus og sånt. Videre at de brukte kooperativene til å frigjøre arbeidskraft slik at de kunne få sving på de store vanningsanleggene som har vært drivkrafta i Kampuchea utvikling helt fra Ankor-tida, når det har vært noen utvikling.

Dette var det mulig å gjøre ved å skjerme seg fra verdensøkonomien og bygge ned de samfunnsmessige felleskostnadene i staten til et minimum, la produsentene slutte seg sammen i relativt primitiv naturalhusholdning for å produsere for seg sjøl, organisere kollektiv infrastruktur med langsom akkumulering som var nødvendig for jordbruket.

Jeg mener at dette førte til enestående resultater under vanskelige forutsetninger. Da sammenlikner jeg ikke bare med Vietnam, men også med svært mange andre land i den 3. verden. Noe som gjorde dette mulig, var at de hadde en veldig radikal bonderevolusjon. Jeg veit ikke om noen andre land som har gjort noe liknende med andre midler. Jeg spør meg da: Hva er alternativet for fattigbønder i denne typen land? Jeg spør også: Hva ville en fattigbonde i Bangla Desh sagt hvis han hadde hatt alternativet — Bangla Desh nå eller Kampuchea 1977–78?

7. Særegenheter i den kampucheaanske revolusjonen

Så har vi spørsmålet om særegenhetene i

KAMPUCHEA-DEBATT



— Demokratisk Kampuchéas økonomiske politikk førte til enestående resultater under vanskelige forutsetninger, mener Øgrim, og viser blant annet til hvordan de brukte kooperativene til å frigjøre arbeidskraft for å bygge opp de store vanningsanleggene som har vært drivkrafta i landets utvikling helt fra Ankor-tida. (Foto: Klassekampen)

den kampuchéanske situasjonen.

ASIAS BALKAN

Vi har den ekstremt farlige internasjonale motsigelsen til Vietnam. Den er historisk. Den er prega av spørsmålet om tilintetgjørelse av nasjoner, noe som historisk ble cham-folkets skjebne. Cham-folket hadde en stat i sentrale Vietnam og deler av Kampuchea for noen få hundre år sia. De er nå utsletta. Det henger sammen med at mesteparten av cham-folket er utrydda.

HISTORISK MOTSIGELSE TIL VIETNAM

Vi har Vietnam og Kampuchéas stilling som rivaler i Fransk Indokina der vietnameserne dominerte hele administrasjonen. Under franskmennene vokste Vietnam stadig på Kampuchéas bekostning. Det skjedde ekspropriering av khmer-områder til Sør-Vietnam, og dette fortsatte helt til 1930-åra.

PARTIETS SVAKHET

Vi har det kampuchéanske partiets svakhet i illegalitet i 1960-åra. Det måtte sjølsagt også få betydning for hvilken handlekraft og hvilken evne til å styre som partiet kunne vise i 1970-åra.

Vi har delinga av befolkninga i to under krigen, som jeg mener at vi også må betrakte som et objektivt faktum. Befolkninga blei *virkelig* delt i to: Den delen av befolkninga som levde i sjølbergning under det amerikanske bomberegnet, og den delen som flyktet inn i de sju USA-okkuperte områdene, byene hvor de levde av amerikansk cargo-økonomi.

BY-EVAKUERINGA

Så har vi by-evakueringa som også var et objektivt faktum. Spørsmålet er om den kunne ha vært unngått. Men dette måtte også føre til enorme vansker for den kampuchéanske revolusjonen.

STATSAPPARATETS SVAKHET

Så til karakteren av kaderen som administrerte, karakteren av fraksjonelle motsetninger i partiet osv. Spørsmålet om styrken i statsapparatet: I hvilken grad var det den sentrale statsadministrasjonen som gjorde overgrep, i hvilken grad var det lokaladministrasjonen og bondemassene som gjorde overgrep?

Det er spørsmål om det i denne peri-

KAMPUCHEA-DEBATT

oden var mulig å komme med innrømmelser overfor de som kom fra byene, intellektuelle og folk som kom fra den tidligere overklassen, for å holde dem innad for fronten. Det er spørsmål om det i det hele tatt ville være mulig på det tidspunktet, hvor evakueringa skjedde og det var matmangel og malaria, å si til bøndene at disse folka fra byene må dere gi lettere forhold og lettere arbeid enn dere har sjøl.

Jeg har som sagt samme oppfatning av statens noe anarkistiske preg som Rossen beskriver. Jeg oppfatter evakueringa også som en økonomisk nødvendighet for å lette trykket på bøndene. Det var den ekstreme herjinga av økonomien som skapte dette ekstreme krisetiltaket.

INTERNASJONAL ISOLERING

Så har vi spørsmålet om isoleringa. Det er opplagt at isoleringa skada Demokratisk Kampuchea. På den andre sida: Hvis vi tar Jan Myrdals Kampuchea-påstander om situasjonen rundt 1975 på alvor, var isoleringa et mottrekk mot et vietnamesisk kupp som var frykta på våren. Myrdal hevder at Vietnam planla å gjøre en rask innmarsj, ta Phnom Penh og sette inn sitt eget parti og sin egen regjering. Det blir også hevda at det fantes planer om motkupp fra Lon Nol-folk som gjemte seg i de svære flyktningeleirene i hovedstaden.

Jeg trur isoleringa bl.a. kom av at sentrale grupper frykta for at hvis de åpna grensene for hjelp osv., så måtte de også ta imot store mengder vietnamesiske, og eventuelt også sovjetiske kadre. Stillinga mellom forskjellige grupper i partiet og staten var sånn at de ikke var istand til å åpne for noen andre utlendinger uten også å åpne for Vietnam og Sovjet. På dette tidspunktet hadde også vietnameserne igjen en organisatorisk infrastruktur inne i Kampuchea.

8. Hvilke feil ledelsen i Kampuchea gjorde

Det jeg spør meg sjøl om er: *Hvilke store og grunnleggende ting kunne faktisk vært gjort annerledes?*

Spørsmålet er om kampucheanerne gjorde feil. Jeg mener at de gjorde det.

Jeg har prøvd gjennom de siste åra å utvikle en teori for stabiliteten i statsdannelser. Jeg mener at det er langsiktig viktig å beherske fem områder:

— Det er viktig å mestre økonomien og å klare å utvikle produksjonen. Greier en ikke å utvikle produksjonen, faller en statsdannelse sammen.

— Det er viktig å mestre utviklinga av vitenskapen og kulturen. Det virker jo blant annet tilbake på økonomien på lengre sikt. Dessuten har det betydning for den politiske stabiliteten.

— Det er viktig å mestre det innenrikspolitiske spillet for å sikre seg innenrikspolitisk støtte. Ta Egypt: Et økonomisk konkursbo. Anwar Sadat klarer nesten ikke noe annet, enn å vinne innenrikspolitiske spill, men det har han vært flink til.

— Det er viktig å mestre utenrikspolitisk taktikk. Se på Mugabe i Zimbabwe.

— Det er viktig å beherske militærkunsten, militært forsvar.

Jeg mener at de sterke punktene til regjeringa i Demokratisk Kampuchea har vist seg å være økonomien og militært forsvar.

Jeg mener at utviklinga i økonomien — alt tatt i betraktning — var ei suksesshistorie som det er mye å lære av.

Når det gjelder det militære så mener jeg at de opplagt gjorde skjebnesvangre feilvurderinger høsten 1978 og februar 1979, men historisk sett så har de i tida både før og etter dette vært framgangsrike.

HOLDNINGA TIL INTELLEKTUELLE

Jeg er sikker på at forståelsen av utvikling av vitenskap, kultur osv. var *grunnleggende feil*. Jeg oppfatter den som prega av begrensa erfaringer knytta til snevert radikalistiske bondesynspunkter. Pol Pot og gutta var oppe i Ratanakiri fra 1964 og framover. Pol Pot forteller at de levde ikke i landsbyene, men inne i jungelen og hadde kontakt med landsbyene via mellommenn. De ble ekstremt prega av fattigbondesynspunkter, trur jeg. Antakelig også av at flertallet av intellektuelle ble i byene og på den andre sida som snyltere og droner. Nordmenn som var i kommandorommet til Lon Nol-regjeringa så at alle merknader på militære kart osv. var på fransk. By-overklassen, byråkratene, de byintellektuelle var

uhyre fremmede for khmære-bøndene: snakka til og med et annet språk. Jeg oppfatter det slik at Pol Pot hadde en ultra-venstre firerbandistisk holdning til dette som er uegna til å utvikle en moderne infrastruktur på lengre sikt.

DIPLOMATISK ISOLASJON

Når det gjelder den utenrikspolitiske holdninga, så er det sjølsagt viktig å lære av den at å isolere seg er å skjære strupen over på seg sjøl. Det var jo effekten, hva isolasjonspolitikken enn kom av. Men jeg syns det er veldig vanskelig å vurdere den taktiske sida av dette. Jeg mener at det godt kan være at de hadde gode taktiske grunner til å kjøre denne ekstreme isoleringspolitikken. I 1975 i hovedsak pga. Vietnam. Jeg mener også at det er godt mulig at den vietnamesiske invasjonen blei framskynda fordi Waldheim etter avtale skulle besøke Kampuchea tidlig i 1979.

ALLIANSEPOLITIKKEN?

Jeg syns det er vanskelig å vurdere den innenrikspolitiske taktikken. Vi må vite om det var slik at partiet var i en livsfarlig kamp med seg sjøl i denne perioden. Vi må vurdere i hvilken grad det var mulig å gi konsesjoner som f.eks. kunne oppmuntre den «nye» befolkninga. Jeg betrakter skillet mellom den «gamle» og den «nye» befolkning som først og fremst objektivt, dvs. skapt av krigen og bombinga. Hvor mye av dette kunne vært unngått?

MENNESKESYNET?

Rossen kritiserer menneskesynet. Det er mulig det var feil i menneskesynet. Jeg er også helt sikker på at det var prega av rasisme, sjåvinisme. Det er forøvrig typisk for hele området. Dette med cham-folket er helt nytt for meg. Blant anna snakka Pol Pot med atskillig varme om minoritetene, han nevnte Ratanakirifolket, og det er cham så vidt jeg veit. Dessuten så veit jeg at vietnamesera har harde motsigelser med cham. Det er kommet cham-folk til Thailand som har flykta fra Vietnam tvers gjennom Kampuchea etter krigen. Jeg tror at FULRO er cham. Men hovedsaken er at både Vietnam, Thailand, Laos, osv. er ekstremt prega av harde sjåvinistiske motsetninger som minner om Balkan — kroatere, serbere osv.

Alt dette er feil.

KAMPUCHEA-DEBATT

9. Om den såkalte sjølkritikken deres

Så er det spørsmål om sjølkritikken deres. Jeg oppfatter sjølkritikken deres som reint taktisk betinga.

Før en begynner å sette seg på sin høye hest og dømme, vil jeg minne om historia til disse folka. De har vært i et lite parti prega av ekstrem illegalitet og klemte mellom forskjellige motsigelser. Vi veit at motsigelsen til vietnameserne stamma fra *minst* tidlig i 1960-åra. Khmer-folkene krangla bl.a. med Ho-Chi-Minh om indokinesisk føderasjon. (Det har kinesera bekrefte. Vietnamesera ba om kinesernes støtte, mot Khmerene.) Khmer-kommunistene akta ikke å gå med på Vietnams planer om føderasjon, men holdt sin taktikk hemmelig for alle. Hvis de ikke hadde gjort det, hadde de blitt slått flate. De var avhengig av å reise gjennom Vietnam. Krangla de, blei de hindra der.

De opererte som kommunistparti i et buddhistisk Kampuchea. En viktig grunn for å søke Sihanouks støtte er at han er gudekonge, religiøs støtte.

De har vent seg til å bruke uttalelser og offisielle prinsipper som en handelsvare for å overleve. Dette er deres erfaringer fra tidlig i 1960-åra. Før 1977 sa de at det ikke fantes noe parti og at de ikke var marxist-leninister. Situasjonen etter januar 1979 er at kineserne offentlig har sagt at Khmer-ledelsen må gjøre sjølkritikk. Slik har de brekt armen bak på ryggen på dem. DK-lederne oppfatter også personlig utryddelse av seg og store deler av den kampucheanske nasjon som en virkelig mulighet.

Jeg trur det sikkert foregår revurdering av politikken, men at den offentlige sjølkritikken er en sak som de foretar helt uavhengig av revurderinger av politikken, som en internasjonal og taktisk handelsvare. Så jeg er enig med Rossen i at vi ikke kan ta utgangspunkt i DK-ledernes offentlige uttalelser. Men jeg finner det vanskelig å moralisere over dette, ut fra deres ekstreme situasjon. Du kan ikke sette mål på dem som om det dreide seg om en akademiks debatt i Vesten. For dem er det spørsmål om liv eller død.

10. En sammenlikning mellom Kampuchea og Zimbabwe

Jeg har mora meg med å gjøre en sam-

menlikning med Zimbabwe. ZANU erklærte jo også i sin tid at de bygde på marxismen-leninismen-Mao-Zedongs tenkning. Er det så at Zimbabwe viser en annen vei, at kampucheanera f.eks. kunne fulgt en modell som likner mer på Zimbabwe og nådd helt andre resultater?

For det første vil jeg peke på at historia om Zimbabwe ikke er slutt. Solon sa: Pris ingen mann lykkelig før han er død. Vi får se hva det blir til med Zimbabwe.

Så vil jeg peke på hva som er forskjellig i forutsetningene til Zimbabwe:

— Det fins ikke noen tilsvarende akutt fare for invasjon. Invasjon fra Sør-Afrika er for det første ikke sannsynlig og vil for det andre møte voldsomme internasjonale sanksjoner.

— Det er en helt forskjellig økonomi. Zimbabwe har en (for sitt område) høyt utvikla kapitalistisk industriell infrastruktur der det er åpenbare fordeler med åpne grensesr og samhandel. Dette står i rak motsetning til Kampuchear økonomi.

DEN POLITISKE SITUASJONEN ER FORSKJELLIG

— Det er på den ene sida en politisk nødvendighet å kjøpe ut borgera, på den andre sida så får de stor internasjonal støtte for det.

Jeg oppfatter utviklinga i Zimbabwe som progressiv. Men den er ytterst spesiell og det er få land i 3. verden som får slike sjanser.

Dessuten så ser jeg på kostnadene. For i Zimbabwe så administreres dette av akademikere, borgere osv. innafør et allment borgerlig samfunnssystem.

Jeg spør meg hva som blir resultatet av dette. Blir dette en fattigbonderevolusjon? Eller en borgerlig nasjonal revolusjon der svarte kapitalister blir stående i spissen for en sjølstendig stat og gjør det godt i samhandel med nabolanda?

Kan Zimbabwe være mønster for Burundi eller Guinea? Burundi eller Guinea har *ingen* av Zimbabwens økonomiske muligheter.

Når det gjelder sosialismen i Zimbabwe så trur jeg på den når jeg ser den. Jeg trur ikke Zimbabwe blir sosialistisk.

Så skal jeg kommentere noe av kritikken forøvrig.

11. Litt om kritikken

FEIL Å EVAKUERE BYARBEIDERNE

For det første at det er i strid med marxismen-leninismen å evakuere byarbeiderne, at de oppløste proletariatet.

Det er delvis faktisk feilaktig. Gumiplantasjearbeiderne blei ikke evakuert. Disse arbeiderne spilte en sentral rolle i partiet i dets tidlige år. Gumiplantasjearbeiderne var også den største og viktigste delen av proletariatet.

Når det gjelder ideen om at du kunne la arbeiderne bli igjen i byene mens du evakuerte resten av befolkninga, så har jeg aldri skjönt åssen det kunne gjøres.

Vi trenger en konkret analyse av byarbeidernes stilling i økonomien. Vi kan ikke bare peke på at de var arbeidere og at de var i byene og si at dette er nok. På den måten vil vi også få vanskeligheter med å forstå hvorfor de hvite arbeidera i Sør-Afrika ikke er avantgarden i den sør-afrikanske revolusjonen. Dette er sjølsagt et ekstremt eksempel, men det er nok med ett ekstremt eksempel for å peke på at denne typen analyse ikke dogmatisk kan gjøres til ei retningslinje uavhengig av tid og sted — av samfunnsforhold ellers.

Et konkret spørsmål: Hva skulle blitt gjort med byarbeiderne? Skulle revolusjonen ha venta til det var mulig å la byarbeiderne bli?

PARTIETS INDRE LIV

Så har vi spørsmålet om partiets indre liv. Det er sannsynlig at det ikke holder etter vår standard. Jeg vil peke på situasjonen med et bittelite parti i ekstrem illegalitet i hele 1960-åra, at det hele tida hadde svære militære og organisatoriske oppgaver, at det ble bygd opp på grunnlag av uskolerte bondeungdommer, at jeg vanskelig ser noe alternativ under krigen til pugging og læring og kommando. Jeg er ikke bare interessert i spørsmålet om demokrati, jeg er også interessert i klasseinnhold: Har det vært et plebeisk parti eller et korrupt overklasseparti? Jeg spør om det fantes noe bedre *realistisk mulig alternativ*?

Har det at denne typen parti eksisterte i hovedsak fungert bra eller dårlig? Alternativet måtte ha vært at et virkelig mer

reelt demokratisk parti hadde skapt ei utvikling som hadde vært grunnleggende annerledes og mye bedre. Hva slags parti? Åssen?

SKAL VI FORSVARE FORBRYTER- SER OG REAKSJONÆR IDEOLOGI?

Kritikken for tortur, antiintellektualisme og sjåvinisme osv. Jeg er enig med Eirik at vi ikke kan unnskyldet det, ikke se bort fra det. Men jeg mener at vi kan og må veie dette.

Tortur, sjåvinisme og antiintellektualisme har forekommet i Sovjet, i Kina. Jeg vil ikke si at dette er ubetydelig og at kommunistene skulle godta det. Jeg vil si at jeg vurderer utviklinga i Kina som i hovedsak positiv likevel, fordi jeg mener den har ført til reelle forbedringer — materielle, kulturelle, demokratiske for de store masser av bønder og arbeidere i Kina.

Jeg mener at hvis alternativet til Demokratisk Kampuchea styre var hungersnød og imperialistisk intervensjon, så er hovedsida bra likevel.

KILDER

Litt til spørsmålet om kilder:

Du Eirik legger stor vekt på disse nye vestlige intellektuelle kildene. Det er greit. Jeg er også interessert i at vi prøver å sjekke mer systematisk de offisielle Pol Pot-kildene. Ellers så fins det en interessant kilde som det må gå an å få utnytta, nemlig de utlendingene som var der i flere år og som var med på den lange vandringa fra Phnom Penh. Bl.a. de folka fra PAC som kom over grensa til Thailand mange måneder etter invasjonen i 1979.

12. Om vår holdning til revolusjoner i Kampuchea og den 3. verden.

Så helt til slutt om vår holdning til revolusjoner. Det er mulig at min vurdering av Demokratisk Kampuchea er helt feil. Det fører ikke til at jeg trekker Halstvedts konklusjoner. Jeg vil ikke revurdere Kina eller Sovjet på grunnlag av det, heller ikke nødvendigheten av sosialismen. Jeg vil heller ikke revurdere at Kampuchea må utforme sin egen framtid. Det kan føre til at jeg blir ganske skeptisk til hva en

seier over Vietnam i Kampuchea vil føre til for folket i Kampuchea, men det er nødvendig å støtte Khmerene likevel.

Her er Eirik og jeg enige på avgjørende punkter. Men — problem for meg: Den nåværende krisa i kapitalismen vil føre til mange revolusjonære situasjoner. Nye revolusjoner i 3. verden. Massene som er med i dem er ikke oppdratt i politikk, men i brutalitet og fattigdom — de viktigste faktorene til å utvikle en revolusjon. De vil reise seg på grunnlag av det. Og de reiser seg sånn som de er, og ikke sånn som vi skulle ønske de var. Mao sa om bondebevegelsen i Hunan at den ikke var så pen og danna som et teselskap. Han sa også slike saker som at om bøndera seg i de fine unge damenes senger så var ikke det noe å si på, for de tok igjen for århundres undertrykking.

India trenger revolusjon. Hvordan trur du, Eirik, at den vil bli? Åssen trur du de indiske fattigbøndene kommer til å oppføre seg når det blir revolusjon? Hva med de nasjonale og religiøse motsigelsene i India? Hva med minoriteten av muslimer et sted som blir mobilisert til massakrer av hinduer, og seinere når krigslykka snur seg, så massakrerer hindu-fattigbøndene høy og lav hos muslimene? Du må huske på at India er et relativt utvikla, sivilisert land.

Trekker jeg så den konklusjon av dette at vi skal godta alt som måtte skje av grusomheter i den indiske revolusjon? Nei, men jeg er redd for den konklusjon at så snart det skjer noe som dette i den indiske revolusjonen så slår vi hånda av den og sier at dette er ikke virkelig sosialisme, dette er ikke noen virkelig revolusjon, fordi den passer ikke til våre idealbilder av det ønskelige.

Det er ikke mitt poeng at vi skal si at tortur osv. er bra. Jeg er enig i at vi må lære av historia at vi skal holde kritisk avstand. Men på spørsmålet om støtte eller ikke, sosialisme eller ikke, progressivt eller ikke — så må vi vente at denne typen saker *sikkert vil skje* og likevel prøve å vurdere *helheten*.

Hvis vi skal vente perfekte og pyntelige sosialistiske revolusjoner i 3. verden i dag, så er jeg redd vi aldri vil oppleve dem. Jeg er redd for at vi vil stille krav til disse revolusjoner som gjør at vi *aldri* kan støtte *noen* frigjøringskamp i den 3. verden.

• I den økonomiske politikken, i lønnskampen, i kampen om næringsstrukturen osv. er hovedproblemet nå å finne ut:

• Hvor mye er det mulig å få gjennomført som kampkrav — og hvor mye er bestemt av økonomiske lover?

• Hva er objektivt mulig og hva er objektivt nødvendig?

• Dette er det viktigste strids-spørsmålet i debatten om den økonomiske politikken, sier Carl-Erik Schulz i dette innlegget.

Debatt!:

I Røde Fane har det pågått en debatt mellom Per Lund (PL) og meg i de tre siste numrene. Klassekampens omtale av siste innlegg påpeker at debatten er noe uleselig for andre enn debattantene. Det trengs derfor en opprensning i debatten hvis den skal fortsette.

Jeg er enig i Klassekampens kommentar. En kan med rette undres over hva debatten dreier seg om. Sjøl måtte jeg etter PL sitt siste innlegg repetere hans og mitt forrige innlegg fordi jeg slett ikke kjenner igjen hverken debatten eller mine egne synspunkter i PL sin beskrivelse. PLs innlegg i Røde Fane nr. 2 og mitt svar i Røde Fane nr. 3 tar opp en del saker PL ville diskutere. I Røde Fane 4/5 forlater PL (etter mitt syn) hoveddelen av den debatten han sjøl reiste, og hiver inn en rekke andre spørsmål.

Han mener å finne en rekke synspunkter hos meg som han synes er dårlig marxisme. Han bruker likeens «bombastiske» uttrykk som «uforenlig med prole-

ØKONOMI-DEBATT

Økonomisk politikk:

- Per Lund mener en uavhengig og viktig drift: Økonomisk politikk må være en selvstendig drift.
- Mer Lund prioriterer kampen om lederskapet av «verdens aller best».
- Tross en kamp om lederskapet der de står i motsetning til det, vurderer de seg til å være enige om de viktigste prinsippene.

PER LUND PÅ VILLE VEIER?

Debatt:

tariatets interesser», at jeg prinsippfester at økonomisk kamp er overordna politisk kamp, at stadieteorien til Martynov blir lansert.

Jeg anbefaler leserne (hvis de har interesse) sjøl å repetere debatten — det rydder opp i noe av dette. Jeg tror at såvel PL som jeg kan gå gjennom våre første innlegg og sjøl hive ut en god del vrakgods fra disse. Med Røde Faner innleveringsfrist en uke før valget prioriterer jeg sjøl — i samsvar med Røde Faner redaktør å prioritere å si noe om hva som kan være viktig å diskutere framover. Jeg får eventuelt komme tilbake til en del av PL sin polemikk. Der trengs det både å imøtegå — og å konstatere hvor han har rett. Jeg skal nå heller prøve å stille noen problemer til debatt, mer enn å presentere mine forslag til løsninger.

HVOR VIL VI HEN?

Dette spørsmålet må avklares først. Debatten til nå har i stor grad vært uten mål

— og det er det liten vits i. Jeg synes at et greit utgangspunkt er AKP(m-l)s prinsipp-program, kapittel 17 som omhandler prinsipper for dagskampen. Dette ønsker jeg for min del å anvende for å få til en revolusjonær økonomisk politikk. Denne politikken må kunne ut i standpunkter til enkeltsaker — som i RVs program og AKP(m-l)s arbeidsprogram, og i en politisk linje for en helhetlig økonomisk politikk.

I prinsipp-programmet blir det slått fast at AKP(m-l) skal føre kamp på både det økonomiske, politiske og teoretiske området. Arbeidsprogrammet (forslaget) lister opp standpunkter på en rekke saker i dagskampen. Det er linjer for økonomiske krav — og en rekke politiske krav. Men dette er bare den ene sida av økonomisk politikk. I tillegg kommer politisk og teoretisk kamp på dette området. Jeg tror det gavner debatten om vi diskuterer for å nå fram til rette synspunkter på øko-

nomiske krav, politisk og teoretisk kamp, og på hvordan disse tre delene skal «syses sammen» konkret til en brukbar økonomisk politikk. Sommerleirinnledningen trekker f.eks. fram som en egen oppgave å avsløre og bekjempe borgerlige økonomiske teorier (teorien om konkurransevnen, kaketeorien etc.). Jeg tror også det er viktig å føye til avsløring av borger-skapets økonomiske strategi.

Men det er antakelig mer som må inn i dette. Dels er det saker som direkte berører oss sjøl i den daglige, utadretta debatten. Men dels er det også spørsmål om å få til en mer helhetlig teoretisk avsløring av hvordan det borgerlige diktaturet gjennom stat og ideologi søker å begrunne og rettferdiggjøre sitt styre. Her synes jeg lite er gjort og det trengs mange ideer.

Spesielt trenger vi å avdekke den sosialdemokratiske økonomiske politikken. Vi må finne både linje og forståelige ar-

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

Økonomisk politikk

ØKONOMI-DEBATT

gumenter for å vinne over flest mulig fra reformisme til marxisme. Det betyr at avgrensing og forklaring av vår linje opp mot SV og DNA får spesiell betydning.

Altså: Innretting på å få en debatt for en best mulig politisk linje for økonomisk politikk.

Dette stiller et — nær sagt selvfølgelig — krav til debattantene. Vi må bruke stilen med enhet — kritikk — enhet. Enhet om at vi vil ha en best mulig linje for økonomisk politikk, kritikk av synspunkter som vi mener er feilaktige, og retta inn på enhet om en bedre kommunistisk politikk. Dette betyr bl.a. at vi må konkretisere hva uenigheter betyr for de politiske standpunktene, og hvor vi vil med kritikken.

Statens økonomiske politikk er et nytt område for oss i dagskampen. Det vil antakelig føre til at debatten blir skarpere om prinsippene. Det er likevel grunn til å dra nytte av erfaringene fra tilsvarende diskusjoner om andre deler av dagskampen — f.eks. lønnskampen eller miljøkampen.

NOEN ULØSTE SPØRSMÅL

Det er vanskelig — som en del i debatten å «vedta» hva som nå er av interesse å diskutere. Her er likevel noen viktige stridsspørsmål jeg tror bør avklares.

1. Under kapitalismen (som i alle samfunnsystem) er det økonomiske lover. Disse gjelder uavhengig av vår vilje. Utviklingslovene for kapitalismen er — ifølge marxismen — slike lover.

En slik lov er verdiloven. Den går ut på at «varene byttes innbyrdes i samsvar med den samfunnsmessige nødvendige arbeidsmengde som har gått med til å framstille dem.» (Politisk økonomisk lærebok, Oktober — 1975, s. 81) En annen lov er merverdiloven. Om denne *kapitalismens økonomiske grunnlov*, skrev Marx: «Produksjon av merverdi eller vinning — det er den absolutte lov for denne produksjonsmåten.» (Kapitalen, tysk. utg. bind, s. 650.)

Arbeidskraft er en vare. Verdien av varen arbeidskraft bestemmes av det som det under gitte historiske og kulturelle betingelser trengs for å holde arbeideren og familien i arbeidsdyktig stand. Men inn i dette verdibegrepet kommer også det arbeiderklassen har kjempet seg til. Her dukker opp to ulike problem — etter mitt syn. Først: I hvor stor grad kan ar-

beiderne gjennom faglig kamp påvirke arbeidskraftas verdi? Dette er et spørsmål om hvordan klassekampen også må sees som en del av de objektive lovene som er i samfunnet. Men videre er det også nødvendig å si noe om hva som gjør at lønna svinger i forhold til verdien — f.eks. at reallønna har gått ned i flere år nå, mens den før steg i en lang rekke år.

Her trengs en avklaring mellom lov-messighet og klassekamp, mellom hva som er objektiv og subjektivt bestemt. PL trekker fram «Lønn, pris og profit» av Marx. I tillegg vil jeg nevne Engels artikler fra Labour Standard 1881 som også behandler nettopp dette. Svaret på diskusjonen får betydning bl.a. for vår faglige politikk.

2. Dette griper egentlig rett inn i et viktig problem som må avklares. Vi sier at det er samfunnsmessige lover — og at det er klassekamp. Dette kan stilles som et spørsmål mellom hva som er objektivt bestemt og hva som er bestemt subjektivt. Men det er — etter mitt syn — ikke så enkelt. Klassekampen er ikke «hengt ut på» økonomien — det er en sammenheng her. Utbytting og undertrykking fører til at folk reiser kamp. Dette er også en del av de objektive lovene. Det er altså både en motsetning og en enhet mellom økonomi og klassekamp. Det vi trenger er å drøfte hvordan denne motsetningen er — f.eks. rammene for hvor

mye en kan oppnå ved klassekamp innenfor kapitalismen.

3. Nøyaktig tilsvarende problem dukker opp når en skal diskutere utviklinga av næringsstrukturen i Norge. Slik jeg oppfatter marxismen, beskriver den bl.a. at kapitalen sprer seg fra bransje til bransje etter hvor profitten er størst (i forhold til kapitalinnsatsen). Det må bety at når en del bransjer (f.eks. fiskeforedling, tekstil, sko, en del mer industri) blir ut-satt for kapitalflukt — så ligger det økonomiske lover til grunn for dette. I hvilken grad kan vi påvirke dette? Og i hvilken grad er det rett å kreve subsidier til kapitalister som driver i lite profitabel virksomhet? Igjen en avveining mellom det objektivt nødvendige og det subjektivt mulige.

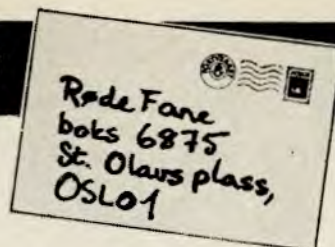
Det fins solid med eksempler på politiske standpunkter både når det gjelder lønnskamp og næringsstruktur. Jeg synes noe av problemet er å finne ut hvor mye som er mulig å få til gjennom kampkrav i forhold til det som er bestemt av økonomiske lover.

4. Den norske staten tar inn store inntekter i form av skatter og avgifter. Dels er dette skatter som formelt er lagt på vanlige folk, f.eks. moms, trygdeavgifter, inntektskatt. Dels er det skatter som formelt er lagt på borgerskapet, f.eks. bedriftsskatter, investeringsavgift, oljeskatte osv. Disse skatteinntektene bru-



Kapitalen er internasjonal, den «flytter» fra land til land og fra bransje til bransje i jakten på høyere profit. I hvilken grad kan vi påvirke dette? spør Schulz.

BREV



TIL REDAKSJONEN

kes av den norske, kapitalistiske staten. Den norske staten er borgerskapet sin stat. Den er deres apparat for å forsvare og styre sitt klassesystem. Staten disponerer over betydelige økonomiske ressurser — f.eks. går ca. 20 prosent av nasjonalproduktet til offentlig konsum. Hvordan ser vi på skatteinntektene. Er det penger som utgjør en del av borgernes profitt? Hvordan ser vi på den norske staten sin budsjettpolitikk? Kan vi få til noe — og i så fall hvor mye? Hvor går grensene til skjønnmaling og reformisme? Hva betyr det for økonomisk politikk at staten er borgernes stat? Et knippe av problemer som også trenger teoretisk avklaring i debatten.

Pål Steigan berører slike spørsmål i et intervju i Klassekampen 31.8.81.

5. Fra debatten mellom PL og meg står en motsigelse uavklart som jeg tror kan gi fruktbar debatt. PL reiser spørsmålet om perspektivet «Krig og Sosialisme» for de økonomiske kravene. En sak er at det skal stilles politiske dagskrav. Det er det antakelig ikke uenighet om. Men PL reiser spørsmål om en skal ha mange ulike aspekter i de økonomiske kravene: Krav som angår fordelinga av inntekt Krav som angår næringer vi synes trengs under sosialismen Krav om produksjonstyper vi vil bevare (forsvare?)

Krav om produksjon vi vil ha igang

Krav om bosetting

Krav om produksjon for forsvar og sjøberging under krig.

Denne problemstillinga berører også spørsmålet om hva som er mulig å få til under kapitalismen. F.eks.: Er det mulig å få til krav om bestemte nye bransjer, eller er det bare mulig å «sette hæla i bakken» og slåss mot nedlegging av det som er? Men det reiser også spørsmålet om hvilke områder vi skal stille krav for — og om hvordan vi skal stille dem.

Det fins sikkert flere ting å diskutere — dette er bare et forslag ut fra noen erfaringer hittil. Men skal vi få en fruktbar debatt, får flere hve seg inn på arenaen, bruke stilen med enhet — kritikk — enhet og kjempe for en bedre revolusjonær økonomisk politikk bl.a. i RV og AKP(m-l)s arbeidsprogram!

Carl-Erik Schulz

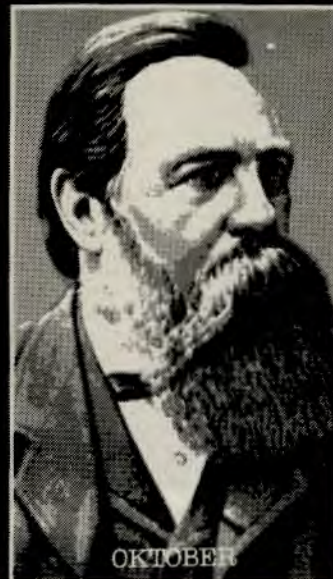
Noen tanker rundt Engels' bok

Det tok tid før jeg fikk lest denne boka. Bor i Trondheim for tida, og der ble den utsolgt foran nesa på meg 3 ganger. Vel, omsider fikk da også jeg tak i et eksemplar...

I sin forhåndsomtale av boka i Røde Fane nr. 2 i år, framhever Pettersen forsvaret for materialismen i marxismen. Selv om han/hun trekker fram KPD som eksempel, tror jeg at det er et annet element i teorien som det kan være viktigere å forsvare og utdype, nemlig dialektikken. Jeg syns Feuerbach-boka er brukbar her. Pettersen trekker fram det som skjer i Kina: Liu Shaoqi mot Mao, rehabiliteringen av førstnevnte. Et materialistisk syn mot et dialektisk materialistisk. Jeg oppfatter Engels slik at han sier: — Den mest utviklete materialismen er borgerskapets synsmåte. For at anskuelsen skal bli revolusjonær, tjenlig for arbeiderklassen, trenger vi *dialektisk* materialisme. Altså: — Fjern dialektikken fra marxismen, og du står igjen med den *hyppigst* forekommende og farligste revisjonismen, den til det nye borgerskapet i Sovjet, og etter min mening, nå i Kina. Mao sa at revisjonismen ved makta er borgerskapet ved makta.

Å forsvare dialektikken er å jobbe med den, videreutvikle den og stille spørsmålstegn ved den. Den dag i dag er dialektikken et stridsspørsmål på f.eks. universitetene. En trøndersk filosofiperson, Gullvåg, avfeier i sin filosofihistorie Hegel med en halv side, fordi Hegels dialektikk strider mot Aristoteles' logikklaere. Et av kjernepunktene her er jo at A aldri kan bli ÷ A. Når Mao sier at en ting kan forvandle seg til sin motsetning, taler han Aristoteles og Gullvåg midt i mot. Her er sprengstoff: Hvor mye av logikken må forkastes hvis en blir konsekvent dialektiker? Og jeg vil si det finnes språklige

Fr. Engels LUDWIG FEUERBACH



problemer. For eksempel: hvordan oversetter en ordet contradiction — med motsigelse, motsetning, selvmotsigelse eller ...? Min overflatiske kjennskap til dette forteller meg at her er upløydd mark, men at dialektikken har framtida foran seg.

Jeg tror at Feuerbach-boka er lettere tilgjengelig for folk med noen kunnskaper i filosofiens historie. Derfor foreslår jeg at det kjøres et kursopplegg basert på Arne Næss sin filosofihistorie. I sin siste utgave har han bl.a.: en positiv og etter min mening all right omtale av maoismen. Syns flere ideene er god, blir jeg gjerne med på å utarbeide et kursopplegg.

Et stk. pirk: på side 53 brukes ordet belletristikk. Før jeg slo opp i fremmedordboka visste jeg ikke at det betydde skjønnlitterær virksomhet.

K.E.

